

T.C.
ZONGULDAK KARAEKİMAS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

İSTANBUL H TİPİ CEZAEVİNDE KALAN
ERGENLERDE SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZLEM ÖZTÜRK

Zonguldak, 2005

**İSTANBUL H TİPİ CEZAEVİNDE KALAN ERGENLERDE
SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ÖZLEM ÖZTÜRK

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır.

ZONGULDAK

Haziran 2005

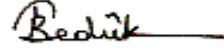
KABUL:

Özlem ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “İSTANBUL H TİPİ CEZAEVİNDE KALAN ERGENLERDE SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından değerlendirilerek, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. 22/06/2005

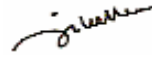
Başkan : Doç. Dr. Ayşe OCAKCI

Üye : Prof. Dr. Tülin BEDÜK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sibel KIRAN

ONAY :

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

20.../06/2005

Prof. Dr. Nur BANOĞLU

Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İSTANBUL H TİPİ CEZAEVİNDE KALAN ERGENLERDE SUÇLULUK- UTANÇ DUYGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özlem ÖZTÜRK

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşe OCAKCI

Yrd. Doç. Dr. Ferruh N. AYOĞLU

Haziran 2005, 122 sayfa.

Toplumun en önemli unsuru olan insan, gelişimini çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılık gibi belli dönemler içinde sürdürmektedir. Bireyde kimlik duygusunun kazanılması ergenlik döneminde olmaktadır. Ergenlik döneminde ergen, kendisine temelde içinde yetiştiği aile ve toplumdan kaynaklanan ancak kendi deneyimleri ve özellikleriyle farklılaşmış yeni değerler sistemi edinir. Bazen ergen ait olduğu ailenin ve toplumun kültür ya da ahlak değerlerinin kabul etmediği hırsızlık, gasp gibi yasadışı işlere yönelebilir. Bu durumda ergen ailesinin ya da toplumun kabul etmediği davranış uygulaması sonucu ait olamama ve kabul edilememenin verdiği sıkıntıyla suçluluk-utanç duygusu yaşayabilir. Suç işleme oranının arttığı günümüzde suçlu ergenlerin sayısı da bu oranda artmaktadır. Suçlu ergenlerin topluma yeniden kazandırılması, toplumların gelişmişlik düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle, cezaevinde kalan ergenlerin topluma yeniden

ÖZET (devam ediyor)

kazandırılmalarına yönelik önlemler alınmalıdır. Bu çalışma İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan ergenlerde suçluluk-utanç duygusunu değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, cezaevinde bulunan 416 ergenden, araştırmaya katılmayı kabul eden 380'inin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Cezaevindeki ergenlerin %90.0'nın (n=342) 15-17 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Ergenlerin SP (Suçluluk Puanları) ve UP (Utanç Puanları) ortalamaları incelendiğinde, cezaevine girme sayılarına ($p_1=0.001$, $p_2=0.001$), topluma nitelikli birey olarak katılacaklarına inanma durumlarına ($p_1=0.001$, $p_2=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmak istediklerine ($p_1=0.008$, $p_2=0.020$) göre SP ve UP ortalamaları yönünden anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca, babalarının eğitimlerine ($p_1=0.041$), maddi durumlarına ($p_1=0.036$), ailelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanım durumlarına ($p_1=0.002$), cezaevi personelinin davranışlarına ($p_1=0.014$) ve kendilerini değerli hissetme durumlarına ($p_1=0.015$) göre SP ortalamaları yönünden anlamlı fark bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerde işlemiş oldukları suç davranışına yönelik düşüncelerine ($p_2=0.012$) göre de UP ortalamaları yönünden anlamlı fark bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ergen, Cezaevi, Hemşire, Suçluluk-Utanç Duygusu

Bilim Kodu : 104.04.01

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

EVALUATING THE EMOTION OF GUILTINESS-SHAME IN THE ADOLESCENTS STAYED IN İSTANBUL H TYPE PRISON

Özlem ÖZTÜRK

Zonguldak Karaelmas University

Institute of Health Sciences

Department of Nursing of Children Health and Illness

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Ayşe OCAKCI

Asst. Prof. Ferruh N. AYOĞLU

June 2005, 122 pages.

An individual who is the most important factor in society continues his development in a specific development such as childhood, adolescence, adulthood and oldness. Individual's acquiring sense of identity occurs in adolescence period. Adolescent acquires new systems of values stemming from his parent and his society in which he grows up on basis but differs from with his own experiences and features in adolescence period. From time to time, adolescent tends to illegal works such as theft, usurpation that the cultural and moral values of the society adolescent belongs to, don't accept. Under these circumstances, as a consequence of acting the behaviour that the society or the parent don't approve, adolescent may have the emotion of guiltiness-shame with the trouble of not belonging and not accepted. Currently the number of guilty adolescents has been increasing according to number of committing crime. Regaining guilty adolescents to the

ABSTRACT (continued)

society effects the development level of the society positively. For this reason, the precautions in order to regain the adolescents staying in prison should be taken. This study has done to evaluate the emotion of guiltiness-shame in the adolescents who stay in İstanbul H Type Prison. This study has been carried out with the application of 380 adolescents accepted to involve in this study from 416 adolescents stayed in prison. It is reported that from all the adolescents staying in prison, 90.0% (n=342) are between 15 and 17 years old. When GP (Guiltiness Points) and SP (Shame Points) are examined, a significant difference has been found in terms of average GP and SP according to the numbers of entering prison ($p_1=0.001$, $p_2=0.001$), their belief about joining the society as a qualified person ($p_1=0.001$, $p_2=0.001$), their desires about what they want to do after they leave prison ($p_1=0.008$, $p_2=0.020$). Moreover, a significant difference has been found in terms of GP according to their father's education ($p_1=0.041$), wealth condition ($p_1=0.036$), their parent's using addictive drugs ($p_1=0.002$), themselves important ($p_1=0.015$). Also, a significant difference has been found in terms of average SP according to their ideas about the crime that they committed in the adolescents who involve in the investigation.

Key Words : Adolescent, Prison, Nurse, Emotion Of Guiltiness-Shame

Science Code: 104.04.01

TEŞEKKÜR

Hemşirelik mesleğinin ilerlemesinde, idealimi gerçekleştirmemde katkıda bulunan ve bilimsellik adına kendisinden çok şey öğrendiğim Anabilim Dalı Başkanı ve tez danışmanım Doç. Dr. Ayşe OCAKCI'ya, çalışma süresince desteğini esirgemeyen ve motivasyonumu artıran Yrd. Doç. Dr. Ferruh N. AYOĞLU'na, tezin uygulama aşamasında gerekli yasal desteği ve kolaylığı sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne, uygulamaların yapıldığı cezaevlerinin yöneticilerine ve anket sorularını yanıtlayarak katılımı sağlayan cezaevinde kalan ergenlere, yüksek lisans programında aynı kaderi paylaştığım tüm dönem arkadaşlarıma özellikle Aysel KÖSE ve Nihal KALINCI'ya, manevi desteklerini her zaman hissettiğim Z.K.Ü Tıp Fakültesi Ameliyathane Bölümü servis arkadaşlarıma, çalışmamda manevi ve bilimsel desteğiyle beni motive eden Dr. Deniz USAL'a, işte onlar var ki çalışmanın başlangıcından bitimine kadar her türlü kaprisimi çeken, üzüldüğümde benimle üzülen, sevindiğimde benimle sevinen anne ve babama en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Özlem ÖZTÜRK

2005-Haziran / Zonguldak

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
BÖLÜM 2 GENEL BİLGİLER	5
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ	5
2.1.1. Ergenin ve Ergenlik Döneminin Tanımı	5
2.1.2. Ergenlik Dönemleri	6
2.1.3. Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim	7
2.1.4. Ergenlik Döneminde Psikososyal Gelişim	7
2.1.5. Ergenlik Dönemi Sorunları	10
2.2. SUÇ VE ERGEN	13
2.2.1. Suçun Tanımı	13
2.2.2. Ergenleri Suça İten Etkenler	13
2.2.3. Ergenlerin İşledikleri Suç Çeşitleri	15
2.2.4. Suçlu Ergenler İle İlgili Yasal Düzenlemeler	17
2.3. SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSU	17
2.3.1. Suçluluk-Utanç Duygusunun Tanımı	17
2.3.2. Suçluluk-Utanç Duygusunun Gelişimi	18
2.3.3. Suçluluk-Utanç Duygusunun Yaşanmasını Etkileyen Etkenler	19

İÇİNDEKİLER (devam ediyor)

2.3.4. Suçluluk-Utanç Duygusunun Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisi	22
2.4. CEZAEVİ KURUMU	24
2.4.1. Cezaevi Kavramı	24
2.4.2. Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk-Utanç Duygusunun Yaşanması	25
2.4.3. Cezaevlerinde Uygulanan Sağlık Hizmetleri	27
2.4.4. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Yaşadığı Suçluluk-Utanç Duygusunun Engellenmesinde Hemşirenin Rolü	30
BÖLÜM 3 ÇALIŞMANIN AMAÇLARI	36
BÖLÜM 4 GEREÇ VE YÖNTEM	37
4.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ	37
4.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEK SEÇİMİ	37
4.3. ARAŞTIRMANIN GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ KURUM	37
4.4. DEĞİŞKENLER	39
4.4.1. Bağımsız Değişkenler	39
4.4.2. Bağımlı Değişken	41
4.5. DEĞİŞKENLERİN TANIM VE ÖLÇÜTLERİ	41
4.5.1. Bağımsız Değişkenlere Ait Tanım ve Ölçütler	41
4.5.2. Bağımlı Değişkene Ait Tanım ve Ölçütler	45
4.6. VERİLERİN TOPLANMASI	46
4.7. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	47
4.8. ZAMAN ÇİZELGESİ	47
BÖLÜM 5 BULGULAR	48
BÖLÜM 6 TARTIŞMA	74

İÇİNDEKİLER (devam ediyor)

BÖLÜM 7 SONUÇLAR VE ÖNERİLER	96
7.1. SONUÇLAR	96
7.2. ÖNERİLER	100
KAYNAKLAR	105
EKLER DİZİNİ	112
ÖZGEÇMİŞ	122

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge		Sayfa
5.1.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı	50
5.2.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin En Uzun Süre İle Yaşadıkları İllere Göre Dağılımı	52
5.3.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Uzun Süreli Fiziksel ya da Psikolojik Rahatsızlık Geçirme Durumlarına Göre Dağılımı	53
5.4.	Fiziksel ya da Psikolojik Rahatsızlık Geçiren Ergenlerin İyileşme Durumlarına Göre Dağılımı	54
5.5.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevine Giren Yakın Akraba Durumlarına Göre Dağılımı	54
5.6.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Ailelerinin Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı	55
5.7.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Ailelerinin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelere Göre Dağılımı	55
5.8.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı	56
5.9.	Ergenlerin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelerin İlk Kullanım Yaşlarına Göre Dağılımı	57
5.10.	Ergenlerin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Tüketim Sıklığına Göre Dağılımı	58
5.11.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevine Girmeden Önce Olumsuz/Kötü Davranışlarla Karşılaşma Durumlarına Göre Dağılımı	59
5.12.	Cezaevinde Kalan Ergenlere Cezaevine Girmeden Önce Olumsuz/Kötü Davranış Uygulayanlara Göre Dağılımı	60
5.13.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin İşledikleri Suçlar İle İlgili Tanıtıcı Özellikleri	61

ÇİZELGELER (devam ediyor)

Çizelge		Sayfa
5.14.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Bulundukları Cezaevi İle İlgili Tanıtıcı Özellikleri	63
5.15.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Kendileri İle İlgili Düşüncelerinin Dağılımı	65
5.16.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevinde Bulundukları Sürece Sağlıklarını Korumaya ve Geliştirmeye Yönelik Aldıkları Eğitime Göre Dağılımı	66
5.17.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevinde Bulundukları Sürece Sağlık Sorunu Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı	67
5.18.	Cezaevinde Sağlık Sorunu Yaşayan Ergenlerin Başvurdıkları Bireylere Göre Dağılımı	67
5.19.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Cezaevinden Önceki Yaşam Öyküsüne Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması	68
5.20.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Aile ve Akraba Özelliklerine Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması	70
5.21.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının İşlemiş Olduğu Suç Davranışına Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması	71
5.22.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Cezaevindeki Yaşam Öyküsüne Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması	72
5.23.	Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Kendi Kişilik Özelliklerine ve Düşüncelerine Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması	73

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

IAFN	The International Association of Forensic Nurses
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
TCK	Türk Ceza Kanunu
AÇOK	Ankara Çocuk Koruma Grubu
SUTÖ	Suçluk-Utanç Ölçeği
n	Örnekleme Alınacak/Alınan Birey Sayısı
SP	Suçluluk Puanı
UP	Utanç Puanı

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Toplumun en önemli unsuru olan insan, doğumundan ölümüne kadar gelişimini çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılık gibi belli dönemler içinde sürdürmektedir. Her dönem bir önceki dönemin etkisinde oluşmakta, dönemlerin birinden diğerine geçiş yalnız biyolojik gelişme şeklinde olmayıp, psikolojik, sosyal ve kültürel etkenlerin de etkilediği bir süreç içinde gerçekleşmektedir. Biyolojik ve psikolojik etkenlerin yanı sıra çocukta kişiliğin temelleri ilk 6 yılda aile içerisinde atılmaktadır. Bu dönemde toplumsallaşmanın basit ilkeleri ev içi kurallar ölçüsünde çocuk tarafından algılanmaya, öğrenilmeye ve benimsenmeye başlamakta ve ergenlik döneminde toplumsal kurumlar tarafından tamamlanmaktadır (1).

Alagöz'ün Baymur'dan aktardığına göre, ergenlik çocukluk ile yetişkinlik arasında uzanan ve 13-20 yaş arasını kapsayan bir geçiş dönemidir (2). Yavuzer'e göre 11-20 yaş dilimleri arasındaki ergenlik dönemi, kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu arayış içinde ergen, kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır. Ergen bu dönemde toplumsallaşmayı, grup ve toplum normlarına uymayı öğrenir (3). Bireyin, ergenlik dönemini en az sarsıntı ile atlatması, sağlıklı tamamlaması ergenlik döneminde ve gelecekte suça yönelme olasılığını azaltır. Ergenlik dönemindeki hızlı bedensel ve ruhsal gelişmeler, sevgi yoksunluğu, yanlış eğitim, baskıcı disiplin yöntemleri, değişen değer yargıları, hızlı ve düzensiz kentleşme, sanayileşme, iç ve dış göçler, ekonomik bunalımlar, ailede suçlu birey örnekleri, kalabalık ev halkı, düşük sosyal düzey ergeni suça iten nedenler arasında en önemlileridir (4).

Ergen tarafından işlenen suçlar gerek çeşit, gerekse neden açısından yetişkin suçlarından farklıdır. Ergenlik döneminin yarattığı dengesizliğin, bilgi ve deneyim eksikliğiyle de bir arada bulunması, ergenin sosyal normlara uyum göstermesini büyük ölçüde zorlaştırır. Aynı zamanda, çevresinden toplumsal kabul bekleyen ergen, beğenmediği bazı toplum kurallarını yeniden düzenlemeyi düşünür ve suça yönelebilir. Ergenlik döneminde, toplum tarafından kabul görmeyen, dışlanan ve suç işleyen ergenlerde suçluluk-utanç duygusunun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Suçluluk duygusu, bireyin gerçekleştirebileceği çözüme yönelik davranışlarını engelleyebileceğinden, bireyin gelişimini geriletebilir. Suçluluk duygusu yaşayan bireyde, kendine verdiği değerin ve saygının azalması nedeniyle benlik kavramı zedelenabilir, karar vermede yetersizlik ve düşünce bozuklukları görülebilir. Utanç duygusu içinde yetiştirilen bireylerde de davranış, uyum ve kişilik bozuklukları görülebilir (3,5).

Türkiye’de ergen suçluluğu, 1930’lu yıllar ve 2. Dünya savaşından sonra artış göstermiştir. Yapılan istatistikler, 21 yaşından küçük olan suçlu oranını 1936’da %23, 1938’de %24.5, 1940’ta %27.5, 1941 ve 1942’de %32.7 olarak göstermektedir. 1997 yılı ilk altı aylık dönemde suçlu olarak güvenlik birimlerine gelen 14065 çocuk ve ergenin, 13060’ı (%93) 12-19 yaş arası ergenlik dönemi suçlusudur. İzmir Çocuk Mahkemesinin verilerine göre, Türkiye genelinde 11-15 yaş arası yargılanan ergen suçlu sayısı 1994 yılında 67240 iken, 2003 yılında 124620’ye ulaşmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre hakkında işlem yapılan 35000 ergenden, 2080 ergenin tutuklu olduğu ve Adalet Bakanlığından alınan verilere göre bunların yalnızca 334’ünün İslahevlerinde (Ankara,İzmir,Elazığ) 290’ının ise Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevinde bulunduğu, diğerlerinin büyüklerin kaldığı cezaevlerinde kaldığı belirlenmiştir (1,3,6,7).

Alagöz’ün 1998 yılında İstanbul ili içerisindeki ceza ve tutukevlerinde yaptığı araştırmada, kasten adam öldürme suçuna yönelmiş erkek ergenlerin benlik saygıları incelenmiş ve bu grubun benlik saygıları benzer yaştaki erkek öğrencilerden düşük bulunmuştur. Ayrıca uzun süreli hapsedilme olaylarında

ergenlerde, toplumdan kopma (bireysel ve öznel özelliklerinin yitimi, statü yitimi, yalnızlık gibi) ve yeniden toplumsallaşamama (gündelik yaşama, gelecek ve geçmişten kopma, otoriteye boyun eğme gibi) yaşanır. Ergende bunların dışında hapisane psikoza (genser sendromu) olarak bilinen bir rahatsızlık da görülebilir. Bu durum orta düzeyde bir bilinç kaybı ve başkalarına zarar verici davranışlarla belirgin bir nevrozdur (2).

Ergen suçluluğu, yasal düzenlemelere karşın ülkemizin gelişen ve değişen toplumsal değerlerinde bir özür olarak güncelliğini korumaktadır. Yapılan araştırmalar, suç işleyen ergenleri cezaevlerine koymanın işlenen suçları azaltmakta kesin çözüm olmadığını göstermektedir. Cezaevinde kalan ergenler suçluluğun, yanlış davranmış olmanın ezikliği, utancını taşımaktadırlar. Suç işleyen ergenlerde ortaya çıkabilecek suçluluk-utanç duygusu cezaevlerinde kalan ergenlerin kişilik gelişimlerini ve topluma yeniden kazandırılmalarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun sonucunda suçlu ergenler, birey olarak topluma yeniden katılmak yerine, suça yönelebilmektedirler.

Toplumun geleceği açısından gösterdiği önem nedeniyle ülkemizde, ergen suçluluğu, ergen suçluluğunun nedenleri ve suçluluğun önlenmesi konularında hukukçular, toplumbilimciler, eğitimciler ve yöneticiler kendi alanları yönünden araştırmalar yaparak kendi açılarından sonuçlara varmışlardır. Ancak suçlu ergenlerin fiziksel ve duygusal sağlıklarını geliştirmede, yaşam kalitelerini artırmada yeri olan birinci basamak sağlık hizmetleri uygulayan sağlık çalışanlarının suçlu ergenler ile ilgili yaptıkları araştırmalar yok denilecek kadar azdır (4).

Bir ekip çalışması olan sağlık hizmetlerinin kalitesi, ekibin yeterliliği ve kalitesi ile orantılıdır. Sağlık hizmetlerinin her alanında olduğu gibi adli tıp bilimleri de ekip çalışması gerektirir. Adli hemşirelik de adli tıp biliminin çalışma alanlarından biridir. Hemşirelerin adli olaylarla karşılaşmaları yeni olmamakla birlikte adli tıp konularında yeterli bilgi ve birikime sahip olmamaları nedeniyle gerekli yaklaşımlarda bulunamamaktadırlar (8).

1987 yılında Dr. Mc Namara yeterli eğitim almış hemşirelerin öncelikle adli araştırmanın ilerleyen aşamalarında, yararlı olabilecek kanıtların tanınması, toplanması ve gözlenmesi konularında görev alabileceklerini bildirmiştir. 1992’de adli tıp alanında çalışan hemşireler, Uluslararası Adli Hemşireler Birliği’ni (The International Association of Forensic Nurses-IAFN) kurarak adli hemşirelik ile ilgili bilgileri geliştirmeyi ve yaymayı amaçlamışlardır. 1995’te ise adli hemşirelik, Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Asssociation) tarafından bir uzmanlık dalı olarak tanınmıştır (9).

Sonuç olarak, adli hemşirelik alanındaki gelişmeler ve buna bağlı olarak adli konularda görev yapan sağlık kuruluşlarında adli hemşirelik birimlerinin oluşturulması adaletin doğru ve hızlı gerçekleşmesine dolayısıyla toplum huzurunun sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Cezaevlerinde çalışan sağlık personelinin ve çalışması gereken hemşirelerin burada bulunan ergenlerin kimlik gelişimini olumlu yönde etkileyerek topluma kazandırılmalarında önemli rolü olacaktır. Aşırı suçluluk-utanç duygusu iyileşmeyi engelleyebilir ya da önemli sağlık sorunlarının gelişmesine yol açabilir. Hemşirenin görevlerinden biri de sağlığın korunması ve hastalıkların oluşmasının engellenmesidir. Tüm insanlar suçluluk yaşama ve baş etme deneyimlerine sahiptir. Evrensel olan bu duyguyu yaşamamanın normal olduğunu kabul etmek için, ergen ile ilişki kurulması çözümün ilk basamağıdır. Bu nedenle cezaevlerinde çalışacak hemşireler, suçlu ergenlerde oluşabilecek suçluluk-utanç duygusunu erken dönemde fark ederek fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar oluşturmadan engellenmesinde önemli role sahip olacaklardır (5,8).

BÖLÜM 2

GENEL BİLGİLER

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

2.1.1. Ergenin ve Ergenlik Döneminin Tanımı

Ergen sözcüğü kaynaklarda “adolescent” olarak kullanılmaktadır. Latince’de büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bir sözcüktür (10). Batı literatüründe kullanılan “adolescent” kelimesinin Türkçe literatürdeki karşılığı “ergen/genç” tir (11). Ergen, kelimesi ermek kökünden gelmekte ve “döl bakımından verimli, üretici döneme giren, çocukluk çağını geçen” anlamına da gelmektedir (12).

Ergenlik kavramı ondokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar çocuk gelişimi ile ilgili kaynaklarda yer almamaktadır. İlk kez 1904’de Stanley Hall “ergenlik” terimini kullanarak bu dönemin insan gelişiminde ayrı bir evre olduğunu ortaya koymuş ve şöyle tanımlamıştır; fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir. Hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişmelerle belirgindir (13).

Yavuzer’in Hollingshed’den aktardığına göre, ergenlik “bireyin, içinde bulunduğu toplumun onu artık bir çocuk gibi görmeyi bıraktığı ancak ona henüz yetişkin statüsünü, rolünü ve işlevini tümüyle vermediği yaşam dönemi” olarak nitelendirilir (3). Bir başka tanıma göre ergenlik; son hızlı fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal olgunlaşmanın gerçekleştiği, çocukluktan erişkin yaşama geçiş dönemidir (14,15).

Günümüze kadar farklı ergenlik tanımlarının yapılmasına karşın hemen hemen bütün psikologlar tarafından kabul edilen tanım ergenlik döneminin bir bunalım dönemi, yaşamın fırtınalı ve karışık dönemlerinin en yüksek noktasına eriştiği yaşam süreci olmasıdır. Ergenlik dönemini oluşturan grubun alt ve üst sınırlarını belirlemede ise görüşlerin farklılaştığı gözlenmektedir (11).

White ve Speisman' e göre, ergenlik dönemi 13 yaşında başlamaktadır (16). Mc Anarney ve Greydanus'a göre, 10 yaşlarında başlayan ve 10-20 yaşlarını kapsayan bir dönemdir (17). Yavuzer' e göre, ergenlik dönemi 11 yaşlarında başlayan, 11-20 yaş dilimlerini kapsayan bir arayış dönemidir (3). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise; 10-19 yaş grubunu ergenlik dönemi, 20-24 yaş grubunu gençlik dönemi ve 10-24 yaş grubunu ise genç insanlar olarak tanımlamaktadır (15,18).

Yazarların bir bölümü kız ve erkeklerin farklı yaşlarda ergenliğe girdiklerini ileri sürmektedirler. Varış Hurlock'tan aktardığına göre, kızların 13-16 yaşlarında ergenliğin başında, 17-21 yaşlarında ergenliğin sonunda, erkeklerin ise 13-17 yaşlarında ergenliğin başında, 18-21 yaşlarında ergenliğin sonunda olduğunu belirtmektedir (19). Yavuzer'e göre, Türkiye'de kızlar 10-12, erkekler ise 12-14 yaşlarında ergenlik dönemine girerler (20).

2.1.2. Ergenlik Dönemleri

Araştırmacıların çoğu kız, erkek ayrımı yapmadan ergenliği kendi içinde dönemlere ayırarak incelemişlerdir. Binbaşoğlu ergenliği ilk (13-17 yaşları) ve son ergenlik (17-21 yaşları) olmak üzere 2 döneme ayırırken, Ekşi ve Çuhadaroğlu erken ergenlik, orta ergenlik ve geç ergenlik olmak üzere 3 döneme ayırmışlardır. Ekşi, 12-14 yaşları erken ergenlik, 15-17 yaşları orta ergenlik, 18 ile kişiliğini buluncaya kadar geçen dönemi geç ergenlik dönemi olarak kabul ederken, Çuhadaroğlu, 12-14 yaşları erken ergenlik, 15-18 yaşları orta ergenlik, 18 yaş dolayında başlayıp yirmili yaşlarda devam eden dönemi geç ergenlik dönemi olarak kabul etmektedir (13,21,22).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ergenlik dönemini, erken ergenlik dönemi (10-13 yaş), orta ergenlik dönemi (14-17 yaş) ve geç ergenlik dönemi (17-21 yaş) olmak üzere 3 döneme ayırarak tanımlamıştır. 1996 yılında Başbakanlık Aile Kurumu adına Makro Araştırma tarafından yapılan “Türk Ailesinde Adolesanların Sorunları” konulu araştırmaya göre; 13-14 yaş ergenliğin ilk, 15-16 yaş ergenliğin orta, 17-18 yaş ise ergenliğin son dönemi olarak tanımlanmıştır (11,18).

2.1.3. Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim

Ergenlik dönemi, hipotalamo-hipofizer gonadal eksenin gelişmesi sırasında ortaya çıkan ve sekonder cins karakterlerinin gelişmesi ve büyüme hızlanması ile belirgin çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemle beraber cinsler arası fark belirginleşir, üreme fonksiyonu kazanılır ve çok belirgin yapısal ve işlevsel değişiklikler gerçekleşir (23).

Sekonder cins karakterlerinin gelişmesi ve büyümesi dışında beden yapısında da değişiklikler olur. Önce ekstremiteler (distalden proksimale doğru) sonra gövde uzaması olur. Gövdenin boya oranı kızlarda daha yüksek (bacaklar nispeten kısa), erkeklerde daha düşüktür. Erkeklerde omuzlar, kızlarda kalçalar genişler. Ergenlikte kemik olgunlaşması hızlanır ve daha da önemlisi kemik mineral yoğunluğunun en hızlı arttığı dönemdir. Erkeklerde ergenlik sırasında azalan yağ dokusu kızlarda artmaya devam eder ve özellikle ergenliğin geç döneminde artma olur. Erkeklerde, kızlara oranla daha fazla kas gelişimi görülür. Testesteron etkisiyle özellikle erkeklerde hemoglobin ve eritrosit kitlesi artar (23,24,25).

2.1.4. Ergenlik Döneminde Psikososyal Gelişim

Ergenlik döneminde fiziksel büyüme ve gelişme sürecinde olan farklılıklar gibi, psikososyal gelişimde de farklılıklar yaşanmaktadır. Bu psikososyal gelişimdeki farklılıklar;

1. Erken Ergenlik (Puberte) Dönemi: 12-14 yaş arasını kapsar. Bu dönemin en belirgin özelliği puberteyle birlikte ortaya çıkan biyolojik değişikliklerin yarattığı baskıya karşı ergenin uyum ve baş etme çabalarıdır. Biyolojik değişikliklerin meydana geldiği bedenine ve kendine yabancılaşma hissedebilir. Bedeninin yaşlılarından farklı olması onun için büyük önem kazanır. Bu nedenle örneğin; ergenin boyunun yaşlılarından kısa kalması ya da yüzünde sakal ya da bedeninde kılların çıkmaması, kızın göğüslerinin küçük ya da büyüklüğü soruna dönüşebilir. Geç gelişme, daha çok erkeklerde sorun yaratırken, kızlar erken geliştikleri zaman erkeklerin birden büyüyen göğüslerine bakmasından korku, utanç ve suçluluk duyabilirler. Ergen, vücudunda olan hızlı fiziksel değişikliklere karşı şaşkınlık ve kaygı duyguları yaşamakta, ayrıca bu değişikliklere ayak uyduramama nedeniyle de çevresindeki bireylere karşı davranış ve tepkilerinde ani çıkışlar görülmektedir (13,14,17,18,22).

Fiziksel değişikliklere ek olarak bu dönemde ortaya çıkan bir diğer önemli değişiklik de bilişsel gelişme açısından olur. Oniki yaş zihinsel gelişme dönemlerinin sonuncusu olan soyut kavramları düşünebilme yetisinin (formal operasyonel düşüncenin) gelişmeye başladığı bir dönemdir. Bu zihinsel gelişim ergenin zaman kavramının farkına varmasına, şimdiki zamanın ötesinde düşünmeye başlayıp gelecekle ilgili kaygılar duymasına, zamanın geçmekte olduğunu hissedip kendi ölümlülüğünü de fark etmesine neden olur ki, bu da baş edilmesi gereken ek gerilimler demektir. Düşünme yetisindeki bu gelişme genci yaşamın anlamı gibi ciddi felsefi ya da dini soyut kavramları da düşünmeye itebilmektedir. Kafasındaki sorulara yanıt bulma amacıyla bazen bu dönemde ergenlerin felsefe ya da dine aşırı yönelmeleri gözlenebilir. Ayrıca bu dönemde ergenlerde, karşı cinse yönelmeden çok aynı cinsiyetten bir ya da iki bireyle yakın arkadaşlıklar kurma eğilimleri daha fazladır (13,17,18).

2. Orta Ergenlik Dönemi: 15-18 yaş arasını kapsar. Pubertal değişiklikler tamamlanmıştır. Ergen, bedenindeki fiziksel değişiklikleri kabullenmeye başlamaktadır. Bilişsel (kognitif) gelişme tamamlanmıştır. Ergen, genellemeler yapabilir ve soyut düşünebilir (13,18).

Anne ve babadan ayrışma süreci orta ergenlik döneminde başlar. Anne ve babalarından farklı bir birey olma ve bunu onlara da kabul ettirme çabası ergenleri sık sık anne ve babalarıyla çatışmaya iten konulardandır. Bu dönem aile içi çatışmaların en üst noktaya ulaştığı ergenlik dönemidir. Aileden ayrışma ve bağımsızlık kazanma çabaları bu dönemde ergenler için arkadaş gruplarının çok önem kazanmasına neden olur. Arkadaş grubunun değerleri, ailenin değerlerinin üzerine çıkabilir. Ergen, arkadaş grubu tarafından kabul edilebilmek için yoğun çaba içine girer. İkili ilişkilerde de şekil değişikliği olur, aynı cinsten arkadaşlıklar sürmekle birlikte karşı cinse yönelme başlar (13,14,22).

3. Geç Ergenlik Dönemi: 18 yaş dolayında başlayıp, 20’li yaşlarda devam eden gelişim dönemidir. Ne kadar süreceği bireyden bireye değişir, bireyin erişkin psikolojik olgunluğunu kazanıp toplum içinde erişkin rollerini almaya hazır duruma gelmesiyle sona erer. Bazı bireyler için bu durum yaşam boyu süren bir savaşım halini alabilir (13).

Bu dönem bir anlamda, ergenliğin başından beri yaşanan duyguların, geliştirilen becerilerin, kurulan özdeşimlerin harmanlandığı ve sentezlendiği bir dönemdir. Bu sentez sonucunda ergenliğin en önemli gelişimsel özelliği olan kimlik duygusu oluşur. Kimlik duygusu, “ben kimim” , “ne olacağım” sorularına ergenin güven duyarak ve süreklilik gösteren bir yanıt verebilmesi durumudur. Kimlik duygusunun kazanılması ergenin kendine ait bir değerler sistemi oluşturması ile sağlanır. Ergenlik boyunca gözlenen, öğrenilen çeşitli değerleri harmanlayarak ergen kendisine uygun olan doğru ve yanlışları saptar. Kendisine, temelde içinde yetiştiği aile ve toplumdan kaynaklanan ancak kendi deneyimleri ve özellikleriyle farklılaşmış yeni bir değerler sistemi edinir. Böylece ergen, “ben kimim” sorusunun yanıtının çerçevesini bulur ve ileride yaşamını nasıl geçireceğini de belirlemiş olur. Ergenliğin sonuna gelip de halen bu sorulara kalıcı yanıtlar bulamamış olan ergenlerin kimlik kargaşası içinde olduğundan söz edilir. Bu durum kaygı, depresyon ve diğer duygusal belirtilerin ortaya çıkmasına neden olur. Genellikle gözlenen belirtiler kararsızlık, yalnızlık ve boşluk duygusu,

doyumlu ilişkiler kuramama, zaman kavramında çarpıklık, acelecilik, çalışamama, bir işe yoğunlaşamamadır (13).

Ergen, geç ergenlik döneminin sonunda bedeninde gerçekleşen pubertal değişimleri kabul etmiş, kimlik duygusu edinmiş, ailenin öneri ve değer yargılarını kabullenmiş, yakın ilişkileri kurabilme, kendine iş ve eş seçebilme gibi becerileri kazanmış ve toplum içinde erişkin rollerini üstlenecek sorumluluğa sahip olarak bir sonraki gelişim dönemine geçer (17,18,24).

2.1.5. Ergenlik Dönemi Sorunları

Dünya üzerinde yaklaşık 1.2 milyar ergen (10-19 yaş) ve 1.5 milyar gencin (10-24 yaş) yaşadığı düşünülmektedir. Demografik veriler ergenlerin durumunun pek de iç açıcı olmadığını göstermektedir. Dünya üzerinde milyonlarca ergen sokakta yaşamakta ve çalışmaktadır. Bazı gelişmekte olan ülkelerde işsiz 10 kişiden 8'i 10-24 yaş arası olan bireylerdir (15).

Ülkemize bakacak olursak, Türkiye genç nüfusa sahip olan bir ülkedir. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre 12-21 yaş arası ergenlerin sayısı 14242246'dır. Ülkemizde nüfusun yaklaşık % 25'ini 12-21 yaş arası ergenler oluşturmaktadır. Türkiye'nin yaklaşık dörtte birini oluşturan ergenlerin sosyoekonomik sorunlarla, toplumsallaşma, toplumsal uyum ve öğrenimleri ile ilişkili sorunları vardır. Toplumun geleceği olarak kabul edilen ergenlerin, fiziksel, sosyal, duygusal ve cinsel gelişmelerini dengeli bir şekilde tamamlamaları gerekir (26,27).

Ergenlerin bugün en sık karşılaştıkları sorunlar; kazalar, şiddet, sigara, alkol, esrar gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı, cinsel davranış ve üreme sağlığı sorunları, yeme alışkanlıklarına bağlı sağlık sorunları, depresyon ve özkıyım eğilimi, hırsızlık, gasp gibi yasadışı işlere bulaşmadır (15,18,27,28,29,30,31).

1996 yılında Başbakanlık Aile Kurumu adına Makro Araştırma tarafından yapılan çalışmada, araştırmaya katılan ergenlerden 13-18 yaş grubundaki ergenlerin karşılaştıkları en önemli üç sorunu belirtmeleri istenmiştir. Bu araştırmaya göre, sigara %54.6 ile açık farkla ilk sırayı almaktadır. Bu sorunu %27.0 ile kötü arkadaş edinme, %26.4 ile işsizlik sorunu izlemektedir. Dördüncü sırayı %24.2 ile uyuşturucu, beşinci sırayı %22.3 ile alkol kullanımı, altıncı sırayı ise %21.4 ile kendine güvensizlik sorunu almaktadır (11).

Kazalar ve şiddet: Şiddet kavramı altında fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve diğer kötüye kullanımlar yer almaktadır. Bu sorunlar mental ve fiziksel bozukluklara neden olmaktadır. Kazalar ise 10-24 yaş grubunun en önemli ölüm nedenlerinden birisidir. Özellikle motorlu araç kazaları, sıklıkla riskli davranışlarda bulunan ergenlerde görülür. Alkol ya da diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı kazanın olmasına katkıda bulunan bir etkidir (18,32).

Sigara, alkol, esrar gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı: Ergenlerin çoğu merak, kendini daha iyi hissetme, gerilimi azaltma, büyüdüğünü ya da grubun bir parçası olduğunu hissedebilmek amacıyla ya da arkadaş baskısı nedeniyle sigara, alkol, esrar gibi bağımlılık yapıcı madde kullanmayı denemektedirler. Kullanma nedenleri arasında önemli bir etken de, aile-ergen ilişkisidir. Anne ve babasının bu maddeleri kullanmasını model olarak alır ya da aksine sorunlu ilişkileri olan anne ve babaya isyan etme, onlara karşı gelme nedeni olarak bu maddeleri kullanır. Madde bağımlılığının en önemli zararları arasında, fiziksel kontrolü değerlendirme ve karar verme yeteneğini azaltarak, kazalara, anti-sosyal ve suça yönelik davranışlara, şiddet ve özkıyım girişimlerine ayrıca rasgele, planlanmamış ve güvenli olmayan cinsel ilişkiye eğilimi artırması sayılabilir (18,28,31).

Cinsel davranış ve üreme sağlığı sorunları: Ergenlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde, genellikle kendi ve karşı cinsin özellikleri, beden işlevleri ve üreme özellikleri konularında yeterli bilgilerinin olmadığı bilinmektedir. Bu bilgisizlikle cinsel yaşamın başlaması, erken yaşta cinsel ilişki, erken yaşta evlilik,

gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve aile planlaması yöntemlerini bilmemeleri gibi üreme sağlığı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır (18,31).

Yeme alışkanlıklarına bağlı sağlık sorunları: Yapılan çalışmalar erken ergenlik döneminde ergenlerin en büyük uğraşlarının bedenleri olduğu ve çoğunun da bedenlerine yönelik hoşnutsuzluklar ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu hoşnutsuzluk çok fazla olursa ergen beden imgesini denetleyebilmek, bedenine kendi istediği şekli verebilmek amacıyla aşırı diyet uygulama yoluna gidebilir. Bunun sonucunda ergenlerde anoreksiya nevroza ve bulimiya nevroza gibi yeme bozuklukları görülebilir (13,18,29).

Depresyon ve özkıyım eğilimi: Kessler ve Avenevoli, tüm yaşam boyu ortaya çıkması olası depresyonun %25'inin ergenlik döneminde meydana geldiğini bildirmişlerdir. Ergenlik döneminde yeni sosyal roller kazanmanın, cinsellikle ilgili çatışmaların yol açtığı endişeler, hormonal değişimle bir araya gelince, depresyon gelişebilir. Ergenlerdeki depresyon için diğer risk faktörleri; kişilerarası ve psikososyal zorluklar, zayıf okul başarısı, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma, düşük benlik saygısı, gelir düzeyinin düşük olması gibi gerilimler, sigara içilmesi ve bağımlılık yapıcı diğer maddelerin kullanımı, anne ya da sevilen birinin kaybı, romantik bir ilişkinin sona ermesi, dikkat, davranım ve öğrenme bozukluklarıdır. Depresyonda olan ergen bu durumdan kurtulmak amacıyla özkıyım girişiminde bulunabilir. Özkıyım, 15-24 yaşları için Amerika Birleşik Devletlerinde ikinci ölüm nedenidir. Türkiye'de ise ergen grubunun tüm özkıyım girişimlerinin yarısına yakın kısmını oluşturduğu bildirilmiştir (24,30,32,33,34,35, 36).

Hırsızlık, gasp gibi yasadışı işlere bulaşma: Türkiye'nin de içinde bulunduğu tüm dünya ülkelerinde çocuk ve ergen suçluluğuna ilişkin yapılan araştırmaların, antisosyal adını verdiğimiz suçluluk davranışlarının, özellikle "14" yaş dolaylarında görüldüğü belirtilmiştir. Bu da ergenlik dönemi ile suç arasında dinamik bir ilişkinin varlığını kanıtlamaktadır (3).

2.2. SUÇ VE ERGEN

2.2.1. Suçun Tanımı

Bir çok yazar tarafından suçun değişik tanımları yapılmıştır; Özsever, “toplumsal ve kültürel koşulların ve bireyin içinde yaşadığı çevrenin kötü etkenlerinin bir sonucudur” şeklinde tanımlarken, Yalçın, “toplum düzenini bozan ve işlenmesi kanunla yasaklanan hukuka aykırı davranışlardır” şeklinde tanımlamıştır (37,38). Küçüker’e göre ise suç, kamunun menfaatine karşı olan, toplumdaki hukuk düzenini bozan, toplumdaki ahlaki kuralları ihlal eden davranıştır (1).

Ceza hukunda kanunun yasakladığı eylemler suç olarak kabul edilmekte ve her suç karşısında o suçu işleyen bireye ceza öngörülmektedir (39). Bir eylemin suç sayılıp, failin cezalandırılabilmesi için, o eylemin suç olduğunun (eylemin yapılmasından) daha önce bir yasa ile açıklanmış ve failine uygulanacak cezanın öngörülmüş olması gerekir. Kanunda suç olduğu bildirilmemiş bir eylemden dolayı hiç kimse sorumlu tutulamaz. Bir eylemin suç olabilmesi için çeşitli nitelikleri taşıması gerekir. Bunlar, a) ortada bir eylem (fiil) olmalıdır, b) eylem, kanuna aykırı olmalıdır, c) eylem, bilerek ya da kusurla işlenmiş olmalıdır (40).

2.2.2. Ergenleri Suça İten Etkenler

1. Biyolojik Etkenler: Ergenleri suça iten biyolojik etkenlerin etkili olduğunu gösteren örnekler vardır. Kanada’da yapılan bir çalışmada suçlu ergenlerde serum testosteron düzeyleri yüksek bulunmuştur (41).

Lombroso 1911 yılında yaptığı araştırmaya göre, epilepsi hastalığı ile suç işleme arasında bir ilişki olduğunu söylemiştir. Zeka geriliği ve suç işleme arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla 1943’te Burt’un yaptığı araştırmada, suçlular arasında rastlanan düşük zeka bölümünün suçlu olmayanlara oranla 3 kat daha fazla olduğu saptanmıştır (3). Türkiye’de ise biyolojik faktörler ile suç arasındaki ilişkiyi saptamak için yapılmış araştırma yoktur (6).

2. Psikososyal Etkenler: Ergenleri suça iten etkenler arasında, biyolojik ve ekonomik etkenlerden daha etkili olduğu kabul edilen bir etkidir. Ergenin yetiştiği aile, arkadaş, okul çevresi ve bunların ergen üzerindeki etkileri bu grupta incelenmektedir.

İçinde büyüdüğü ailenin sosyal yapısı ve biçimi ergenin gelişimini ve toplumsallaşmasını etkiler. Ailenin herhangi bir nedenle bütünlüğünün bozulması, aile içi etkileşim yetersizliği, ergenin toplumsallaşma sürecini olumsuz bir şekilde etkiler ve ergende yanlış ya da yetersiz toplumsallaşmaya neden olur. Yapılan araştırmalara göre parçalanmış ailelerden gelen suçlu ergenlerin oranı, suçlu olmayan ergenlere göre, anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ailelerin ergenler üzerinde düzensiz, tutarsız, korkutucu, sert ve cezalandırıcı disiplin uygulamaları ergenleri suça iten nedenlerden birisidir. Ayrıca ailelerin gösterdikleri, aşırı düşkünlük ve koruma, çocuk ayırt etme davranışları da ergenleri olumsuz etkilemektedir (1,3,42,43,44,45).

Yapılan araştırmalara göre sigara, alkol, esrar gibi bağımlılık yapıcı madde kullanan ergenler, bu maddeleri kullanmayan ergenlere göre suç işlemeye daha yatkındır. Sigara, alkol, esrar gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı suç davranışından önce de ergenlerde bulunmaktadır (1,31,43).

Ergenlerin ilk eğitimlerini aldıkları yer aile olduğundan, anne, babanın eğitim durumu, ergenin eğitiminde birinci derece önemlidir. Yapılan araştırmalarda, suç işleme davranışında bulunan ergenlerin kendilerinin ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi düşük bulunmuştur (3,4,43,46,47,48,49).

Ergenleri suça iten etkenlerden bir diğeri de ergenin ailesinde ya da yakın çevresinde suç işlemiş bireylerin bulunmasıdır (1,3,43). Suç öğrenilmiş bir davranış olarak kabul edilmektedir. Aile içindeki ya da yakın çevredeki bir yetişkin ile kendini özdeşleştiren ergen, özdeşleştirdiği bireyin bozuk kişilik yapısına sahip olması durumunda, ergenin de suç işleme riski artmaktadır (42).

Son yıllarda ülkemizde hızlı kentleşme ve büyük şehirlerimize olan göç nedeniyle sokaklarda yaşayan ergenlerin sayısında gün geçtikçe artış olmaktadır. İstanbul Valiliği'nin, 1998-2004 tarihleri arasında, sokakta yaşayan 2655 çocuk ve ergen üzerinde yaptığı araştırmaya göre, %40.3'ünü 13-15 yaş, %28.5'ini 10-12 yaş, %20.1'ini 16-18 yaş ergenler oluştururken, %11.1'ini de 9 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (50). Sokakta yaşayan ergenler tehlikeli maddelerin kötüye kullanımı, bunların üretiminde yer alma, işleme ve ticaretini yapma, sömürülerek çalıştırılma, cinsel sömürü, suç işleme ve şiddet gibi riskler altındadırlar. Ayrıca sokakta yaşayan ergenlerin büyük kısmı yapıştırıcı madde olarak kullanılan baliyi koklama yolu ile uyuşturucu madde bağımlısı olmuşlardır. Ergenler kokladıkları bu maddeyi satın almak amacıyla para bulmak için hırsızlık, gasp gibi her türlü suçu işleyebilecek yapıdadırlar (48,51).

Suçlu ergenlerin %95'inden fazlası erkektir. Bunun nedeni; kızların daha fazla denetim altında tutulması, erkeklerin daha serbest olması ve üzerlerinde aile denetiminin daha az olmasına, çeşitli arkadaş gruplarına katılabilmeleri sonucu suç işlemelerinin daha kolay olmasına bağlanabilir (47,52).

3. Ekonomik Etkenler: Ergenin ekonomik zorluklar nedeniyle eğitim-öğretiminin yaptırılmaması, okul yerine işe verilmesi suç davranışında bulunma riskini artırır. Ayrıca yapılan araştırmalar göstermiştir ki aile geçimine katkıda bulunmak için çalışan ergenlerin yaptıkları işlerin ergenleri geleceğe hazırlamayan, belli bir uzmanlığı gerektirmeyen işler olmasıdır. Özellikle aile denetiminden uzakta bir işte, sokakta çalışan ergenler, bağımlılık yapıcı madde kullanımı ve suç işleme gibi davranışlara karşı korumasız bırakılmaktadırlar. Böylece ergenlerin duygusal ve toplumsal gelişimleri tehlikeye düşmektedir (1,42,47,48,51).

2.2.3 Ergenlerin İşledikleri Suç Çeşitleri

1. Şahsa Karşı İşlenen Suçlar: Bu suç çeşidini kan davası, adam öldürme, öldürmeye teşebbüs ve yaralama, hayvan ve arazi anlaşmazlığı, namus temizleme

gibi suçlar oluşturmaktadır. Şahsa karşı işlenen suçlar, diğer ülkelerin tersine, ülkemizde çocuk ve ergen suçluluğunda sık görülen suç çeşidir. Kan davası suçlarının büyük bir bölümü yaş küçüklüğünün cezai sorumluluk üzerindeki etkisi dolayısıyla 18 yaşına gelmemiş, silah kullanabilen çocuklara ve ergenlere işletilmektedir. Şahsa karşı işlenen suçlar, kırsal bölgelerde, kentlere oranla daha fazla işlenmektedir. Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kan davası nedeniyle işlenen suçların çoğunlukta olduğu görülür (3,4,6,42).

2. Cinsel Suçlar: Bu suç çeşidini aynı cinse (homoseksüel) ya da karşı cinse (Heteroseksüel) karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır. Ülkemizde, kız kaçırma, ırza geçme gibi cinsel suçlar işleyen ergenlerin, cinsel arzularını tatminden çok evlenme amacıyla bu işe giriştikleri dikkat çekmektedir. Ülkemizin, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, bir genç kızla erkeğin birlikte görülmesi ayıplanmakta, kınanmakta ve yasaklanmaktadır. İşte bu toplumsal baskı anlayışı içinde kız arkadaşı olmayan erkek ergenler, zaman zaman eşcinselliğe ya da hayvanlarla cinsel ilişki kurmaya başvurabilmektedirler. Bunun yanı sıra aile tarafından cinsel eğitimin verilmemesi ve konut yetersizliği nedeniyle çocuk ve ergenlerin büyükler arasındaki cinsel ilişkilere tanık olmaları cinsel suçun oluşumundaki önemli etkenlerdir (3,6,42).

3. Mala Karşı İşlenen Suçlar: Bu suç çeşidini ise, hırsızlık, gasp ve soygun suçları oluşturmaktadır. Hırsızlık yapan kişi para ya da yiyecek çalarken, sadece fizyolojik gereksinimlerini gidermek için değil, sevgi ve sevecenlik eksikliğini gidermek için de bu yola başvurmaktadır. Ülkemizde ise mala karşı işlenen suçların temelinde yoksulluğa bağlı olarak fizyolojik gereksinim önemli rol oynar. Bu suç çeşidinde en önemli özellik kalabalık nüfuslu büyük kent merkezlerinde daha fazla işlenmesidir. Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de diğer ülkelerde olduğu gibi, en çok işlenen ergen suçu hırsızlıktır. Batı’da olduğu gibi anti-sosyal etkinliklere yönelik çetelere yani örgütlere daha az rastlanmaktadır (2,3,43,47).

2.2.4 Suçlu Ergenler İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Ceza sorumluluğu açısından yaş küçüklüğünün çeşitli dönemleri vardır. Bu dönemler Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 53., 54. ve 55. maddeleri ile açıklanmaktadır. TCK'nun 53. maddesine göre, fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmeyenler hakkında hiçbir kavuşturma (takibat) yapılamaz ve ceza verilemez. Ancak suç 1 yıldan fazla hapis ya da ağır bir cezayı gerektiriyorsa hakkında emniyet tedbirleri uygulanır. Bu emniyet tedbirleri, çocuk mahkemeleri ile ilgili yasanın 10. maddesine göre, bu yaş grubunda suç işleyenler veliye ya da bakıp gözetmeyi üstüne alan bir akrabaya teslim edilebilirler (39,40,43,53,54).

TCK'nun 54. ve Çocuk Mahkemeleri'yle ilgili kanunun 20. maddesine göre fiili işlediğinde 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlarda farik-i mümeyyizlik (işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneği) araştırılır. Suçunun, farik ve mümeyyizi olmayana ceza verilemez. Suçunun farik ve mümeyyizi olanın cezası ikide bir oranında indirilir (39,40,53,54).

TCK'nun 55. maddesine göre, 15 yaşını bitirmiş, 18 yaşını bitirmemişler için üçte bir oranında indirimli ceza verilir. Yasa, 15 yaşını doldurmuş bu kişilerin anlayabilme ve isteyebilme yeteneklerinin henüz tam gelişmeye erişemediğini göz önünde tutarak cezalarında indirim yapmayı uygun bulmuştur (39,40,53,54).

2.3. SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSU

2.3.1. Suçluluk-Utanç Duygusunun Tanımı

Suçluluk ve utanç duygusu zaman zaman birbirinin yerine kullanılmakla birlikte, psikolojik kuramlar ikisinin farklı duygulanım yaşantısı olduğunu ortaya koymuştur. Utanma, önceleri toplumun onaylamadığı bazı uygunsuz davranışlar karşısında ya da bireysel ahlak değerlerinin ihlal edildiği durumlarda ortaya çıkan vicdan azabı ile ilgili olarak değerlendirilmekteydi. Daha sonraları bu kavramların daha karmaşık olduğu öne sürüldü ve tartışıldı. Günümüzde varolan psikolojik

kuramların çoğu, bu iki kavramın ayrımını, benliğin rolüne ya da özelliklerine dayandırmaktadır. Lewis utanma tanımını, toplumun onaylamadıklarına verilen tepki olarak genişletmiş ve benliğin olumsuz olarak değerlendirilmesinden, suçluluğun ise davranışların, günahların ya da suçların benlik tarafından olumsuz olarak algılanmasından oluştuğunu belirtmiştir (5).

Freud, suçluluk duygusunu, bireyin davranışlarını değiştirmek için üstbenliğin (süperego) kullandığı sıkıntı veren bir duygu olarak tanımlar (5). Budak' a göre suçluluk duygusu, kanunen ya da dinen yasaklanan, ya da ahlaki açıdan ayıplanan, standartlarımızı çiğnediğimiz düşüncesinin yarattığı pişmanlık ve rahatsızlık duygusu olarak tanımlanmaktadır (55). Arkonaç' a göre ise suçluluk duygusu, kötü, yanlış olarak bilinen, algılanan bir şeyi yaparak üst benlik kurallarına karşı gelme sonucu doğan değersizlik, cezalandırılma gereksinimi gibi duygular olarak tanımlanmaktadır (56).

Balkaya'nın Tangney ve Fischer'den aktardığına göre, suçluluk duygusu, bir davranışın başarısızlıkla sonuçlanması sonucu birey bu başarısızlıktan kendini sorumlu tutuyorsa ortaya çıkar. Utanç duygusu ise benliği tamamen tahrip eden, bireyin kendisini olumsuz değerlendirmesine neden olan ve çok acı veren bir duygu olarak tanımlanmaktadır (57).

2.3.2. Suçluluk-Utanç Duygusunun Gelişimi

Freud, suçluluğun gelişimsel dönemlerden fallik dönemde oluştuğunu ve üst benlik (süperego) ile alt benlik (id) arasındaki çatışmayı simgelediğini belirtir. Üst benlik insan yaşantısında zaman zaman suçluluk-utanç duygusu yaşatabilmektedir. Üst benlik bireyin çocukluk yıllarında, benliğin bir parçası olarak giderek daha çok anne, baba ve toplumsal değer yargılarını içeren özel bir yapı olarak gelişir. Bir yaşında çocuk yanlışla-doğruyu, iyiyle-kötüyü yalnızca kendi dürtüsel doyumuna göre değerlendirir. Çocuk için kendisini doyuran, rahatlatan şeyler iyi, kendisine acı veren şeyler kötüdür. İki yaşından itibaren çocuk, çevreden gelen iyi-kötü, doğru-yanlış değer yargılarını almaya başlar

ancak bunlar henüz kendisinin benimsediği değerler olmaktan uzaktır. Çocuk bu durumda yalnızca anne, baba ya da başka önemli bireylerin neyi onayladıklarını, neyi beğendiklerini ayırt edebilir ve onaylanmayan bir davranış yapınca dışarıdan ceza gelebileceğini sezebilmektedir. Giderek çocuk başkalarının neyi yasakladığını öğrenir ve bu yasağı başkalarının önünde yapınca korku, suçluluk ve utanç duygusu duyar. Suçluluk ve utanç duyguları üst benlik gelişiminin öncüleridir. Çocuklukta benimsenmiş olan iyi-kötü, doğru-yanlış biçimindeki değer yargıları, bireyde yargılama sistemi olarak kalır ve bireyin davranışlarını düzenler. Böylece birey yasak olarak benimsemiş olduğu herhangi bir düşünce ya da davranışta bulunursa, suçluluk ve utanç duygusu yaşar (5).

Suçluluk-utanç duygusunun yoğunluğu üst benliğin gücünü yansıtır. Üst benliğin belli bir düzeyde olması bireyin gelişimini ve topluma uyumunu sağlamaktadır. Üst benlik gelişiminin hiç olmaması ya da gevşek üst benlik gelişimi durumunda bireye özgü belli bir standart davranış engellenir ve bireyin toplum içinde önemli düzeyde uyumsuzluklar yaşamasına yol açabilir. Örneğin; bazı insanlar başkalarını kullanmak, incitmek, kötü davranmak, istismar etmek ve suçluluk-utanç duymadan suç işlemek gibi son derece uyumsuz davranışlar sergileme eğilimi gösterirler. Bu durumlarda bireylerin suçluluk-utanç duymamalarının nedenleri üst benliklerinin yeterli gelişmeyip yaptıkları davranışların kendi benliklerine uyumlu olmasından kaynaklanır. Bu bireylerin başkalarının duygularına karşı empati düzeyleri düşüktür ve başkalarının haklarına değer vermezler. Bazı insanlarda ise üst benlik çok katı, kusur tanımaz ve bağışlamaz bir güçte gelişmiş olabilir. Benlik böyle katı bir üst benliğin baskısı altında ezilebilir. Bu durumda bireylerde kabul görmeyen davranışlar suçluluk-utanç duygusuna neden olur, bireylerin kendilerine olan saygıları azalır ya da kendilerini cezalandırırlar (5).

2.3.3. Suçluluk-Utanç Duygusunun Yaşanmasını Etkileyen Etkenler

Toplumun en önemli unsuru olan insan, gelişimini çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılık gibi belli dönemler içinde sürdürmektedir. Bu gelişim biyolojik

etkenlerle birlikte psikolojik, sosyal ve kültürel etkenlerden de etkilenmektedir. Çocukta kişiliğin ve toplumsallaşmanın temelleri ilk 6 yılda aile içerisinde atılmaktadır. Kimlik duygusunun kazanılması ise ergenlik döneminde olmaktadır. Ergenlik boyunca gözlenen, öğrenilen çeşitli değerleri harmanlayarak ergen kendisine uygun olarak doğru ve yanlışları saptar. Kendisine, temelde içinde yetiştiği aile ve toplumdan kaynaklanan ancak kendi deneyimleri ve özellikleriyle farklılaşmış yeni bir değerler sistemi edinir. Bazen ergen ait olduğu ailenin ve toplumun kültür ya da ahlak değerlerinin kabul etmediği bir yaşam biçimi seçebilir. Örneğe; ergenin geçimini sağlamak için hırsızlık yapması, yasadışı işlere karışması gibi. Bu durumda ergen, aileye ya da topluma ait olmaktan men edilebilir. Çünkü ergen ait olmayı istese bile toplumun kültür ya da ahlak değerlerine uymamıştır. Ait olamama ve kabul edilememenin verdiği sıkıntıyla ergen dışlanmışlık hisseder, kaygı yaşar ve çatışma ortaya çıkar. Ergen bunun sonucunda suçluluk-utanç duygusu yaşayabilir. Toplumun kültür ve ahlak değerleri bireyin suçluluk-utanç duygusu yaşamasını etkiler. Bunu başka bir örnek ile açıklayacak olursak; cinayet yasal bir suçtur ve toplum tarafından kabul görmeyen bir davranıştır. Bazı bölgelerimizde ise kan davası ve namus sonucu adam öldürmek toplumun geneli tarafından kabul görmektedir. Bunun sonucunda bu toplumda büyüyen ergen işlediği suçtan dolayı suçluluk-utanç duymak yerine gurur duymaktadır (1,3,5,13).

Türk toplumunda, evin geçimi genelde erkeklerin sorumluluğu olarak algılanır. Yoksulluk ya da iflas etme gibi ekonomik nedenlerden kaynaklanan özkıyım davranışlarında erkeklerin çoğunlukta olduğu bildirilmektedir. Evin geçimini sağlayamayan erkekte suçluluk-utanç duygusu gelişebilmektedir. Kadınlar ise, toplumun kültür ve ahlak değerlerine karşıt davranışlar konusunda, erkeklerden daha fazla suçluluk-utanç duygusu yaşayabilmektedirler. (5).

Erken çocukluk döneminde anneden ya da ebeveyninden kopmak, çocukta ayrılma kaygısına ve daha sonraki dönemlerde, bu dönemi hatırladıkça ayrılış nedenini kendinde görme, kendine yönelik pasif-agresif tutum içine girmesine ve dolayısıyla suçluluk-utanç duygusu yaşamasına neden olmaktadır. Ayrıca sosyal

hizmet kuruluşlarında barındırılan korunmaya muhtaç çocukların ve ergenlerin suçluluk düzeyleri, aileleri yanında büyüyen çocuk ve ergenlerden daha yüksektir (12).

Aile içerisinde eşlerin boşanmış olması sonucu çocuklar eşler arasındaki çatışmalarda zaman zaman taraf olmak zorunda bırakılmakta, anne ve babanın ikinci evlilikleri söz konusu ise ebeveyn tarafından kabul edilmeme durumunda kalmaktadırlar. Özellikle sosyo-ekonomik yetersizlikler nedeniyle anne,babanın boşanma durumlarında çocukların ve ergenlerin bakımını her iki tarafta üstlenmemekte ve bir bakıma çocuk ve ergen ihmal edilmekte, duygusal olarak istismara uğramaktadır. Çocukların ve ergenlerin bu durumda kendilerini yalnız, dışlanmış, istenmeyen kişi olarak görmeleri ve suçluluk-utanç duygusu yaşamaları olasıdır (12).

Suçluluk-utanç duygusunun yaşanmasını etkileyen etkenlerden bir diğeri de anne-baba tutumlarıdır. Çocukluk döneminin 1-3 yaşları arası özerklik evresi olarak bilinir. Bu evre çocuğun anne bağımlılığından uzaklaşıp kendi ayakları üzerinde durabildiğinde başlar. Bu dönemde çocuklar bağımsızlık gereksinimi duyarlar ve bu gereksinimin karşılanabilmesi için de bağımsız olmak isterler. Eğer bu dönemde anne, baba tarafından sürekli cezalandırılır, aşırı korunur ya da anneye bağımlı biçimde yetiştirilirse, bu koşullarda büyüyen çocuklar ve ergenler büyük olasılıkla pasif, çekingen, utangaç ve suçluk duygusu taşıyan bireyler olurlar. Ayrıca yapılan araştırmalara göre otoriter anne-baba tutumuna sahip çocuklar ve ergenlerde kendini suçlama, utangaçlık, saldırganlık, aşırı içine kapanıklık gibi olumsuz davranışlar, diğer anne-baba tutumuna sahip çocuk ve ergenlerden daha çok görülmektedir (5,44).

Suçluluk-utanç duygusu, benliğe karşı algılanan tehdit sonucunda ve beklenmeyen yaşamsal kriz durumlarında da yaşanabilir. Benliğe karşı tehdit olarak algılanan davranışlar; sigara içme, şişmanlık, alkol ve madde bağımlılığı, yetersiz aktivite gibi sağlık için risk potansiyeli ya da sağlığı bozan davranışlardır. Yaşamsal kriz durumları ise, özürlü bir çocuğun doğumu, ciddi ya da kronik bir

hastalığa yakalanma ya da terminal dönemde değildir. Ayrıca birey tecavüz ve istismar gibi durumlar sonrasında (postravmatik stres bozukluğu) da suçluluk-utanç duygusu yaşayabilir (5).

Herhangi bir kayıp durumunda yas yaşayan bireyin yitirilen kişiyle olan ilişkisi çözümlenememiş/bitmemiş olaylarla doluyorsa pişmanlık ve suçluluk duygusu oluşmaktadır. Ayrıca, bireyin kaybedilen kişiyle olan özdeşim sorunları ya da simbiyotik ilişki yaşama durumu gibi özelliklerde suçluluk duygusunun oluşmasında etkili olabilmektedir (5).

2.3.4. Suçluluk- Utanç Duygusunun Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisi

Suçluluk-utanç duygusunun kişilik gelişimi üzerine hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Suçluluk-utanç duygusunun yoğunluğu üst benliğin gücünü yansıtmaktadır. Üst benliğin belli bir düzeyde gelişmesi, sağlıklı boyutta suçluluk-utanç duygusu oluşmasını sağlar. Sağlıklı boyutta oluşan suçluluk duygusu sağduyumuzun temelini oluşturur. Kendi inandığımız değerlerin ve ilkelerin tersine hareket ettiğimiz zaman, bir tür suçluluk duygusu içine gireriz. Yani suçluluk duygusu benimsediğimiz ahlak kurallarını ve toplum değerlerini öngörmektedir. Suçluluk duygusu sağduyumuzun koruyucusudur, kötü bir davranışta bulunduğumuzu ve bu davranışı düzeltmemiz gerektiğini anımsatır. Sağlıklı boyutta gelişen utanç duygusu ise, bizi alçak gönüllü yapar, insan olarak sınırlarımızı hatırlatır ve gerçeği olduğu gibi kabul etmemize yardımcı olur. Sağlıklı boyutta gelişen suçluluk-utanç duygusunun büyüme, gelişme, olgunlaşma, bağışlama, değişme ve yenilenme gibi olumlu sonuçları da vardır (5).

Bazı insanlarda ise üst benlik çok katı, kusur tanımaz ve bağışlamaz bir güçte gelişmiş olabilir. Benlik böyle katı bir üst benliğin baskısı altında ezilebilir. Bu durumda bireylerde kabul görmeyen davranışlar bireyin suçluluk-utanç duygusu yaşamasına neden olur. Bireylerin kendilerine olan saygıları azalır ya da kendilerini cezalandırırlar. Birey sürekli olarak özür diler ve yaptıklarından ya da yapamadıklarından dolayı sürekli pişmanlık duygusu içindedir. Bu durumda

suçluluk-utanç duygusu yaşam enerjisinin büyük bir kısmını alacağından, verimli çalışmayı ve yaratıcılığı da engeller (5).

Suçluluk duygusu, bireyin gerçekleştirebileceği çözüme yönelik davranışlarını engelleyebileceğinden bireyin gelişimini geriletebilir. Suçluluk yaşayan bireyin kimlik bütünlüğünün, kendine verdiği değerin ve saygının azalması nedeniyle benlik kavramı zedelenebilir. Bunun sonucunda karar vermede yetersizlik ve düşünce bozuklukları görülebilir (5).

Suçluluk duygusu, geçmişten aşırı pişmanlık, kaygı ise gelecekte sıkıntı duymadır. Geçmiş yaşantılardan dolayı çok sık suçluluk yaşıyorsa ne kadar çalışılıp çabalansa da geçmişi değiştirmede başarılı olunamaz. Kısaca, suçluluk duyguları, geçmişi değiştiremez, gelecek hakkındaki üzüntüleri yok edemez. Sürekli yaşanan suçluluk ve kaygı, bireyin kendini kötü hissetmesine ve somatik yakınmalara yol açar, zamanını ve enerjisini tüketir ve çevresiyle ilişkileri bozulur. Ayrıca yaşam olayları için başarısız çözümler bireyin suçluluk duygusu yanında yalnızlık, ümitsizlik, korku ve öfke yaşamasına da yol açabilir. Suçluluk-utanç duygusu üzerine yapılan çalışmalar, suçluluk ve utancın, diğer durumlarla karşılaştırıldığında, öfkeye ve saldırganlığa daha fazla neden olduğunu ileri sürmektedir. Jakops ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya göre, cinsel tacize uğramış bireylerde suçluluk ve öfke çoğunlukla birlikte görülmektedir (5,57).

Bireylerin utanç duymalarına neden olan olumsuz olaylar sanki kötü olan benliğin bir yansıması gibi algılanmaktadır. Bu nedenle insanlar, utanç duydukları zaman kendilerini değersiz biri gibi duyumsamaktadırlar. Bunun sonucunda bireylerin benlik algısı ve kendilerine verdikleri değer zarar görmektedir. Suçluluk duygusu, bireyi empati kurmaya, kişilerarası ilişkilerde yanlışları tamir etmeye, özür dilemeye yöneltirken, utanç duygusu ise, bireyin gizlenmesine, içine kapanmasına neden olmaktadır. Utanç duygusu içinde yetiştirilen bireylerde, davranış ve kişilik bozuklukları görülebilir. Narsistik kişilik bozukluğunun temelinde bireyin kendini değersiz bulmasının, paranoid kişilik bozukluğunun temelinde bireyin kendisini hiçbir şekilde onaylamayacak kadar eksik ve kusurlu görmesinin yattığı

bilinmektedir. Ayrıca, suç işleyen bireylerin çoğunluğunun; çocuklarını aşırı döven, kötü davranan ve utanca boğulmuş ailelerden geldikleri belirlenmiştir (5,57).

2.4. CEZAEVİ KURUMU

2.4.1. Cezaevi Kavramı

Batıda 18. yüzyıl sonrası, 19. yüzyıl başlarında bireyi ıslah etmek için cezalandırma aracı olarak düşünülen cezaevi, cezalandırma sürecinde kurumsallaştırmanın önemli bir adımı olmuştur. Cezalandırmada diğer insanlara ibret verici olması planlanan, insan bedenine yönelik işkence uygulamalarının yerini, cezanın bedenden çok ruha yönelik olması gerektiği fikri almıştır. Cezaevleri suç işleyen insanlara ceza vermenin ve bu insanları topluma uyumlu hale getirmenin aracı olmuştur (58).

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanun'a göre;

“Kapalı ceza infaz kurumları

Madde 8.

1. Kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fiziki engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hallerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile iletişimin olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup halinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları

Madde 11.

1. Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen

çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır.

2. 12-18 yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılırlar.

3. Bu hükümlüler, kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hallerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kurumlarda ayrı bölümlerin bulunmaması halinde, kız çocukları kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde ya da diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılırlar.

4. Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulur.” (59)

Cezaevleri genellikle izolasyon duygusunu güçlendirecek şekilde şehir dışlarında inşa edilir. Bu bir yandan mahkumun izolasyon duygusunu güçlendirirken, diğer yandan da toplum gözünde mahkumların toplum dışına itilmesi gereken bireyler olduğu düşüncesini güçlendiricidir. Dev beton duvarlarla çevrili binalar, silik ve soğuk renklerle boyanır. İçerdekilerin dışarıyı, dışarıdakilerin de içeriği görmesini engelleyecek bir mimari yapının görüntüsü otoriteyi temsil eder. Cezaevinde her türlü kural, mekansal ve zamansal düzenleme, mimari tasarım bireyi en üst düzeyde ilişkisizliğe, mekan ve zaman üzerinde olabildiğince denetimsizliğe mahkum edecek şekilde tasarlanmıştır (58).

2.4.2. Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk-Utanç Duygusunun Yaşanması

Suç işleyerek cezaevine giren ergenlerde, her şeyin kısıtlanması, beton duvarlar, demir kapılar, mazgal delikleri, parmaklıklar, yatış-kalkış ve yemek saatlerinin değişmezliği ergenleri olağanüstü bir tekdüzeliğin esiri haline getirir. Cezaevinde kalan ergenlerin cezaevinde bulunmalarından dolayı karşılaştıkları bazı psiko-sosyal risk faktörleri vardır. Bunlar;

1. Cezaevinde kalan ergenler, dış ortama göre etkileşim halinde olmaları gereken toplumsal çevre sistemlerinden uzaktır.
2. Sürekli aynı, dar, kapalı mekan içinde yaşam tek düze geçmektedir.

3. Önemli bir yaşam dönemi olan ergenlik döneminde sürekli aynı bireylerle yüzyüze olma durumunda kalıp, alternatif ilişkiler yoktur. Ayrıca cezaevinde bulunan diğer bireylerle kendini özdeşleştiren ergenin, özdeşleştirdiği bireyin bozuk kişilik yapısına sahip olması ve suç işlemiş olması sonucu psikososyal gelişimi olumsuz etkilenmektedir.
4. Ergenlik döneminde ergenin kişiliğini besleyen, geliştiren, sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerden uzaktır. Özel uğraş ve hobilerine sahip olma olanakları yoktur.
5. Dış dünya ile ilişkileri ve iletişimleri oldukça sınırlıdır.
6. Cinsel gereksinimlerini giderme olanaklarına sahip değildirler.
7. Sorunlu ergenlerin yoğun olduğu cezaevlerinde, psikoterapiyi üstlenecek uzman psikolog ya da uzman psikiyatrist yoktur.
8. Ergenler, yönetimin takdirindeki herhangi bir disiplin suçu nedeniyle, süreli olarak her an mektuptan men edilme, ziyaretçiden men edilme ve hücre hapis cezasına maruz kalabilirler.
9. Hastalandıklarında gerekli ilaç, tıbbi bakım ve diyet olanakları kısıtlı olup bir hastaneye sevkleri zorunlu formalitelerden dolayı en erken bir haftayı bulmaktadır (58,60).

Cezaevi yaşantısı hiçbir yaşam ilişkisine benzemez. Diğer otoriter kurumsal ilişkilerden farklı olarak ergen bütün zamanını burada geçirmek zorundadır. Hiçbir ek cezalandırma ya da insan hakları ihlali olmasa da cezaevi sürecinin kendisi başlı başına travmatik bir süreçtir. Bu travmatik yaşantının kendisi bile ergenin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bir de bu travmatik yaşantıya, kötü fiziksel koşullar, besin kısıtlamaları gibi psikososyal risk faktörleri eklenince ortaya çıkan durum, ergenin fiziksel ve psikososyal sağlığını olumsuz etkilemektedir (58).

Ergenler ait oldukları aile ve toplumun kültür ya da ahlak değerlerinin kabul etmediği yasa dışı bir suç işlemeleri sonucunda, aile ya da topluma ait olmaktan men edilebilirler. Ait olamama ve kabul edilememenin verdiği sıkıntıyla ergen dışlanmışlık hisseder. Ergenlik döneminde toplum tarafından kabul görmeyen,

dışlanan suçlu ergenler ayrıca cezaevinde bulunarak travmatik bir süreç yaşamaları ve psikososyal risk faktörleri ile karşı karşıya kalmaları sonucu kendilerini güvencesiz, korunmasız, değersiz, suçluluk duyguları içinde hissederler. Bununla beraber suç işleyen ergenlerde suçluluk-utanç duygusunun ortaya çıkması kaçınılmazdır (5,60).

2.4.3. Cezaevlerinde Uygulanan Sağlık Hizmetleri

Cezaevleri, hastaneler gibi her vatandaşın beklenmedik bir anda çeşitli nedenlerle girebilecekleri yerlerdir. Bir ülkede genele açık okullar, hastaneler gibi cezaevlerinin durumu da uygarlık ölçütlerindendir. Dolayısıyla cezaevi koşullarındaki düzelme uygarlık yolunda atılan adımlardan biri olma durumundadır. Cezaevlerinde en önemli sorun alanlarından birisini sağlık hizmetlerinin uygulanması ile ilgili sorunlar oluşturmaktadır (58,60).

Sağlık hizmetleri; bireylerin ve toplumların sağlıklarını korumak, hastalıklarında tedavilerini yapmak, tam olarak iyileşemeyip sakat kalanların başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini sağlamak ve toplumun sağlık düzeylerini yükseltmek için yapılan planlı çalışmaların tümüne denir. Sağlık hizmetlerinin üç boyutu vardır: Koruma, tedavi, rehabilitasyon (61).

Sağlık hizmetlerinin temelini oluşturan koruyucu sağlık hizmetlerinin amacı, bireylerin hasta olmamalarını sağlamak, yani onları hastalıklardan korumaktır. Koruyucu sağlık hizmetleri içinde yer alan diğer hizmetler, bağışıklama, ilaçla koruma, erken tanı, iyi beslenme, aralıklı doğum, sağlık eğitimi gibi hizmetlerdir. Ancak her türlü çabaya karşın herkesi, her hastalıktan korumak mümkün olmaz, bazıları hastalanır işte o zaman, sağlık hizmetlerinin ikinci amacı olan hastaların tedavisi söz konusu olur. Bugünkü bilgilerimizle ve var olan yöntemlerle her hasta tam olarak iyileştirilemez, bazıları ölür, bazıları ise sakat kalır. Sağlık hizmetlerinin üçüncü amacı, sakatların başkalarına bağımlı olmadan, kendi kendilerine yeter biçimde yaşamalarını sağlamak, yani rehabilite etmektir (61).

1946 yılında Dünya Sağlık Örgütü, “erişilebilen en yüksek sağlık düzeyine ulaşmak, din, ırk, politik, inanç, ekonomik ve sosyal durum ayırt etmeden her insan için temel haklardan biridir” diyerek sağlık hakkına işaret etmiştir. 1978 yılında düzenlenen Alma-Ata konferansında da sağlık hakkı temel haklardan biri olarak kabul edilmiştir. Mahkumiyet sağlık hakkını ortadan kaldıran bir süreç değildir. Tam tersine pek çok insan hakları metinlerinde mahkumiyetin tıbbi bakım gereksinimini artırıcı etkisinden dolayı mahkumların en azından özgür insanlar kadar tıbbi bakım hakkına sahip oldukları belirtilmiştir (58).

Ekim 1996 tarihinde düzenlenen 2. Dünya Sağlık ve İnsan Hakları Konferansının sonuçlarından biri de “mahkumlara da en azından dış ortamdaki kadar sağlık hizmeti sunulması, hekimlerin bu konuda gereken ilgi ve duyarlılığı göstermesi” konusu olmuştur. Hapsedilmenin travmatik etkileri, yetersiz ve dengesiz beslenme, yeterli temiz içme ve kullanma suyu temininde karşılaşılan güçlükler, kötü koğuş ya da hücre şartları, ısınma, havalandırma, aydınlatma ile ilgili sorunlar, aşırı kalabalık ortam ya da izolasyon, mahkumların çoğunun işkence ve benzeri travmalara uğramış olması sık yaşanan açlık grevleri, mahkumları sağlık açısından risk grubu haline getirmektedir. Ulusal sağlık hizmetlerinin organizasyonunda risk gruplarının belirlenmesi, bunlara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin planlanması, tedavi edici sağlık hizmetlerinin var olan risklere göre organizasyonu büyük önem taşımaktadır. Cezaevinde kalan mahkumlar da bu kapsamda değerlendirilerek özel duyarlılık gösterilmelidir (58).

Cezaevlerinde uygulanan sağlık hizmetleri pek çok gelişmiş ülkeyi de kapsayacak şekilde genel olarak kötüdür. Türkiye’de bulunan cezaevlerindeki sağlık hizmetlerine bakacak olursak; Türkiye’de cezaevlerinin büyük bir çoğunluğunda sağlık hizmetleri uygulayan personel bulunmamaktadır. Türkiye’de cezaevlerinin yalnızca bir bölümünde yalnız hekim bulundurulmaktadır. Yasal düzenlemeye göre her ağır ceza merkezi cezaevinde en az bir hekimin görevlendirilmesi zorunludur. Cezaevleri hekimlerinin önemli bir kısmı yeni mezun pratisyen hekimlerdir. Doğal olarak kısıtlı deneyime sahip olan bu hekimlerin kendine özgü

farklılıklar taşıyan cezaevi hekimliği uygulamalarına ilişkin özel bir eğitimleri yoktur (58).

Cezaevlerinde uygulanan sağlık hizmetlerini olumsuz etkileyen etkenlerden bir diğeri de sağlık ortamının yetersizliğidir. Cezaevi revirleri yeterli araç-gereç, malzeme ve özellikle acil donanıma sahip değildirler. Büyük cezaevlerinde bile genellikle tek hekim hizmet sunmaktadır. Sağlık hizmetleri uygulamalarında önemli yeri olan hemşire, sağlık memuru ve hastabakıcılar ya yoktur ya da sayı olarak yetersizdir. Bu nedenle bazı sağlık hizmetlerinin verilmesinde eğitimsiz cezaevi personeli kullanılmaktadır. Değişik dönemlerde sağlık personeli olmayan bireylerin sağlıksız ve uygunsuz şartlar altında enjeksiyon, yara bakımı ve pansuman gibi işlemleri yaptıkları, hatta yine hemşirenin görevi olan ilaç dağıtımı gibi kritik önem taşıyan işlemlerin sağlık konusunda hiçbir eğitimi olmayan gardiyanlarca yapılmak zorunda kaldığı mahkumlar tarafından ifade edilmiştir (58,62).

Cezaevlerinde ödenek yetersizliği gerekçesiyle mahkumların ilaç, protez vb. gereksinimlerinin karşılanmaması da sağlık hizmetlerinin uygulanmasında sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca cezaevi şartlarında teşhisi ve tedavisi olanaksız hasta mahkumların hastanelere sevkleri gerektiğinde bu sevklerin idari olarak geciktirilmesi çok sık karşılaşılan bir durumdur. Acil durumlarda bu gecikmeler ölümle sonuçlanabilir (58).

Cezaevlerinde koruyucu sağlık hizmetleri en az tedavi edici hizmetler kadar önem taşımaktadır. Sağlık ekibi yiyeceklerin kalitesi, hazırlanışı, miktarı, dağıtılışı, suların temizliği, banyo yapma şartları, koğuşların temizliği, ısısı, havalandırma, aydınlatma, yatakların temizliği gibi konularda gereken denetimi düzenli olarak yapmalıdır. Aşırı kalabalık ve izolasyona izin verilmemelidir. Özellikle, tüberküloz, sıtma, tifo, kolera, hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli önlemler alınmalı ve düzenli taramalar yapılmalıdır. Cezaevinde kalanlara kendi sağlıklarını nasıl koruyabilecekleri ve bulaşıcı hastalıklardan korunma konusunda gerekli eğitim verilmelidir. Yaşa ve cinsiyete göre belirlenmiş hastalık riskleri

açısından her mahkumun gereken incelemeleri yapılmalıdır. Cezaevlerinde uygulanacak olan koruyucu sağlık hizmetleri, hemşirenin önleyici, geliştirici ve eğitici rolünün bir parçasıdır (58,61).

Cezaevinde kalan ergenler ve fiziksel özürlü olan tutuklularla özel olarak ilgilenilmelidir. Her iki grubun da fiziksel şiddete karşı korunmasına özel bir dikkat gösterilmeli, özellikle ergenlerin kişilik gelişimi açısından kritik bir dönemde oldukları gözönünde bulundurularak danışmanlık hizmetleri, eğitimleri, sportif ve kültürel etkinlikleri, yeteneklerinin geliştirilmesi gibi konularda özel bir çaba sarf edilmelidir. Ayrıca yeteneklerine uygun bir mesleki eğitim programına dahil olmaları da sağlanmalıdır. Cezaevinde kalan ergenler, fiziksel büyüme, psikososyal ve psikoseksüel gelişme, kendi sağlığının önemini bilme, bulaşıcı hastalıklardan korunma, sigara, alkol ve bağımlılık yapan diğer maddelerden uzak durma, sağlıklı beslenme, düzenli egzersiz yapma, kazalardan korunma ve ilkyardım konularında sağlık personelinin özellikle de bu kurumlarda görevlendirilecek profesyonel hemşirelerden eğitim almalıdırlar (15,18,58).

2.4.4. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Yaşadığı Suçluluk-Utanç Duygusunun Engellenmesinde Hemşirenin Rolü

Sağlık hizmetleri bir ekip çalışmasıdır. Doktordan hemşireye, sağlık memurundan hastabakıcıya kadar herkes bu ekibin parçasıdır. Bir ekip çalışması olan sağlık hizmetlerinin kalitesi ise ekibin yeterliliği ve kalitesi ile orantılıdır. Sağlık hizmetlerinin her alanında olduğu gibi adli tıp bilimleri de ekip çalışması gerektirir. Adli hemşirelik de adli tıp bilimlerinin çalışma alanlarından biridir (62,63).

1992 yılında adli tıp alanında çalışan hemşireler tarafından, Uluslararası Adli Hemşireler Birliği (The International Association of Forensic Nurses- IAFN) kurulmuş ve adli hemşireliğin tanımını şöyle yapmıştır. Adli Hemşirelik; hemşirelerin almış oldukları temel eğitimlerini, şiddet, travma ve diğer suç olgularının failleri ile travma ve/veya ölüm olaylarındaki kurbanların muayenesi

ve bilimsel olarak araştırılmasında adli alanda kullanmaları olarak tanımlamıştır (8). Bir başka tanıma göre ise adli hemşirelik; hemşirelik biliminin yasaların ve yasal prosedürün gerektirdiği sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirilmesi olup, adli bilimlerin, hemşirelik eğitimi ile birleştirilerek, bilimsel araştırmalara ve adli olaylara mesleki açıdan uygulanmasıdır. 1995'te ise adli hemşirelik Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association) tarafından bir uzmanlık dalı olarak kabul edilmiştir. Amerika'da adli tabibler adli hemşireliğe önemli ölçüde destek vermekte ve hem hemşirelik okullarında hem de tıp fakültelerinde ortak eğitim programları hazırlamaktadırlar. Bu derslerde adli hemşireliğin temel ilkeleri verilirken akademik gelişimin de olması gerektiği üzerinde durulmakta ve özendirilmektedir (62,64).

Türkiye'de ise hemşirelik okullarının ders içeriklerinde adli tıp ya da adli hemşirelik dersleri yer almamaktadır. Sadece Florance Nightingale Yüksek Hemşirelik Okul'unda adli tıp dersleri seçmeli ders olarak yer almaktadır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde Adli Bilimler master ve doktora programlarına hemşireler de kabul edilmektedir. Türkiye'de adli hemşirelik ile ilgili ilk yüksek lisans tezi İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde 1997 yılında yapılmıştır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı içinde bir Adli Hemşirelik Birimi kurulmuş, Ankara Üniversitesi Cebeci Sağlık Yüksekokulu, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu ve Adli Bilimciler Derneği işbirliği ile sertifikalı kurslar düzenlenmeye başlamıştır (8,62,64).

Ankara Üniversitesi bünyesinde, Çocuk Hastalıkları ve Sağlığı Anabilim Dalı ve Adli Tıp Anabilim Dalı arasında yapılan ortak bir çalışma ile "AÇOK=Ankara Çocuk Koruma Grubu" kuruluş aşamasındadır. Bu komite çocuk ihmalini ve istismarını önlemek amacıyla kurulacaktır. Bu ekipte, doktorlar, hemşireler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve avukatların yer alması planlanmaktadır (63).

Uluslararası Adli Hemşireler Birliği, adli hemşirelerin görevlerini, klinik adli hemşirelik, cinsel saldırı muayenesinde hemşirelik, adli psikiyatri

uygulamalarında hemşirelik, ölüm araştırmalarında hemşirelik, nezarethane ve cezaevlerinde hemşirelik olarak belirlemiştir (9,62).

Cezaevi hemşireliği; eğitim düzeyi düşük, kendi sağlık bakımına pek özen göstermeyen, olasılıkla ilaç ve alkol bağımlılığı öyküsü ve ruh sağlığı sorunları bulunabilen, saldırgan kişiliği olabilen ve ailesinden çok destek görmeyen hastalarla karşılaşılan zor bir iştir. Cezaevinde çalışan hemşireler acil durumlarda temel yaşam desteğini sağlayabileceği gibi doktoru ya da acil sağlık hizmeti veren birimleri arayarak hasta hakkında gerekli bilgileri tam olarak verebilirler. Hemşireler cezaevlerinde yalnızca acil sağlık hizmeti gereksinimine yanıt vermekle kalmayıp enjeksiyon, yara bakımı ve pansuman, ilaçların verilmesi, tedaviye uyumun ve sürekliliğin sağlanması için de gereklidir. Ayrıca sağlığı koruma ve geliştirme sorumluluğunu üstlenen cezaevi hemşireleri, cezaevinde kalan bireylere gerekli konularda sağlık eğitimi verebilirler (9,58,61).

Cezaevinde çalışan hemşire, ergenlerin kişilik gelişimi açısından kritik bir dönemde olduklarını göz önünde bulundurarak, cezaevinde kalan ergenlerle özel olarak ilgilenmelidir. Çünkü cezaevinde çalışan hemşirenin burada bulunan ergenlerin kimlik gelişimlerini olumlu etkileyerek topluma kazandırılmalarında önemli rolü vardır. Cezaevinde kalan ergenlerde oluşabilecek suçluluk-utanç duygusu ergenlerin gelişimini geriletebilir, benlik kavramını zedeleyebilir. Bunun sonucunda karar vermede yetersizlik ve düşünce bozuklukları görülebilir. Aşırı suçluluk-utanç duygusu iyileşmeyi engelleyebilir ya da önemli sağlık sorunlarının gelişmesine yol açabilir. Hemşirenin görevlerinden biri de sağlığın korunması ve hastalıkların oluşmasının engellenmesidir. Tüm insanlar suçluluk-utanç duygusu yaşama ve başetme deneyimlerine sahiptir. Evrensel olan bu duyguyu yaşamının normal olduğunu kabul etmek için, ergen ile ilişki kurulması çözümün ilk basamağıdır. Bu nedenle cezaevinde çalışan hemşire, suçlu ergenlerde oluşabilecek suçluluk-utanç duygusunu erken dönemde fark ederek fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar oluşturmada engellenmesinde önemli role sahip olacaktır (5,8).

Cezaevinde çalışan hemşire ilk olarak ergenlerin davranışlarını gözlemleyerek suçluluk-utanç duygusuna neden olacak “ben kötüyüm” şeklindeki olumsuz benlik kavramının oluşmasına neden olan gerçekçi olmayan düşünceleri belirlemelidir. Bunlar “Onu yapmamalıydım, asla söylememeliydim, bu zamana kadar hiç doğru bir şey yapmadım” gibi düşünceleri ergenlerin kendilerinin ifade etmesidir. Daha sonra hemşire, suçluluk-utanç duygusunu yaşamakta olan her bir ergen için farklı bir hemşirelik tanılması yapmalıdır. Çünkü suçluluk-utanç duygusunun yaşanmasını etkileyen etkenler ergenlere göre özel olarak farklılık gösterebilir. Örneğin; ergenin ailesi ya da toplum tarafından dışlanmasına yönelik duyduğu suçluluk-utanç duygusu, cezaevine girerek okul yaşamının kesintiye uğramasından dolayı duyduğu suçluluk-utanç duygusu, sigara, alkol gibi bağımlılık yapıcı madde kullanmasına bağlı duyduğu suçluluk-utanç duygusu gibi. Suçluluk- utanç duygusu yaşayan ergenlere özel bir tanılama yaptıktan sonra cezaevinde çalışan hemşire, hemşirelik girişimlerini uygulamaya geçebilir (5).

Başlangıçta ergen suçluluk-utanç duygusunun farkında olabilir ya da olmayabilir. Ergen suçluluk-utanç duygusu yaşadığının farkında ise, hemşire bu ergene suçluluk-utanç duygusu ile başetmede daha kolay yardımcı olabilir. Ancak ergen suçluluk-utanç duygusu yaşadığının farkında değil ise, hemşire tarafından ilk olarak bu duyguları, düşünceleri, fiziksel semptomları, suçluluk-utanca ve bunu hak etmeye ilişkin davranışlarını belirlemek için yönlendirilmelidir. Ergene geçmişte yaşadığı bir suçluluk- utanç durumunu yeniden yaşatarak açıklamaya ve farkına vardırma çalışmak çoğu zaman yararlı olur. Hemşire sorunun tüm boyutlarını tanılaması için ergene yol gösterici olmalıdır. Bu durumda hemşire şu soruları sorabilir; “Suçluluk-utanç duygusu yaşadığınızı anladığınız zamanın öncesinde yaşamınızda ne olmuştu?”, “Bu durumda yaşadığınız duygu ve düşünceleriniz nelerdi?”, “Suçluluk-utanç duygusu yaşarken bedeninizin tepkisi nasıldı?”, “Daha öncekilerle ve şimdi olanlarla arasında benzerlikler var mı?” gibi. (5).

İkinci olarak, ergenin suçluluk-utanç duygularını anlatması için ortam sağlanması ve olanak verilmesidir. Ergene yaşadığı hangi duygularının suçluluk-utanç

duygusuna yol açtığına inandığı doğrudan sorulmalıdır. Ergen bazı durumlarda daha önceden yaşadığı suçluluk-utanca yol açan davranışlarına yoğunlaşmada ve bunları açıklamada isteksiz olabilir. Bunları açıklayabilmede ergene yardım edilmelidir. Bu durumlar; aşırı içme, aşırı çalışma, kompulsif tarzda egzersiz yapma, öfke ve acımaya yol açan düşüncelerle uğraşma, sürekli özür dileme ve aşırı dinsel uğraşlardır (5).

Üçüncü olarak, suçluluk-utanç yaratan durumları ayrıntılı olarak açıklamaktır. Bu noktada özel bir durum, açıklanmış özel düşünceler, davranışlar ya da yaşantılar olmuş olabilir. Hemşire, ergenin özel alanlarına girerek açıklamaya ve yol göstermeye gereksinim duyabilir. Bunlar; “Beklentileriniz neydi?”, “Kendiniz hakkında ne söyleyebilirsiniz?”, “Başkalarından hangi mesajları alırsınız?”, “Kendinizi herhangi bir şey için zorunlu hissettiniz mi?”, “Hangi duyguları yaşadınız? Başarısızlık, çatışma, hayal kırıklığı, yardım edememe vb.”, “Hangi fiziksel semptomları yaşadınız? İştah kaybı, mide bulantısı vb.” Bu tip sorularla ergen suçluluk-utanç duygularını ortaya çıkaran olası yaşantılarını daha ayrıntılı olarak anlatmasına cesaretlendirilir. Bu durumda ergen tarafından suçluluk-utanç duygusu kabul edilmiş olabilir ve ergen suçluluk-utanç yaratan duyguların bağlantılarını “Suçluluk-utanç hissettiğimde ne oldu?”, “Suçluluk-utanç başlayınca ne oldu?” şeklinde analiz eder. Pek çok ergen için bu bağlantıları görme ve duyguları anlama suçluluk-utanç duygusunun nedenini açıklamaya farklı yöntemler ya da tekrarlar gerekebilir. Sonuç olarak suçluluk-utanç duygusu ile baş etmek için olumsuz düşünceyi durdurma ve olumlularıyla yer değiştirme teknikleri, kendini ifade etme becerisi, karar verme ve kendi sorumluluğunu alma, ilişkiyi başlatma ve sürdürme için atılganlık eğitimi verilir. Bazı ergenler için kendine yardım kitapları yardımcı olabilir. Ergenin kendini fazlaca olumsuz ifade ettiği durumlarda özellikle bu kitaplar yararlı olabilmektedir. Söz edilen bu aşamalara olumlu olarak ulaşılmamışsa, ergende artan düşük benlik saygısı, kayıtsızlık, sorumsuzluk ve suçluluk duygusu belirlenmişse cezaevinde bulunan psikolog veya psikiyatrist ile görüşerek psikoterapiyi düşünmek tek seçimdir (5).

Cezaevinde çalışan hemşire suçluluk-utanç duygusu ile baş edebilmek için ergenlere bazı önerilerde bulunabilir. Bunlar;

- ❖ Güvendiğiniz bir kişiyle yaptığınıza inandığınız yanlış paylaşılabirsiniz. Bu paylaşım size olayın düşündüğünüz kadar korkunç ve yanlış olmadığını fark ettirebilir.
- ❖ Kendinize affedilmeye değer bir insan olarak güvenin.
- ❖ Hiç kimsenin kusursuz olmadığını unutmayın ve bundan olanaklar ölçüsünde kurtulmaya çalışın.
- ❖ İnsan yanlış yapabilir, ancak bu yanlıştan öğrenilecek çok şeyin olabileceğini kabul edin.
- ❖ Suçluluk-utanç duygusundan hemen kurtulmanız mümkün olmayabilir. Ancak, bu konuda göstereceğiniz çaba önemlidir ve yaşananları geride bırakma, affedebilme, kabullenme ve ders alma kavramları konusunda geliştiriniz.
- ❖ Anılarınız için bir günlük tutun ve sonra bunları okuyun. Bu sizin olayları daha gerçekçi değerlendirmenize ve suçluluk-utanç duygularınızın nedenlerini bulmanıza yardımcı olacaktır (5).

BÖLÜM 3

ÇALIŞMANIN AMAÇLARI

- 1.** İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan ergenlerin bazı sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesi.
- 2.** İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının değerlendirilmesi.
- 3.** Bağımsız değişkenler ile suçluluk-utanç duygusu puanları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

BÖLÜM 4

GEREÇ VE YÖNTEM

4.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma, kesitsel bir çalışmadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEK SEÇİMİ

16 Aralık 2004-5 Ocak 2005 tarihleri arasında İstanbul H Tipi Cezaevinde bulunan ergenler çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırma, 16 Aralık 2004-5 Ocak 2005 tarihleri arasında İstanbul H Tipi Cezaevinde bulunan 416 ergenden, araştırmaya katılmayı kabul eden 380'inin katılımı ile gerçekleştirildi. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen, araştırmanın yapıldığı tarihlerde mahkemesi olan ya da hastanede bulunan 36 ergen çalışma dışında bırakıldı. Araştırmaya katılım oranı %91.3'dür.

4.3. ARAŞTIRMANIN GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ KURUM

İstanbul H Tipi Cezaevi 2 katlı bir binadan oluşmaktadır. Bina, yedisi ergen suçluların, dördü yetişkin suçluların bulunduğu, biri geçici koğuş ve diğeri eğitim birimi olmak üzere toplam on üç bloktan oluşmaktadır. Eğitim birimi dışında kalan blokların sekizi 80 kişilik, dördü 40 kişiliktir. Her blokta televizyon, eğitim birimi olarak kullanılan blokta altı tane derslik, ayrıca kurumda kütüphane ve revir bulunmaktadır.

Kurumda 200 infaz koruma memuru, 3 pratisyen hekim, 1 dış hekimi, 1 psikolog, 1 kurum öğretmeni çalışmaktadır. Kurumda bulunan infaz koruma memurlarından

3'ü ise sağlık hizmetleri ile ilgili herhangi bir diplomaya sahip değilken, sağlık memuru olarak görev yapmaktadır.

Kurumda  n yemek verilmektedir. Cezaevinde kalan ergenlerin ailelerinin onlara verdikleri harçlıklar ergenlerin kendilerine verilmemekte, harçlıkları emanette tutulmaktadır. Almak istedikleri gereksinimlerini bir liste yaparak, haftada bir kez olmak üzere emanette bulunan harçlıklarıyla kantinden isteyebilmektedirler. Ziyaretçileri ile görüşmelerini Pazartesi, arşamba ve Cuma günleri olmak üzere haftada bir kez kapalı görüş şeklinde gerçekleştirmektedirler. Ziyaretçileri ile ayda bir kez açık görüş hakları bulunmaktadır. Telefon görüşmelerini ise haftada bir kez toplam süresi 7 dakika olmak üzere memur kontrolünde gerçekleştirmektedirler. Cezaevinde tutuklulara gelen mektuplar dağıtılmadan önce okuma komisyonu tarafından okunup, sakıncalı durumda mektuplar tutuklulara verilmeden geri gönderilmektedir.

Kurumda kalan ergenlerin yararlanabileceği kurslar düzenlenmektedir. Okuma-yazma kursları iki düzeyde gerçekleştirilmektedir. Birinci düzey okuma-yazma bilmeyenler için, ikinci düzey ilkokulu bitirme kursları şeklinde uygulanmaktadır. Kurumda okuma-yazma kursları yanında modelistlik, stilistlik, müzik, bilgisayar, resim, ilkyardım kursları düzenlenmektedir.

Kurumda, sağlık sorununun olduğunu ifade eden ergenler bir dilekçe yazarak, revire gidebilmektedirler. Sağlık sorunu sonucu ilaç kullanması gereken ergenlerin kullandığı ilaçlar ergenlerin kendilerine verilmekte sadece yeşil reçeteli ilaçlar revir görevlisi memur tarafından ergenlere uygulanmaktadır. Kuruma yeni gelen ergenlerin, ilk olarak sağlık muayenesi yapılmakta ve her ergene ayrı bir sağlık dosyası hazırlanmaktadır. Sağlık müdürlüğü tarafından belirli zamanlarda sağlık taraması yapılmaktadır ancak bulaşıcı hastalıklarda uygulanan genel bir tarama yapılmamaktadır.

30.12.2004 Tarihli Kurum Sayım Mevcudu

BLOK	TUTUKLU	SUÇ ÇEŞİDİ
A-1 Blok*	75	Hırsızlık-Gasp- Cinayet
A-2 Blok*	74	Hırsızlık-Gasp- Cinayet
A-3 Blok	-	Eğitim Birimi
A-4 Blok*	37	Kız kaçırma –İrza Geçme
A-5 Blok*	73	Hırsızlık-Gasp- Cinayet
A-6 Blok*	73	Hırsızlık-Gasp- Cinayet
B-1 Üst Blok	9	Muhtelif (Geçici koğuş)
B-1 Alt Blok*	44	Muhtelif (İşçi Koğuşu)
B-2 Blok	100	Yabancı Uyruklu
B-3 Blok*	40	Hırsızlık-Gasp- Cinayet
B-4 Blok	14	Sol Terör
B-5 Blok	98	Yabancı Uyruklu
B-6 Blok	40	2 Sol terör- 4 Sağ terör

* Ergen suçlularına ait bloklar

4.4. DEĞİŞKENLER

4.4.1. Bağımsız Değişkenler

Araştırma kapsamında değerlendirilen bağımsız değişkenler şunlardır:

- ❖ Sosyodemografik özelliklere ait değişkenler
 - ✓ Yaş
 - ✓ Cinsiyet
 - ✓ Yaşadığı il
 - ✓ Eğitim durumu
 - ✓ Anne-babanın eğitim durumu
 - ✓ Maddi durum
- ❖ Cezaevine girmeden önceki yaşam öyküsüne ait değişkenler
 - ✓ Yaşadığı yer ya da birlikte yaşadığı bireyler
 - ✓ Anne-babanın sosyal durumu
 - ✓ Maddi durum
 - ✓ Cezaevine girmeden önce ne yaptığı
 - ✓ Uzun süreli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirme
 - ✓ Rahatsızlık geçirme sonucu iyileşip iyileşmediği
 - ✓ Kötü fiziksel sosyal çevrede yaşama

- Yetiştirme yurdu, sokak gibi yerlerde yaşama
- Akrabalarında suç işleyip cezaevine giren bireylerin bulunması
- Ailesinde bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan bireylerin bulunması
- ✓ Bağımlılık yapıcı madde kullanımı
- ✓ Anne-babanın ergene karşı tutumları
- ✓ Dayak, şiddet, cinsel taciz gibi olumsuz davranışlarla karşılaşma
- ❖ İşlemiş olduğu suç davranışına ait değişkenler
 - ✓ Suç davranışını kim ya da kimlerle işlediği
 - ✓ Suçu işlemesindeki etken
 - ✓ Nasıl yakalandığı
 - ✓ İşlemiş olduğu suç davranışı için şimdi ne düşündüğü
- ❖ Cezaevindeki yaşam öyküsüne ait değişkenler
 - ✓ Cezaevine girdiği yıl
 - ✓ Cezaevine kaç kez girdiği
 - ✓ Cezaevinde zamanını nasıl geçirdiği
 - ✓ Cezaevi personelinin kendisine suçlu olduğunu hissettirerek davranıp davranmadığı
 - ✓ Ziyaretçisinin gelip gelmediği
 - ✓ Sağlık sorunu yaşama
- ❖ Kendi kişilik özelliklerine ve düşüncelerine ait değişkenler
 - ✓ Cezaevinde arkadaş ilişkileri
 - ✓ Kendini nasıl tanımladığı
 - ✓ Toplum tarafından kabul edilmediğini düşünme
 - Kurumdan ayrıldıktan sonra toplumun kötü gözle bakacağını ve dışlayacağını düşünme
 - Kurumdan ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmama
 - Kurumdan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüğü
 - ✓ Benlik saygısının düşük olması
 - Kendini değerli hissedip hissetmediği

- Sorunlarını ve isteklerini söyleyip söylememeleri

4.4.2. Bağımlı Değişken

Araştırma kapsamında suçluluk-utanç duygusunun yaşanması bağımlı değişken olarak değerlendirilmiştir.

4.5. DEĞİŞKENLERİN TANIMI VE ÖLÇÜTLERİ

4.5.1 Bağımsız Değişkenlere Ait Tanım ve Ölçütler

Bu bölümde sosyodemografik özellikler, cezaevine girmeden önceki yaşam öyküsü, işlemiş olduğu suç davranışı, cezaevindeki yaşam öyküsü, kişilik özellikleri ve düşünceleri ele alındı.

Sosyodemografik özelliklere ait değişkenlerin tanım ve ölçütleri

1. Yaş bilgisi için doğum tarihi sorgulandı.
2. Cinsiyet bilgisi için veri toplanmadı. Çünkü ergenlerin tümü erkekti.
3. Yaşadığı il, şimdiye kadar en uzun süre ile yaşadığı il olarak sorgulandı.
4. Eğitim durumu en son bitirilen okul göz önüne alınarak “okur-yazar değil”, “sadece okur-yazar”, “ilkokul mezunu”, “ortaokul mezunu”, “lise mezunu”, “üniversite ve üzerinde” eğitim alan olarak sorgulandı.
5. Anne-babanın eğitim durumu en son bitirilen okul göz önüne alınarak “okur-yazar değil”, “sadece okur-yazar”, “ilkokul mezunu”, “ortaokul mezunu”, “lise mezunu”, “üniversite ve üzerinde” eğitim alan olarak sorgulandı.
6. Maddi durum “gelir giderden az”, “gelir gideri karşılıyor”, “gelir giderden fazla”, “bilmiyorum” şeklinde dört grupta ele alındı.

Cezaevine girmeden önceki yaşam öyküsüne ait değişkenlerin tanım ve ölçütleri

1. Yaşadığı yer ya da birlikte yaşadığı bireyler “ailemle”, “arkadaşlarımla”, “kendim ayrı bir evde”, “akrabalarımla”, “yetiştirme yurdunda”, “sokakta” ve “diğer” olmak üzere yedi grupta değerlendirildi.
2. Anne-babanın sosyal durumu “anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor”, “anne ölmüş”, “baba ölmüş”, “anne-baba ölmüş”, “anne-baba boşanmış”, anne üvey”, “baba üvey”, “anne-baba üvey”, “diğer” olmak üzere dokuz grupta ele alındı.
3. Maddi durum ile ilgili açıklamalar sosyodemografik özelliklere ait değişkenlerde açıklanmıştır.
4. Cezaevine girmeden önce ne yaptığı “okula devam ediyordum”, “ücretli bir işte çalışıyordum”, “babamın yanında çalışıyordum”, “suç işliyordum”, “boşta geziyordum”, “diğer” olmak üzere altı grupta sorgulandı.
5. Uzun süreli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmediği “hayır”, “evet” biçiminde sorgulandı. Verilen yanıt “evet” şeklinde ise geçirilen fiziksel ya da psikolojik rahatsızlığın ne olduğu açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruptama yapıldı.
6. Rahatsızlık geçirme sonucu iyileşip iyileşmediği “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı.
7. Ergenin yetiştirme yurdu, sokak gibi yerlerde yaşaması, yaşadığı yer ya da birlikte yaşadığı bireyler değişkeninde sorgulandı.
8. Akrabalarında suç işleyip cezaevine giren bireylerin olup olmadığı “hayır”, “evet”, şeklinde sorgulandı. Verilen yanıt “evet” şeklinde ise suç işleyip cezaevine giren bireylerin kimler olduğu açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruptama yapıldı.
9. Ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin bulunup bulunmadığı “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı. Verilen yanıt “evet” ise ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin kimler olduğu ve hangi bağımlılık yapıcı maddelerin kullanıldığı açık olarak sorgulandı ve veriler daha sonra gruptandı.

10. Ergenin bağımlılık yapıcı madde kullanımı “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı. Yanıt “evet” ise kullanılan maddelerin ne olduğu, ilk kullanım yaşları açık olarak sorgulandı ve veriler daha sonra gruplandı. Ayrıca ergenler tarafından kullanılan bağımlılık yapıcı maddelerin kullanım sıklığı “her gün”, “haftada birkaç kere”, “ayda birkaç kere”, “yılda birkaç kere” olmak üzere dört grupta değerlendirildi.
11. Anne-babanın ergene karşı tutumları “ilgisizdi, hiçbir şeye karışmazdı”, “benim fikirlerime saygı duyardı, beni önemserdi”, “dayak, korkutma gibi baskıyla davranışlarımı kontrol etmeye çalışırdı”, “her dediğimi yapar, beni şımartırdı”, “bana hiçbir iş yaptırmaz, beni bütün kötülüklerden korurdu”, “annem ya da babam yoktu” gibi ifadelerle altı grup olmak üzere anne ve babanın tutumları ayrı ayrı değerlendirildi.
12. Dayak, şiddet, cinsel taciz gibi olumsuz davranışlarla karşılaşmış ve karşılaşmadığı “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı. Verilen yanıt “evet” ise hangi olumsuz davranışlarla karşılaşıldığı ve olumsuz davranış uygulayanların kimler olduğu açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruplama yapıldı.

İşlemiş olduğu suç davranışına ait değişkenlerin tanım ve ölçütleri

1. Suç davranışını kim ya da kimlerle işlediği “tek başıma”, “bir arkadaşım”, “birden çok arkadaşım”, “aile üyelerinden biriyle”, “suçu ben işlemedim”, “diğer” biçiminde altı grupta ele alındı.
2. Suçu işlemesindeki etkenler “ailem”, “arkadaşlarım”, “ekonomik”, “kan davası”, “namus”, “suçu ben işlemedim”, “diğer” olmak üzere yedi grupta ele alındı.
3. Nasıl yakalandığı “suçüstü”, “kaçarken”, “ihbar üzerine”, “ailemin ısrarı üzerine teslim oldum”, “kendi isteğimle teslim oldum”, “diğer” biçiminde altı grupta ele alındı.
4. İşlemiş olduğu suç davranışı için şimdi ne düşündüğü açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruplama yapıldı.

Cezaevindeki yaşam öyküsüne ait değişkenlerin tanım ve ölçütleri

1. Cezaevine girdiği yıl açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar doğrultusunda gruplama yapıldı.
2. Cezaevine kaç kez girdiği açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar doğrultusunda gruplama yapıldı.
3. Cezaevinde zamanını nasıl geçirdiği “kitap okuyorum”, “boncuk işleri ile uğraşıyorum”, “televizyon izliyorum”, “ibadet yapıyorum”, “cezaevinde kurslara katılıyorum”, “volta atıyorum”, “diğer” olmak üzere yedi grupta değerlendirildi.
4. Cezaevinde personelin ergene suçlu olduğunu hissettirerek davranıp davranmadığı “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı.
5. Ziyaretçisinin gelip gelmediği “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı. Verilen yanıt “evet” ise gelen ziyaretçilerin kimler olduğu açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruplama yapıldı.
6. Cezaevinde kaldığı sürece sağlık sorunu yaşama “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı verilen yanıt “evet” ise sağlık sorununun ne olduğu açık olarak sorgulandı ve verilen yanıtlar üzerine gruplama yapıldı.

Kendi kişilik özelliklerine ve düşüncelerine ait değişkenlerin tanım ve ölçütleri

1. Cezaevinde arkadaş ilişkileri “onlarla her zaman iyi anlaşıyorum”, “onlarla çoğu zaman iyi anlaşıyorum”, “onlarla bazen anlaşıyorum”, “onlarla hiçbir zaman anlaşıyorum” biçiminde dört grupta değerlendirildi.
2. Kendini nasıl tanımladığı “sakin”, “çabuk sinirlenip, parlayan”, “içine kapanık”, “sık sık tartışmaya giren”, “açık sözlü”, “sorunları konuşarak çözmeye çalışan”, “sorunları önemsemeyen”, “diğer” olmak üzere sekiz grupta değerlendirildi.
3. Kurumdan ayrıldıktan sonra toplumun kötü gözle bakacağını ve dışlayacağını düşünme “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı.

4. Kurumdan ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmama “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı.
5. Kurumdan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüğü “okula devam etmek”, “bir iş bulup çalışmak”, “hiçbir iş yapmamak”, “suç işlemek”, “diğer” olmak üzere beş grupta değerlendirildi.
6. Kendini değerli hissedip hissetmediği “hayır”, “evet” şeklinde sorgulandı.
7. Sorunlarını ve isteklerini söyleyip söylememeleri “söyleyebiliyorum”, “söyleyemiyorum”, “kısmen söyleyebiliyorum” şeklinde üç grupta ele alındı.

4.5.2. Bağımlı Değişkene Ait Tanım ve Ölçütler

Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ), çeşitli durumlarda yaşanan ve depresyonla ilişkili olduğu ileri sürülen suçluluk-utanç duygusunu belirlemek amacıyla uygulanabilen bir ölçektir. Bu ölçeğin amacı, bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun olarak yaşandığını belirlemektir. Ölçek, bireyin kendi kendine uygulayabileceği gibi grup halinde de uygulanabilir. Ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanır, uygulama için zaman sınırlaması yoktur. Soru formu niteliğinde olan ölçeğin başında nasıl yanıtlanacağı ile ilgili bilgiyi içeren yönerge vardır (65).

Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ) 1992 yılında, Şahin HN. ve Şahin N. tarafından, 540 lise ve üniversite öğrencisinden oluşan örnekleme uygulanarak geçerlik ve güvenirlik bilgileri elde edilmiştir. 24 maddeden oluşan ölçeğin 12’si suçluluk, diğer 12’si utanç ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçeğin yanıtlanması, her madde için “Hiç rahatsızlık duymazdım”, “Biraz rahatsızlık duyardım”, “Oldukça rahatsızlık duyardım”, “Epey rahatsızlık duyardım”, “Çok rahatsızlık duyardım” şeklinde verilen seçeneklere göre işaretlenmektedir. Ölçeğin puanlanması ise verilen durumların, birey için ne derece geçerli olduğuna ilişkin, 1-5 arasında, 5’li likert biçiminde seçeneklere göre puanlanmaktadır. Ölçek, suçluluk ve utanç duyguları için ayrı ayrı puanlanmaktadır. 3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24 maddeler suçluluk; 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20 maddeler ise utanç puanını

vermektedir. Yüksek puanlar, daha çok suçluluk ya da daha çok utanç duygularına işaret eder (65).

4.6. VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler iki bölümden oluşan anket formu ile toplandı. Anket formunun birinci bölümü değişkenler doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan 36 sorudan, ikinci bölümü ise H.N. Şahin ve N. Şahin tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış, 24 maddenin yer aldığı Suçluluk-Utanç Ölçeğinden (SUTÖ) oluşmaktadır (65) (Ek II. Ölçek formu örneği).

Hazırlanan anket formunun ön uygulaması, benzer sosyodemografik özelliklere ve koşullara sahip 18 ergenin bulunduğu Zonguldak Beycuma B Tipi Cezaevi'nde 10.12.2004 tarihinde araştırmaya katılmayı kabul eden 14 ergenin katılımı ile gerçekleştirildi. Ön uygulama sonrasında, ergenler tarafından anlaşılmayan, eksik ve yanlış olan anket soruları gerekli düzenlemeler yapılarak, anket formu yeniden oluşturuldu (Ek I. Anket formu örneği).

Çalışmanın yürütüleceği kurumların bağlı bulundukları Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne yazılı izin başvurusu yapıldı. 07.12.2004 tarih ve 085504 sayılı karar ile ön uygulamanın 09-15 Aralık 2004 tarihleri arasında Zonguldak Beycuma B Tipi Cezaevi'nde, uygulamanın 16 Aralık 2004-5 Ocak 2005 tarihlerinde İstanbul H Tipi Cezaevi'nde uygulanmasına izin verildi (Ek III. İzin formu örneği).

İstanbul H Tipi Cezaevi'ndeki veri toplama, araştırmacı ve Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans yapan bir öğrenci ile birlikte toplam iki kişi tarafından 27-30 Aralık 2004 tarihleri arasında yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirildi. Araştırma grubunda yer alan ergenler görüşme öncesi çalışma konusunda bilgilendirildi. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel

Müdürlüğü’nden alınan yazılı izinde belirtilen koşullar doğrultusunda ergenlerin işledikleri suçlar ergenlere sorulmadı ve buna yönelik veri toplanmadı.

4.7. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada elde edilen veriler SPSS for Windows 11.0 paket programına aktarıldı. Suçluluk ve Utanç puanları için, ortalama değerler “aritmetik ortalama±standart sapma” olarak gösterildi. Gruplar arası karşılaştırmalarda Kruskal-Wallis Varyans Analizi ve Student t Testi kullanıldı, analiz sonuçları %95 güven aralığında değerlendirildi (69).

Gruplar arası karşılaştırmalarda, maddi durum değişkeninde maddi durumumuzu bilmiyorum diyen 8 kişi, anne tutumu değişkeninde annem yok diyen 21 kişi, baba tutumu değişkeninde babam yok diyen 39 kişi, işlemiş oldukları suç davranışı için şimdi ne düşündükleri değişkeninde suçu ben işlemedim diyen 14 kişi, hiçbir şey düşünmüyorum diyen 51 kişi analiz dışında tutulmuştur.

4.8. ZAMAN ÇİZELGESİ

	2004 Aylar								2005 Aylar					
	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6
Konu seçimi														
Kaynak inceleme														
Planlama														
İzin ve onay alma														
Ön çalışma														
Veri toplama														
Verilerin bilgisayara aktarılması														
Veri değerlendirme														
Yazım														

BÖLÜM 5

BULGULAR

Araştırma, İstanbul H Tipi Cezaevinde bulunan 416 ergenden, araştırmaya katılmayı kabul eden 380'inin katılımı gerçekleştirildi.

Araştırmaya katılan ergenlere ait tanımlayıcı özellikler Çizelge 5.1.'de yer almaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin yaş dağılımı incelendiğinde, ergenlerin %90.0 (n=342) gibi büyük bir oranını 15-17 yaş grubu (orta ergenlik dönemi) oluştururken, %10.0'ını (n=38) ise 12-14 yaş grubu (erken ergenlik dönemi) oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce yaşadığı yer ya da bireylere göre dağılımı incelendiğinde, ergenlerin %78.7 (n=299) gibi büyük bir oranı ailesiyle, %5.8'i (n=22) sokakta, %5.3'ü (n=20) akrabalarıyla, %5.0'ı (n=19) arkadaşlarıyla, %3.4'ü (n=13) kendisi ayrı bir evde, %1.8'i (n=7) yetiştirme yurdunda yaşadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin ve babalarının sosyal durumları incelendiğinde, ergenler bu soruya bir ya da birden fazla seçenek işaretleyerek yanıt vermişlerdir. Buna göre cezaevinde kalan ergenlerin %78.2'sinin (n=297) anne-babasının sağ ve birlikte yaşadığı, %16.6'sının (n=63) anne ve babasından birinin ya da her ikisinin öldüğü, %5.3'ünün (n=20) anne ve babasının boşandığı, %4.0'ının (n=15) anne ya da babasının üvey olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin ve babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde, ergenlerin %47.7 (n=181) gibi yarıya yakın bir oranının annesinin, %17.9'unun (n=68) babasının okuma-yazma bilmediği, %11.3'ünün (n=43) annesinin, %13.2'sinin (n=50) babasının okur-yazar olduğu, %30.5'inin (n=116)

annesinin, %51.0'nin (n=194) babasının ilkokul mezunu olduğu saptanırken sadece %10.5'inin (n=40) annesinin, %17.9'unun (n=68) babasının ortaokul ve üzerinde eğitim aldığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin maddi durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, ergenlerin %46.1'i (n=175) gelirlerinin giderlerini karşıladığını, %42.6'sı (n=162) gelirlerinin giderlerinden az olduğunu, %9.2'si (n=35) gelirlerinin giderlerinden fazla olduğunu, %2.1'i (n=8) ise maddi durumlarını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce ne yaptıklarına göre dağılımı incelendiğinde, ergenler bu soruya bir ya da birden fazla seçenek işaretleyerek yanıt vermişlerdir. Buna göre araştırmaya katılan ergenlerin %73.4'ü (n=279) ücretli bir işte ya da babasının yanında çalıştığını, %26.3'ü (n=100) okula devam ettiğini, %6.1'i (n=23) boşta gezdiğini, %2.9'u (n=11) ise suç işlediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, ergenlerin %11.8'inin (n=45) okuma-yazma bilmediği, %12.4'ünün (n=47) okur-yazar olduğu, %33.4'ünün (n=127) ilkokul mezunu olduğu, %42.4'ünün (n=161) ise ortaokul ve üzerinde eğitim aldığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin, anne ve babalarının tutumları incelendiğinde, ergenlerin %64.0 (n=243) gibi yarıdan fazla oranı annelerinin, %61.0 (n=232) gibi yarıdan fazla oranı babalarının olumsuz tutumlar sergilediklerini ifade ederken, %30.5'i (n=116) annelerinin, %28.7'si (n=109) ise babalarının olumlu bir tutum (benim fikirlerime saygı duyardı) sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 5.1. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Yaş (n=380)		
17	139	36.6
16	135	35.5
15	68	17.9
14	16	4.3
13	15	3.9
12	7	1.8
Cezaevine girmeden önce yaşadığı yer ya da bireyler (n=380)		
Ailesiyle	299	78.7
Arkadaşlarıyla	19	5.0
Kendisi ayrı bir evde	13	3.4
Akrabalarıyla	20	5.3
Yetiştirme yurdunda	7	1.8
Sokakta	22	5.8
Anne ve babanın sosyal durumu (n=395)*		**
Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor	297	78.2
Anne ölmüş	17	4.5
Baba ölmüş	41	10.8
Anne-baba ölmüş	5	1.3
Anne-baba boşanmış	20	5.3
Anne üvey	11	2.9
Baba üvey	4	1.1
Anne eğitimi (n=380)		
Okur-yazar değil	181	47.7
Sadece okur-yazar	43	11.3
İlkokul mezunu	116	30.5
Ortaokul mezunu	34	8.9
Lise mezunu	6	1.6
Baba eğitimi (n=380)		
Okur-yazar değil	68	17.9
Sadece okur-yazar	50	13.2
İlkokul mezunu	194	51.0
Ortaokul mezunu	56	14.7
Lise mezunu	11	2.9
Üniversite ve üstü	1	0.3
Maddi durum (n=380)		
Gelir giderden az	162	42.6
Gelir gideri karşılıyor	175	46.1
Gelir giderden fazla	35	9.2
Bilmiyorum	8	2.1

Çizelge 5.1. (devam ediyor)		
Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Cezaevine girmeden önce ne yaptığı (n=413)*		**
Okula devam etme	100	26.3
Ücretli bir işte çalışma	234	61.6
Babasının yanında çalışma	45	11.8
Suç işleme	11	2.9
Boşta gezme	23	6.1
Eğitim düzeyi (n=380)		
Okur-yazar değil	45	11.8
Sadece okur-yazar	47	12.4
İlkokul mezunu	127	33.4
Ortaokul mezunu	155	40.8
Lise mezunu	6	1.6
Anne tutumu (n=380)		
İlgisizdi	61	16.1
Benim fikirlerime saygı duyardı	116	30.5
Dayak, korkutma gibi baskıyla davranışlarımı kontrol ederdi	28	7.4
Her dediğimi yapar, beni şımartırdı	14	3.7
Bana hiçbir iş yaptırmazdı	140	36.8
Annem yoktu	21	5.5
Baba tutumu (n=380)		
İlgisizdi	53	13.9
Benim fikirlerime saygı duyardı	109	28.7
Dayak, korkutma gibi baskıyla davranışlarımı kontrol ederdi	43	11.3
Her dediğimi yapar, beni şımartırdı	13	3.4
Bana hiçbir iş yaptırmazdı	123	32.4
Babam yoktu	39	10.3

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

** : % değerleri genel katılımcı sayısı olan 380'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin en uzun süre ile yaşadıkları illere göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.2.) %66.5 (n=253) ile İstanbul ilk sırada yer alırken, %11.7 (n=45) ile Diyarbakır ikinci, %2.0 (n=8) ile Adıyaman üçüncü sırada yer almaktadır.

Çizelge 5.2. Cezaevinde Kalan Ergenlerin En Uzun Süre İle Yaşadıkları İllere Göre Dağılımı

İller (n=380)	Sayı	%
Adana	6	1.6
Adıyaman	8	2.0
Ağrı	5	1.2
Amasya	3	0.8
Ankara	1	0.3
Bingöl	1	0.3
Bitlis	4	1.0
Çorum	1	0.3
Diyarbakır	45	11.7
Elazığ	2	0.5
Erzurum	5	1.2
Gaziantep	1	0.3
Hatay	1	0.3
İstanbul	253	66.5
Kars	3	0.8
Kastamonu	2	0.5
Kocaeli	1	0.3
Konya	1	0.3
Malatya	1	0.3
Manisa	1	0.3
Mardin	6	1.6
Muş	1	0.3
Niğde	1	0.3
Rize	1	0.3
Sakarya	2	0.5
Siirt	3	0.8
Sinop	1	0.3
Sivas	1	0.3
Tekirdağ	1	0.3
Tokat	1	0.3
Trabzon	2	0.5
Ş.Urfa	2	0.5
Van	2	0.5
Yozgat	1	0.3
Batman	6	1.6
Şırnak	2	0.5
Ardahan	1	0.3
Düzce	1	0.3

Araştırmaya katılan ergenlerin uzun süreli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirme durumları incelendiğinde (Çizelge 5.3.) ergenlerin %78.4'ü (n=298) herhangi bir fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirmediğini ifade ederken, %21.6'sı (n=82) fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirdiğini ifade etmiştir. Rahatsızlık geçirdiğini ifade eden ergenlere rahatsızlıklarının ne olduğu sorulduğunda, ergenlerin %61.0'ı (n=50) ruhsal sıkıntı, %13.5'i (n=11) astım ya da bronşit, %9.8'i (n=8) madde bağımlılığı, %4.9'u (n=4) trafik kazası, %2.4'ü (n=2) menenjit, %2.4'ü (n=2) epilepsi, %2.4'ü (n=2) altını ıslatma, %1.2'si (n=1) silahlı yaralanma, %1.2'si (n=1) tifo, %1.2'si (n=1) şizofreni gibi ifadeler kullanarak rahatsızlık geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 5.3. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Uzun Süreli Fiziksel ya da Psikolojik Rahatsızlık Geçirme Durumlarına Göre Dağılımı

Rahatsızlık geçirme durumu (n=380)	Sayı	%
Rahatsızlık geçiren	298	78.4
Rahatsızlık geçirmeyen	82	21.6
Geçirilen rahatsızlık dağılımı (n=82)		
Ruhsal sıkıntı	50	61.0
Madde bağımlılığı	8	9.8
Menenjit	2	2.4
Astım ya da bronşit	11	13.5
Epilepsi	2	2.4
Altını ıslatma	2	2.4
Silahlı yaralanma	1	1.2
Trafik kazası	4	4.9
Tifo	1	1.2
Şizofreni	1	1.2

Araştırmaya katılan ergenlerin geçirdikleri fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık sonucu iyileşme durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.4.) rahatsızlık geçirdiğini ifade eden 82 ergenin, %69.5'i (n=57) iyileşmediğini, %30.5'i (n=25) ise iyileştiğini ifade etmiştir.

Çizelge 5.4. Fiziksel ya da Psikolojik Rahatsızlık Geçiren Ergenlerin İyileşme Durumlarına Göre Dağılımı

İyileşme durumları (n=82)	Sayı	%
İyileştim	25	30.5
İyileşmedim	57	69.5

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine giren yakın akraba durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.5.) ergenlerin %65.5'i (n=249) cezaevine giren yakın akrabası olmadığını ifade ederken, %34.5'i (n=131) cezaevine giren yakın akrabası olduğunu ifade etmiştir. Cezaevine giren yakın akrabası olduğunu ifade eden ergenlere bunların kimler olduğu sorulduğunda ergenlerin %30.5'i (n=40) amcasının, %29.8'i (n=39) kuzeninin, %22.9'u (n=30) dayısının, %22.1'i (n=29) kardeşinin, %20.6'sı (n=27) babasının, %7.6'sı (n=10) eniştesinin, %3.8'i (n=5) ise annesinin cezaevine girdiğini ifade etmiştir.

Çizelge 5.5. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevine Giren Yakın Akraba Durumlarına Göre Dağılımı

Cezaevine giren akraba durumu (n=380)	Sayı	%
Cezaevine giren akraba yok	249	65.5
Cezaevine giren akraba var	131	34.5
Cezaevine giren akraba dağılımı (n=180)*		**
Anne	5	3.8
Baba	27	20.6
Kardeş	29	22.1
Amca	40	30.5
Dayı	30	22.9
Kuzen	39	29.8
Enişte	10	7.6

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri cezaevine giren akraba sayısı olan 131'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin bağımlılık yapıcı madde kullanma durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.6.) ergenlerin %53.9'u (n=205) ailelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanan olmadığını ifade ederken, %46.1'i (n=175) ailelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanan olduğunu ifade etmiştir. Ailelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanan olduğunu ifade eden ergenlere bunların kimler olduğu sorulduğunda, ergenlerin %76.6'sı (n=134)

babasının, %28.0'ı (n=49) kardeşinin, %22.3'ü (n=39) annesinin, %1.7'si (n=3) diğer aile üyelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullandıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 5.6. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Ailelerinin Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Ailelerin bağımlılık yapıcı madde kullanma durumları (n=380)	Sayı	%
Madde kullanan yok	205	53.9
Madde kullanan var	175	46.1
Madde kullananların dağılımı (n=225)*		**
Anne	39	22.3
Baba	134	76.6
Kardeş	49	28.0
Diğer	3	1.7

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri ailesinde madde kullanım sayısı olan 175'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelere göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.7.) ailesinin bağımlılık yapıcı maddeler kullandığını ifade eden 175 ergenin %88.6'sı (n=155) ailelerinin sigara, %14.3'ü (n=25) esrar, %12.0'ı (n=21) alkol kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 5.7. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Ailelerinin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelere Göre Dağılımı

Kullanılan maddeler (n=205)*	Sayı	% **
Sigara	155	88.6
Alkol	21	12.0
Esrar	25	14.3
Diğer	4	2.3

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri ailesinde madde kullanım sayısı olan 175'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağımlılık yapıcı madde kullanma durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.8.) ergenlerin %84.7'si (n=322) bağımlılık yapıcı madde kullandığını, %15.3'ü (n=58) bağımlılık yapıcı madde kullanmadığını ifade etmiştir. Bağımlılık yapıcı madde kullandığını ifade eden ergenlere kullandıkları maddelerin neler olduğu sorulduğunda ergenlerin %97.5'i (n=314) sigara, %42.2'si (n=136) esrar, %39.4'ü (n=127) alkol, %12.7'si (n=41)

tiner, %8.1'i (n=26) kokain, %6.5'i (n=21) bali, %2.5'i (n=8) hap kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 5.8. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Madde kullanma durumları (n=380)	Sayı	%
Madde kullanan yok	58	15.3
Madde kullanan var	322	84.7
Kullanılan maddelerin dağılımı (n=673)*		**
Sigara	314	97.5
Alkol	127	39.4
Tiner	41	12.7
Kokain	26	8.1
Esrar	136	42.2
Bali	21	6.5
Hap	8	2.5

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri madde kullanım sayısı olan 322'e göre hesaplanmıştır.

Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin ilk kullanım yaşlarına göre dağılımı Çizelge 5.9.'da gösterilmiştir. Buna göre bağımlılık yapıcı maddeler kullandıklarını ifade eden ergenlerin %56.7'sinin (n=178) sigarayı, %26.8'inin (n=34) alkolü, %41.5'inin (n=17) tineri, %15.4'ünün (n=4) kokaini, %27.8'inin (n=38) esrarı, %28.6'sının (n=6) baliyi, %100.0'ının (n=8) hapi ilk kullanım yaşı 6-11 yaş iken, %43.3'ünün (n=136) sigarayı, %73.2'sinin (n=93) alkolü, %58.5'nin (n=24) tineri, %84.6'sının (n=22) kokaini, %72.2'sinin (n=98) esrarı, %71.4'ünün (n=15) baliyi ilk kullanım yaşının 12 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır.

Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin tüketim sıklığına göre dağılımı Çizelge 5.10.'da gösterilmiştir. Buna göre sigara kullandığını ifade edenlerin %92.4'ü (n=290), alkol kullandığını ifade edenlerin %40.9'u (n=52), tiner kullandığını ifade edenlerin %70.7'si (n=29), kokain kullandığını ifade edenlerin %34.6'sı (n=9), esrar kullandığını ifade edenlerin %61.8'i (n=84), bali kullandığını ifade edenlerin %76.2'si (n=16), hap kullandığını ifade edenlerin %37.5'i (n=3) bu maddeleri her gün kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Çizelge 5.9. Ergenlerin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelerin İlk Kullanım Yaşlarına Göre Dağılımı

Kullanılan maddeler	6 yaş		7 yaş		8 yaş		9 yaş		10 yaş		11 yaş		12 yaş ve üzeri	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sigara (n=314)	5	1.6	31	9.9	22	7.0	33	10.5	53	16.9	34	10.8	136	43.3
Alkol (n=127)	-	-	3	2.4	1	0.8	9	7.1	16	12.6	5	3.9	93	73.2
Tiner (n=41)	-	-	3	7.3	-	-	5	12.2	7	17.1	2	4.9	24	58.5
Kokain (n=26)	-	-	-	-	-	-	-	-	3	11.5	1	3.9	22	84.6
Esrar (n=136)	1	0.7	4	2.9	4	2.9	4	2.9	14	10.3	11	8.1	98	72.2
Bali (n=21)	-	-	2	9.5	-	-	-	-	3	14.3	1	4.8	15	71.4
Hap (n=8)	-	-	1	12.5	2	25.0	2	25.0	3	37.5	-	-	-	-

Çizelge 5.10. Ergenlerin Kullandıkları Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Tüketim Sıklığına Göre Dağılımı

Kullanılan maddeler	Her gün		Haftada birkaç kere		Ayda birkaç kere		Yılda birkaç kere	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sigara (n=314)	290	92.4	21	6.7	2	0.6	1	0.3
Alkol (n=127)	52	40.9	59	46.5	15	11.8	1	0.8
Tiner (n=41)	29	70.7	8	19.5	2	4.9	2	4.9
Kokain (n=26)	9	34.6	8	30.8	4	15.4	5	19.2
Esrar (n=136)	84	61.8	38	27.9	12	8.8	2	1.5
Bali (n=21)	16	76.2	2	9.5	3	14.3	-	-
Hap (n=8)	3	37.5	5	62.5	-	-	-	-

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.11.) ergenlerin %54.5'i (n=207) olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşmadığını ifade ederken, %45.5'i (n=173) olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığını ifade etmiştir. Olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığını ifade eden ergenlere hangi davranışlarla karşılaştıkları sorulduğunda, %79.2 (n=137) ile dayak, şiddet ilk sırada yer alırken, %49.1 (n=85) ile küfür ikinci, %29.5 (n=51) ile alay etme, küçük görülme üçüncü sırada yer almaktadır. Bunu aynı oranlarda olan, %3.5 (n=6) ile cinsel taciz ve %3.5 (n=6) ile tehdit davranışları izlemektedir.

Çizelge 5.11. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevine Girmeden Önce Olumsuz/Kötü Davranışlarla Karşılaşma Durumlarına Göre Dağılımı

Olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma durumları (n=380)	Sayı	%
Olumsuz/kötü davranışla karşılaşmadım	207	54.5
Olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştım	173	45.5
Olumsuz/kötü davranışların dağılımı (n=285)*		**
Dayak,şiddet	137	79.2
Küfür	85	49.1
Cinsel taciz	6	3.5
Alay etme, küçük görülme	51	29.5
Tehdit	6	3.5

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma sayısı olan 173'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlere cezaevine girmeden önce olumsuz/kötü davranış uygulayanlara göre dağılımı Çizelge 5.12.'de gösterilmiştir. Olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığını ifade eden ergenlere olumsuz/kötü davranış uygulayanların kimler olduğu sorulduğunda, olumsuz/kötü davranış ile karşılaştığını ifade eden 173 ergenin %41.6'sı (n=72) polisin, %34.1'i (n=59) arkadaşının, %12.7'si (n=22) babasının, %8.7'si (n=15) annesinin, %8.1'i (n=14) tanımadığı kişilerin, %7.5'i (n=13) akrabasının, %5.8'i (n=10) sokak çocuklarının, %1.7'si (n=3) kardeşinin olumsuz/kötü davranışlar uyguladığını belirtmiştir.

Çizelge 5.12. Cezaevinde Kalan Ergenlere Cezaevine Girmeden Önce Olumsuz/Kötü Davranış Uygulayanlara Göre Dağılımı

Olumsuz/kötü davranış uygulayanlar (n=208)*	Sayı	%**
Anne	15	8.7
Baba	22	12.7
Kardeş	3	1.7
Arkadaş	59	34.1
Akraba	13	7.5
Polis	72	41.6
Sokak çocukları	10	5.8
Tanımadığım kişiler	14	8.1

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

** : % değerleri olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma sayısı olan 173'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin işledikleri suçlar ile ilgili tanıtıcı özellikleri Çizelge 5.13.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin suç davranışını kimlerle işledikleri incelendiğinde, ergenlerin %35.8'i (n=136) tek başına, %30.5'i (n=116) birden çok arkadaşıyla, %25.5'i (n=97) bir arkadaşıyla, %4.5'i (n=17) aile üyelerinden biriyle suçu işlediğini ifade ederken, %3.7'si (n=14) ise suçu işlemediğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlere suç işlemelerindeki etkenin ne olduğu sorulduğunda, ergenlerin %54.2 (n=206) gibi yarıdan fazlası arkadaş, %24.7'si (n=94) ekonomik, %8.2'si (n=31) namus, %5.3'ü (n=20) aile, %3.4'ü (n=13) kan davasını etken olarak öne sürerken, %3.7'si (n=14) ise suçu işlemediğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin yakalanma şekilleri incelendiğinde, ergenlerin %42.9'u (n=163) ihbar üzerine, %16.0'ı (n=61) kaçarken, %10.8'i (n=41) suçüstü yakalandığını ifade ederken, %24.5'i (n=93) kendi isteğiyle, %5.8'i (n=22) ailesinin ısrarı üzerine teslim olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin işlemiş oldukları suç davranışı için şimdi ne düşündükleri incelendiğinde, ergenlerin %64.2 (n=244) gibi yarıdan fazla oranı pişman olduklarını, %18.7'si (n=71) pişman olmadıklarını, %13.4'ü (n=51) hiçbir

şey düşünmediklerini ifade ederken, %3.7'si (n=14) ise suç işlemediklerini kendi ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Çizelge 5.13. Cezaevinde Kalan Ergenlerin İşledikleri Suçlar İle İlgili Tanıtıcı Özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Suç davranışını kimlerle işlediği (n=380)		
Tek başına	136	35.8
Bir arkadaşıyla	97	25.5
Birden çok arkadaşıyla	116	30.5
Aile üyelerinden biriyle	17	4.5
Suçu işlediğini kabul etmiyor	14	3.7
Suç işlemindeki etken (n=380)		
Aile	20	5.3
Arkadaş	206	54.2
Ekonomik	94	24.7
Kan davası	13	3.4
Namus	31	8.2
Suçu işlediğini kabul etmiyor	14	3.7
Diğer	2	0.5
Yakalanma şekli (n=380)		
Suçüstü	41	10.8
Kaçarken	61	16.0
İhbar üzerine	163	42.9
Ailesinin ısrarı üzerine teslim oldu	22	5.8
Kendi isteğiyle teslim oldu	93	24.5
İşlemiş olduğu suç davranışı için şimdi ne düşündüğü (n=380)		
Pişman	244	64.2
Pişman değil	71	18.7
Suçu işlediğini kabul etmiyor	14	3.7
Hiçbir şey düşünmüyor	51	13.4

Araştırmaya katılan ergenlerin bulundukları cezaevi ile ilgili tanıtıcı özellikler Çizelge 5.14.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girdikleri yıllara ve girme sayılarına göre dağılımı incelendiğinde, ergenlerin %87.1'inin (n=331) 2004, %12.9'unun (n=49) daha önceki yıllarda cezaevine girdiği, %82.9'unun (n=315) ilk kez, %17.1'inin (n=65) birden fazla kez cezaevine girdiği saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde yaptıkları etkinlikler incelendiğinde, ergenler bu soruya bir ya da birden fazla seçenek işaretleyerek yanıt vermişlerdir. Buna göre ergenlerin %63.4'ü (n=241) TV izlediğini, %43.7'si (n=166) kitap okuduğunu, %27.6'sı (n=105) boncuk işleri ile uğraştığını, %18.9'u (n=72) ibadet ettiğini, %6.3'ü (n=24) volta attığını belirtirken, sadece %6.3 (n=24) gibi küçük bir oranı cezaevinde verilen kurslara katıldığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlere cezaevinde çalışan personelin davranışları sorulduğunda, ergenlerin %64.5'i (n=245) suçlu oldukları hissettirilmeyerek davranıldığını ifade ederken, %35.5'i (n=135) ise suçlu oldukları hissettirilerek davranıldığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleme durumları incelendiğinde, ergenlerin %50.8'i (n=193) sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyebildiklerini, %31.3'ü (n=119) sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyemediklerini, %17.9'u (n=68) ise sorunlarını ve isteklerini kısmen söyleyebildiklerini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ziyaret edilme durumları incelendiğinde, ergenlerin %74.2 (n=282) gibi büyük bir oranı ziyaretçilerinin geldiğini ifade ederken, %25.8'i (n=98) ziyaretçilerinin gelmediğini ifade etmiştir. Ziyaretçileri gelen ergenlere gelen ziyaretçilerin kimler olduğu sorulduğunda, ergenlerin %82.6'sı (n=233) annesinin, %71.3'ü (n=201) babasının, %55.3'ü (n=156) kardeşinin, %9.2'si (n=26) diğer akrabalarının geldiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin, cezaevindeki arkadaş ilişkileri incelendiğinde, ergenlerin %63.7'si (n=242) onlarla her zaman iyi anlaştığını, %17.9'u (n=68) onlarla çoğu zaman iyi anlaştığını, %14.2'si (n=54) onlarla bazen anlaştığını, %4.2'si (n=16) onlarla hiçbir zaman anlaşamadığını belirtmiştir.

Çizelge 5.14. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Bulundukları Cezaevi İle İlgili Tanıtıcı Özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Cezaevine girdiği yıl (n=380)		
2001	1	0.3
2002	7	1.8
2003	41	10.8
2004	331	87.1
Cezaevine girme sayısı (n=380)		
İlk kez	315	82.9
İkinci kez	44	11.6
Üçüncü kez	13	3.4
Dördüncü kez	8	2.1
Cezaevinde yapılan etkinlikler (n=634)*		**
Kitap okuma	166	43.7
Boncuk işleri ile uğraşma	105	27.6
TV. izleme	241	63.4
İbadet etme	72	18.9
Cezaevinde kurslara katılma	24	6.3
Volta atma	24	6.3
Diğer	2	0.5
Cezaevinde çalışan personel davranışları (n=380)		
Suçlu olduğumuzu hissettirerek davranıyorlar	135	35.5
Suçlu olduğumuzu hissettirmeyerek davranıyorlar	245	64.5
Cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını, isteklerini rahatlıkla söylemeleri (n=380)		
Söyleyebiliyorum	193	50.8
Söyleyemiyorum	119	31.3
Kısmen söyleyebiliyorum	68	17.9
Ziyaret edilme durumu (n=380)		
Ziyaretçisi gelmiyor	98	25.8
Ziyaretçisi geliyor	282	74.2
Gelen ziyaretçilerin dağılımı (n=616)*		***
Anne	233	82.6
Baba	201	71.3
Kardeş	156	55.3
Diğer akrabalar	26	9.2
Cezaevinde arkadaş ilişkileri (n=380)		
Onlarla her zaman iyi anlaşıyor	242	63.7
Onlarla çoğu zaman iyi anlaşıyor	68	17.9
Onlarla bazen anlaşıyor	54	14.2
Onlarla hiçbir zaman anlaşamıyor	16	4.2

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**: % değerleri genel katılımcı sayısı olan 380'e göre hesaplanmıştır.

***: % değerleri gelen ziyaretçi sayısı olan 282'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin kendileri ile ilgili düşüncelerinin dağılımı Çizelge 5.15.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin %52.4'ünün (n=199) kendini değerli hissetmediği, %47.6'sının (n=181) kendini değerli hissettiği saptanmıştır. Ergenlerin %40.3'ü (n=153) kendisini sakın, %33.9'u (n=129) açık sözlü, %32.9'u (n=125) çabuk sinirlenip, parlayan, %31.1'i (n=118) içine kapanık, %28.9'u (n=110) sorunları konuşarak çözmeye çalışan %10.0'ı (n=38) sık sık tartışmaya giren, %6.3'ü (n=24) sorunları önemsemeyen bireyler şeklinde tanımlamıştır. Ergenlerin %51.3'ü (n=195) toplumun kendilerine kötü gözle bakacağını ve dışlayacağını, %48.7'si (n=185) toplumun kendilerine kötü gözle bakmayacağını ve dışlamayacağını düşünürken, %74.7'si (n=284) cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına, %25.3'ü (n=96) topluma nitelikli biri olarak katılmayacaklarına inanmaktadır. Ergenlerin %64.7'si (n=246) cezaevinden ayrıldıktan sonra bir iş bulup çalışmayı, %24.5'i (n=93) okula devam etmeyi, %6.8'i (n=26) hiçbir iş yapmamayı düşünürken, %3.7'si (n=14) ise suç işlemeyi düşündüğünü ifade etmiştir.

Çizelge 5.15. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Kendileri İle İlgili Düşüncelerinin Dağılımı

Değişkenler	Sayı	%
Kendini değerli hissetmesi (n=380)		
Evet/Hissediyor	181	47.6
Hayır/Hissetmiyor	199	52.4
Kendini nasıl tanımladığı (n=697)*		**
Sakin	153	40.3
Çabuk sinirlenip, parlayan	125	32.9
İçine kapanık	118	31.1
Sık sık tartışmaya giren	38	10.0
Açık sözlü	129	33.9
Sorunları konuşarak çözmeye çalışan	110	28.9
Sorunları önemsemeyen	24	6.3
Cezaevinden ayrıldıktan sonra toplumun onlara kötü gözle bakacağı düşüncesi (n=380)		
Evet	195	51.3
Hayır	185	48.7
Cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanma (n=380)		
Evet/İnanıyor	284	74.7
Hayır/İnanmıyor	96	25.3
Cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüğü (n=380)		
Okula devam etmek	93	24.5
Bir iş bulup çalışmak	246	64.7
Hiçbir iş yapmamak	26	6.8
Suç işlemek	14	3.7
Diğer	1	0.3

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

** : % değerleri genel katılımcı sayısı olan 380'e göre hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sağlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik eğitim alma durumları incelendiğinde (Çizelge 5.16.) ergenlerin %77.6 (n=295) gibi büyük bir oranı sağlıkla ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını ifade ederken, sadece %22.4'ü (n=85) sağlıkla ilgili konularda eğitim aldıklarını ifade etmiştir. Eğitim aldığını ifade eden 85 ergenin %90.6'sı (n=77) özel bir vakıftan, %9.4'ü (n=8) kurum öğretmenlerinden eğitim aldığını ifade etmiştir. Ayrıca eğitim aldıklarını ifade eden ergenlerin hangi konularda eğitim aldığı incelendiğinde, 85 ergenin %78.8'i (n=67) ilkyardım,

%11.8'i (n=10) ağız ve diş sağlığı, %9.4'ü (n=8) temizlik konularında eğitim aldığını ifade etmiştir.

Çizelge 5.16. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevinde Bulundukları Sürece Sağlıklarını Korumaya ve Geliştirmeye Yönelik Aldıkları Eğitime Göre Dağılımı

Değişkenler	Sayı	%
Eğitim alma durumları (n=380)		
Herhangi bir eğitim almadı	295	77.6
Herhangi bir eğitim aldı	85	22.4
Eğitimi kimden aldıkları (n=85)		
Özel bir vakıf	77	90.6
Kurum Öğretmenleri	8	9.4
Eğitim konuları (n=85)		
Ağız ve diş sağlığı	10	11.8
İlkyardım	67	78.8
Temizlik	8	9.4

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşama durumları incelendiğinde (Çizelge 5.17.) ergenlerin %57.9'u (n=220) sağlık sorunu yaşamadığını, %42.1'i (n=160) sağlık sorunu yaşadığını ifade etmiştir. Sağlık sorunu yaşadığını ifade eden ergenlere yaşadıkları sağlık sorununun ne olduğu sorulduğunda, ergenlerin %42.5'i (n=68) soğuk algınlığı, %13.8'i (n=22) ruhsal sıkıntı, %9.3'ü (n=15) diş ağrısı, %8.8'i (n=14) baş ağrısı, %5.6'sı (n=9) bel ağrısı, %4.4'ü (n=7) kulak ağrısı, %3.1'i (n=5) mantar enfeksiyonu, %3.1'i (n=5) saç dökülmesi, %2.5'i (n=4) mide ağrısı, %2.5'i (n=4) bel soğukluğu, %1.9'u (n=3) göz rahatsızlığı, %1.9'u (n=3) astım ya da bronşit, %0.6'sı (n=1) kansızlık gibi sağlık sorunlarını yaşadıklarını kendi ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Çizelge 5.17. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Cezaevinde Bulundukları Sürece Sağlık Sorunu Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı

Sağlık sorunu yaşama durumları (n=380)	Sayı	%
Sağlık sorunu olmadı	220	57.9
Sağlık sorunu oldu	160	42.1
Sağlık sorunlarının dağılımı (n=160)		
Soğuk algınlığı	68	42.5
Kulak ağrısı	7	4.4
Bel ağrısı	9	5.6
Diş ağrısı	15	9.3
Baş ağrısı	14	8.8
Mantar enfeksiyonu	5	3.1
Mide ağrısı	4	2.5
Ruhsal sıkıntı	22	13.8
Bel soğukluğu (Gonore)	4	2.5
Göz	3	1.9
Saç dökülmesi	5	3.1
Astım ya da bronşit	3	1.9
Kansızlık (Anemi)	1	0.6

Cezaevinde sağlık sorunu yaşayan ergenlerin başvurdukları bireylere göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.18) sağlık sorunu yaşadığını ifade eden 160 ergenin %80.6'sı (n=129) revir doktoruna başvurduğunu, %13.8'i (n=22) kimseye başvurmadığını, %5.6'sı (n=9) arkadaşlarına başvurduğunu belirtmiştir.

Çizelge 5.18. Cezaevinde Sağlık Sorunu Yaşayan Ergenlerin Başvurdukları Bireylere Göre Dağılımı

Başvurdukları Bireyler (n=160)	Sayı	%
Kimseye başvurmam	22	13.8
Arkadaşlarıma	9	5.6
Revir doktoruna	129	80.6

Cezaevinde sağlık sorunu yaşayan ergenlerin ilaç kullanımı ile ilgili yaşadıkları sıkıntılar incelendiğinde, sağlık sorunu yaşadığını ifade eden 160 ergenin %61.9 (n=99) gibi yarıdan fazla oranı ilaç kullanımı ile ilgili sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Ergenlerin ilaç kullanımı ile ilgili sıkıntılarında %24.4'lük (n=39) oran ile iyileştiğini düşündüğü zaman ilacı bırakma ilk sırada yer alırken, %23.1'lik (n=37) oran ile iyi gelmediğini düşünerek ilacı bırakma ikinci, %14.4'lük (n=23) oran ile ilacı zamanında almayı unutmama üçüncü sırada yer almaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının cezaevinden önceki yaşam öyküsüne ait değişkenlerle karşılaştırılması Çizelge 5.19.'da gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, cezaevine girmeden önce yaşadıkları yer ya da bireylere, cezaevine girmeden önce ne yaptıklarına, eğitim düzeylerine, fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirip/geçirmemelerine, iyileşip/iyileşmemelerine, kendilerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanıp/kullanmamalarına, cezaevine girmeden önce olumsuz davranışlarla karşılaşp/karşılaşmamalarına göre SP (Suçluluk Puanları) ve UP (Utanç Puanları) ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Çizelge 5.19. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Cezaevinden Önceki Yaşam Öyküsüne Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	SP	p1*	UP	p2*
Cezaevine girmeden önce yaşadığı yer ya da bireyler		0.843		0.939
Aile ile (n=299)	44.2±0.7		40.9±0.6	
Diğer (n=81)	43.9±1.2		40.8±1.1	
Cezaevine girmeden önce ne yaptığı		0.350		0.621
Okula devam ediyordum ya da bir işte çalışıyordum (n=346)	44.3±0.6		40.9±0.5	
Suç işliyordum ya da boşta geziyordum (n=34)	42.4±2.1		40.0±2.1	
Eğitim düzeyi		0.529		0.797
İlkokul mezunu ve altı (n=219)	43.8±0.8		40.7±0.7	
Ortaokul mezunu ve üstü (n=161)	44.5±0.8		41.0±0.7	
Fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirme		0.088		0.065
Evet (n=82)	45.9±1.1		42.7±1.1	
Hayır (n=298)	43.6±0.7		40.3±0.6	
İyileşme durumu		0.236		0.412
İyileştim (n=25)	47.8±1.8		44.1±1.9	
İyileşmedim (n=57)	44.9±1.4		42.1±1.3	
Kendisinin bağımlılık yapıcı madde kullanımı		0.830		0.297
Evet (n=322)	44.0±0.6		41.1±0.6	
Hayır (n=58)	44.4±1.6		39.6±1.5	
Cezaevine girmeden önce olumsuz/ kötü davranışlarla karşılaşma		0.585		0.192
Evet (n=173)	44.5±0.9		41.7±0.8	
Hayır (n=207)	43.8±0.8		40.2±0.7	

p1 grupların Suçluluk Puanları (SP) için, **p2** grupların Utanç Puanları (UP) için

* : Student t Testi

Araştırmaya katılan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının aile ve akraba özelliklerine ait değişkenlerle karşılaştırılması Çizelge 5.20.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, anne ve babalarının sosyal durumlarına, annelerinin eğitimlerine, anne ve babalarının tutumlarına, cezaevine giren yakın akrabalarının olup/olmamasına göre SP (Suçluluk Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı fark yokken, babalarının eğitimlerine ($p=0.041$), maddi durumlarına ($p=0.036$), ailelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanıp/kullanmamalarına ($p=0.002$) göre SP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerde, anne ve babalarının sosyal durumlarına, anne ve babalarının eğitimlerine, maddi durumlarına, anne ve babalarının tutumlarına, cezaevine giren yakın akrabalarının olup/olmamasına, ailelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanıp/kullanmamalarına göre UP (Utanç Puanları) ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Çizelge 5.20. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Aile ve Akraba Özelliklerine Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	SP	p1*	UP	p2*
Anne-babanın sosyal durumu		0.383		0.724
Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor (n=297)	44.4±0.7		41.0±0.6	
Diğer (n=83)	43.1±1.2		40.5±1.1	
Anne eğitimi		0.188		0.911
İlkokul mezunu ya da altı (n=340)	43.8±0.6		40.8±0.6	
Ortaokul mezunu ya da üstü (n=40)	46.4±1.6		41.0±1.7	
Baba eğitimi		0.041		0.258
İlkokul mezunu ya da altı (n=312)	43.6±0.7		41.1±0.6	
Ortaokul mezunu ya da üstü (n=68)	46.4±1.2		39.6±1.1	
Aile maddi durumu		0.036		0.917
Gelir giderden az (n=162)	42.7±1.0		40.7±0.8	
Gelir gideri karşılıyor ya da fazla (n=210)	45.2±0.7		40.8±0.7	
Anne tutumu		0.621		0.996
Benim fikirlerime saygı duyardı (n=116)	44.6±1.1		40.9±0.9	
Diğer (n=243)	43.9±0.7		40.9±0.7	
Baba tutumu		0.915		0.520
Benim fikirlerime saygı duyardı (n=109)	44.4±1.1		40.6±1.0	
Diğer (n=232)	44.6±0.7		41.4±0.7	
Cezaevine giren yakın akraba		0.490		0.611
Evet (n=131)	43.5±1.0		40.5±0.9	
Hayır (n=249)	44.4±0.7		41.0±0.7	
Ailede bağımlılık yapıcı madde kullanımı		0.002		0.112
Evet (n=175)	46.1±0.8		41.8±0.7	
Hayır (n=205)	42.4±0.8		40.1±0.7	

p1 grupların Suçluluk Puanları (SP) için, p2 grupların Utanç Puanları (UP) için
* : Student t Testi

Araştırmaya katılan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının işlemiş olduğu suç davranışına ait değişkenlerle karşılaştırılması Çizelge 5.21.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, suç davranışını kimlerle işlediklerine, suç işlemelerindeki etkenlere, yakalanma şekillerine, işlemiş oldukları suç davranışı için ne düşündüklerine göre SP (Suçluluk Puanları) ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerde, suç davranışını kimlerle işlediklerine, suç işlemelerindeki etkenlere, yakalanma şekillerine göre UP (Utanç Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı fark yokken, işlemiş oldukları suç davranışı için ne

düşündüklerine ($p2=0.012$) göre UP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Çizelge 5.21. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının İşlemiş Olduğu Suç Davranışına Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	SP	p1	UP	p2
Suç davranışını kimlerle işlediği*		0.880		0.526
Tek başıma (n=136)	44.0±1.0		40.5±0.9	
Başkalarıyla (n=230)	44.2±0.8		41.2±0.7	
Suçu ben işlemedim (n:14)	42.9±2.9		38.6±2.8	
Suç işlemedindeki etken*		0.880		0.526
Aile,arkadaş (n=226)	43.0±0.8		40.3±0.7	
Ekonomik, kan davası, namus (n=138)	46.0±0.9		42.1±0.8	
Suçu ben işlemedim (n=14)	42.9±2.9		38.6±2.7	
Yakalanma şekli**		0.849		0.930
Kendi isteğimle teslim oldum (n=93)	43.9±1.1		40.8±1.0	
Diğer (n=287)	44.2±0.7		40.9±0.6	
İşlemiş olduğu suç davranışı için şimdi ne düşündüğü**		0.650		0.012
Pişmanım (n=244)	44.6±0.7		41.5±0.6	
Pişman değilim (n=71)	43.9±1.3		38.0±1.2	

p1 grupların Suçluluk Puanları (SP) için, **p2** grupların Utanç Puanları (UP) için

* : Kruskal Wallis Varyans Analizi

** : Student t Testi

Araştırmaya katılan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının cezaevindeki yaşam öyküsüne ait değişkenlerle karşılaştırılması Çizelge 5.22.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını rahatlıkla söyleyip/söylememelerine, ziyaret edilip/edilmemelerine, cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşayıp/yaşamamalarına göre SP (Suçluluk Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı fark yokken, cezaevine girme sayılarına ($p1=0.001$), cezaevinde personelin davranışlarına ($p1=0.014$) göre SP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerde, cezaevinde personelin davranışlarına, cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını rahatlıkla söyleyip/söylememelerine, ziyaret edilip edilmemelerine, cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşayıp/yaşamamalarına göre UP (Utanç Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı

fark yokken, cezaevine girme sayılarına ($p2=0.001$) göre UP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Çizelge 5.22. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Cezaevindeki Yaşam Öyküsüne Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	SP	p1*	UP	p2*
Cezaevine girme sayısı		0.001		0.001
İlk kez (n=315)	45.0±0.6		41.6±0.6	
Birden fazla (n=65)	39.9±1.3		37.2±1.2	
Cezaevinde personelin davranışları		0.014		0.272
Suçlu olduğumuzu hissettirerek davranıyor (n=135)	42.2±1.0		40.1±0.8	
Suçlu olduğumuzu hissettirmeyerek davranıyor (n=245)	45.2±0.7		41.3±0.7	
Cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını rahatlıkla söylemeleri		0.094		0.289
Kısmen ve her zaman sorunlarımı söyleyebiliyorum (n=261)	44.8±0.7		41.2±0.6	
Söyleyemiyorum (n=119)	42.6±1.1		40.0±0.9	
Ziyaret edilme durumu		0.706		0.242
Evet (n=282)	44.2±0.7		41.2±0.6	
Hayır (n=98)	43.7±1.2		39.8±1.1	
Cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşama		0.131		0.705
Evet (n=160)	45.1±0.9		41.1±0.8	
Hayır (n=220)	43.3±0.8		40.7±0.7	

p1 grupların Suçluluk Puanları (SP) için, **p2** grupların Utanç Puanları (UP) için

* : Student t Testi

Araştırmaya katılan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu puanlarının kendi kişilik özelliklerine ve düşüncelerine ait değişkenlerle karşılaştırılması Çizelge 5.23.'de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, cezaevinde arkadaş ilişkilerine, çabuk sinirlenip, parlayan bir kişiliğe sahip olup/olmamalarına, toplumun kendilerine kötü gözle bakacakları düşüncesine inanıp/inanmamalarına göre SP (Suçluluk Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı fark yokken, kendilerini değerli hissedip/hissetmemelerine ($p1=0.015$), topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına ($p1=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p1=0.008$) göre SP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerde, cezaevinde arkadaş ilişkilerine, kendilerini değerli hissedip/hissetmemelerine, çabuk sinirlenip, parlayan bir kişiliğe sahip olup/olmamalarına, toplumun kendilerine kötü gözle bakacakları düşüncesine inanıp/inanmamalarına göre UP (Utanç Puanları) ortalamaları yönünden anlamlı fark yokken, topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına ($p2=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p2=0.020$) göre UP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Çizelge 5.23. Cezaevinde Kalan Ergenlerin Suçluluk-Utanç Duygusu Puanlarının Kendi Kişilik Özelliklerine ve Düşüncelerine Ait Değişkenlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	SP	p1*	UP	p2*
Cezaevinde arkadaş ilişkileri		0.411		0.535
Onlarla genellikle anlaşıyorum (n=310)	44.3±0.7		41.0±0.6	
Onlarla genellikle anlaşamıyorum (n=70)	43.1±1.3		40.2±1.3	
Kendini değerli hissetmesi		0.015		0.328
Evet (n=181)	45.6±0.8		41.4±0.7	
Hayır (n=199)	42.8±0.9		40.4±0.8	
Çabuk sinirlenip, parlayan bir kişiliğe sahip olması		0.808		0.668
Evet (n=125)	43.9±0.9		41.2±0.8	
Hayır (n=255)	44.2±0.7		40.7±0.7	
Toplumun kendilerine kötü gözle bakacağı düşüncesi		0.287		0.200
Evet (n=195)	44.7±0.8		41.5±0.7	
Hayır (n=185)	43.5±0.8		40.2±0.8	
Topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanma		0.001		0.001
Evet (n=284)	45.6±0.7		42.0±0.6	
Hayır (n=96)	39.7±1.2		37.6±1.1	
Cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündükleri		0.008		0.020
Okula devam etmek ya da bir iş bulup çalışmak (n:339)	44.6±0.6		41.3±0.5	
Hiçbir iş yapmamak ya da suç işlemek (n:41)	39.7±1.8		37.4±1.7	

p1 grupların Suçluluk Puanları (SP) için, **p2** grupların Utanç Puanları (UP) için

* : Student t Testi

BÖLÜM 6

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan ergenlerin yaş dağılımı incelendiğinde, ergenlerin %90.0'nın 15-17 yaş grubunda olduğu, %36.6'lık oran ile 17 yaşın ilk sırada olduğu belirlenmiştir. Küçükler'in Elazığ İslahevinde yaptığı çalışmada, ergenlerin %71.7'sinin 15-17 yaş grubunda, Keklikkırın'ın İzmir İslahevinde yaptığı çalışmada, %69.0'nın 15-17 yaş grubunda olduğu bildirilmiştir (1,6). Yaptığımız çalışmada, 15-17 yaş grubunda olan ergenlerin oranı, bildirilen çalışmalardan yüksek bulunmuştur.

Özen ve arkadaşlarının Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'na ve Diyarbakır Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne gönderilen ergenler üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda, %33.3'lük oran ile, Yakışıklı'nın çocuk mahkemesinde yargılanarak hakkında kesin karar alınmış ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada da, %30.0'lık oran ile 14 yaşın ilk sırada olduğu belirtilmiştir (43,52). Yavuzer ve Cantürk'ün belirttiğine göre 14 yaş gerek İngiltere, gerekse bazı Avrupa ülkeleri ve ülkemizde en çok suç işlenen yaş olarak belirlenmiştir (3,66). Ancak, çalışmamızın sonuçları bildirilen bu araştırmalarla uyumlu bulunmamıştır. Bunun nedeni çalışma grubumuzun içerisinde, cezaevine birkaç kez girenlerin ya da cezaevinde bir yıldan fazla süredir kalanların yer alması ve bunun sonucunda ergenlerin yaşlarının yukarı çekilmiş olması ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce yaşadıkları yer ya da bireyler, anne-babalarının sosyal durumları incelendiğinde, ergenlerin %78.7 gibi büyük oranının ailesiyle, %5.8'inin sokakta, %5.3'ünün akrabalarıyla, %1.8'inin yetiştirme yurdunda kaldığı, %78.2'sinin anne-babasının sağ ve birlikte yaşadığı, %16.6'sının anne ve babasından birinin ya da her ikisinin öldüğü, %5.3'ünün

anne ve babasının boşandığı, %4.0'ının ise annesinin ya da babasının üvey olduğu saptanmıştır.

Aydın ve arkadaşlarının Samsun İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne gelen/getirilen çocuk ve ergenler üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda, ergenlerin %80.3'ünün ailesiyle, %2.1'inin sokakta, %0.5'inin yetiştirme yurdunda yaşadığı, Yakışıklı'nın yaptığı çalışmada, %64.0'ının ailesiyle, %4.8'inin akrabalarıyla, %1.6'sının yetiştirme yurdunda yaşadığı, Alagöz'ün İstanbul ili içerisindeki dört ceza ve tutukevinde yaptığı çalışmada, %68.6'sının öz anne ve babası ile birlikte yaşadığı, %30.7'sinin anne ve babasından birinin ya da her ikisinin öldüğü, %0.7'sinin anne ve babasından ayrı yaşadığı, Keklikkırın'ın yaptığı çalışmada, %15.0'ının annesi ya da babasının öldüğü, Küçüker'in yaptığı çalışmada, %26.4'ünün anne ya da babanın ölümü, boşanma gibi nedenlerden dolayı parçalanmış aileye sahip olduğu, Özen ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, %14.4'ünün anne ya da babasının öldüğü, %95.0'ının ailesiyle, %5.0'ının ise akraba, işyeri, sokak gibi yerlerde ailesinden ayrı yaşadığı bildirilmiştir (1,2,6,43,52,67).

Yaptığımız çalışma sonucunda cezaevinde kalan ergenlerin cezaevine girmeden önce yaşadıkları yer ya da bireyler, anne-babalarının sosyal durumları, yapılmış olan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında, ergenlerin büyük çoğunluğunun anne-babalarının sağ olduğu ve aileleriyle birlikte yaşadığı saptanmış, bu sonuç yapılan çalışmalarla uyumlu bulunmuştur. Ergenlerin büyük çoğunluğunun anne-babasının sağ ve ailesiyle yaşıyor olması, anne ve babanın varlığının ergenlerin suça yönelmelerinde önleyici bir etkisinin olmadığını düşündürmektedir. Elde edilen bu sonuç bize anne ve babanın fiziki varlığının yanında çocuklarının gözetim, denetim, eğitim ve toplumsallaşmalarında önemli yeri olduğu düşüncesini kanıtlar niteliktedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde, ergenlerin %47.7 gibi yarıya yakın oranının annesinin,

%17.9'unun babasının okuma-yazma bilmediği, %89.5'inin annesinin, %82.1'inin babasının ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır.

Dereli'nin Ankara 2. Çocuk Mahkeme'sinde yargılanan ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, ergenlerin %30.3'ünün annesinin, %21.2'sinin babasının, Özkök'ün Ankara İli Keçiören-Kalaba Çocuk İslahevinde yaptığı çalışmada, %37.5'inin annesinin, %11.4'ünün babasının, Yavuzer'in Ankara, İzmir, Elazığ ıslahevlerinde yaptığı çalışmada, %76.6'sının annesinin, %40.7'sinin babasının, Küçük'ün yaptığı çalışmada, %63.0'ının annesinin, %24.4'ünün babasının okuma-yazma bilmediği bildirilmiştir (1,3,42,46). Günay'ın belirttiğine göre ise çocuk ıslahevine giren ergenlerin %80.0'dan fazlasının anne ve babası ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahiptir (47).

Çalışmamızın sonucunda ergenlerin anne ve babalarının, özellikle annelerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğü, ergen suçluluğu üzerine yapılmış olan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında çalışmamızı destekler niteliktedir. Çocuk ve ergenlerin ilk eğitim aldıkları yer olan ailelerinin eğitim düzeylerinin düşük olması, ailelerin çocuklarının çeşitli sorunlarına çözüm getirememelerine, çocuklarına yeterli eğitim verememelerine neden olmaktadır. Ergenlerin suça yönelmesinde anne ve babanın eğitim düzeyinin düşük olmasının etkisi olabileceği söylenebilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin maddi durumları incelendiğinde, ergenlerin %46.1'inin gelirlerinin giderlerini karşıladığı, %42.6'sının gelirlerinin giderlerinden az olduğu, %9.2'sinin gelirlerinin giderlerinden fazla olduğu saptanmıştır.

Özkök'ün yaptığı çalışmada, ergenlerin ailelerinin %79.5'inin alt sosyo-ekonomik düzeyde olduğu, Germeç'in Ankara İslahevinde yaptığı çalışmada, %60.0'ının yoksul, %34.0'ının orta düzeyde, %6.0'ının iyi bir gelir durumuna sahip olduğu, Keklikkiran'ın yaptığı çalışmada, %64.0'ının aylık gelirin araştırmanın yapıldığı dönemdeki asgari ücret düzeyinin altında olduğu, Alagöz'ün yaptığı

çalışmada da, %26.1'inin kötü, %73.2'sinin orta ve üzerinde maddi duruma sahip olduğu bildirilmiştir (2,4,6,42). Çalışmamızda ergenlerin düşük gelire sahip olma oranı, Alagöz'ün çalışmasından yüksek, diğer çalışmalardan düşük bulunmuştur.

Ergenlerin cezaevine girmeden önce ne yaptıkları incelendiğinde, ergenlerin %73.4'ünün ücretli bir işte ya da babasının yanında çalıştığı, %26.3'ünün okula devam ettiği, %6.1'inin boşta gezdiği belirlenmiştir. Germeç yaptığı çalışmada ergenlerin %68.0'mın, Özen ve arkadaşları yaptığı çalışmada, %52.7'sinin bir işte çalıştığını bildirmiştir (4,43). Günay'ın belirttiğine göre ise ıslahevine giren ergenlerin %80-83'ü çalışan (sokakta ve informal sektörde çalışanlar dahil), %10-12'si işsiz, %6.9'u öğrencidir (47).

Yaptığımız çalışma ve bildirilmiş olan çalışmaların sonucunda, ergenlerin yarıdan fazla oranının bir işte çalıştığı saptanmıştır. Bu durum, ailelerinin maddi durumlarının kötü olması nedeni ile, ergenlerin aile geçimine katkı sağlamak için bir işte çalışmaya gereksinim duymaları ile açıklanabilir. Ergenlerin küçük yaşlarda uygunsuz işte çalışmaları ergenlerin fiziksel ve psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Ergenler işte çalışabilmek için öğrenimlerini yarıda bırakmak zorunda kalırlar. Bunun sonucunda hem eğitimlerini tamamlayamamış hem de okulun denetleyici ve sosyalleştirici etkilerinden uzak kalmış olurlar. Ayrıca ergenler aile denetiminden uzak, kendilerini geleceğe hazırlamayan işlerde çalışmaktadırlar. Bu da onları olumsuz çevre koşullarıyla karşı karşıya getirebilmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, ergenlerin %11.8'inin okuma-yazma bilmediği, %33.4'ünün ilkokul mezunu olduğu, %57.6'sının ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Düvenci'nin İstanbul Adli Tıp Gözlem İhtisas Daire'sinde gözlem altına alınan suçlu ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, ergenlerin %24.0'mın okuma-yazma bilmediği, %60.0'mın ilkokul mezunu olduğu, Aydın ve arkadaşlarının çalışmasında, %59.1'inin, Keklikkırın'ın çalışmasında, %74.0'mın ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahip olduğu bildirilmiştir (6,49,67). Günay'ın belirttiğine

göre ise, Türkiye’de suçlu çocuk ve ergenlerin %60-65’i ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahiptir (47).

Yaptığımız çalışma sonucunda, cezaevinde kalan ergenlerin eğitim düzeyleri ergen suçluluğu üzerine yapılmış olan çalışmalarla karşılaştırıldığında, ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahip ergenlerin oranı bildirilen çalışmalardan düşük bulunmuştur. Yaptığımız çalışmada bu oran diğer çalışmalara göre düşük bulunsada, bu yaş grubundaki ergenlerin özellikle sekiz yıllık eğitim zorunlu olduktan sonra tamamının okula devam etmelerini beklerdik. Ülkemizde 18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4306 sayılı yasa gereğince, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmiştir (68). Ancak çalışmamızın sonuçları ergenlerin %11.8’inin okuma-yazma bilmediğini göstermiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin anne ve babalarının tutumları incelendiğinde, ergenlerin %64.0’ı annelerinin, %61.0’ı babalarının olumsuz tutumlar sergilediklerini ifade ederken, sadece %30.5’i annelerinin, %28.7’si babalarının olumlu tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Germeç çalışmasında, anne ve babalarının ergenlerde uyandırdığı ilk duyguyu incelediğinde, ergenlerin %32.0’ının güven, %18.0’ının destek, %18.0’ının baskı/otorite, %14.0’ının sevgi, %10.0’ının disiplin, %6.0’ının şefkat yanıtını verdiğini, Yavuzer çalışmasında %86.9’unun anne ve babaları tarafından dayakla cezalandırıldığını, Günay ise suçlu ergenler ile ilgili yapılan çalışmalarda suçlu ergenlerin %95.0’ının anne ve babaları tarafından kendilerine kötü ve dengesiz disiplin uygulandığını bildirmiştir (3,4,47).

Çalışmamız sonucunda ergenlerin anne ve babalarının olumsuz tutumlar sergileme oranı, Germeç’in bildirdiği çalışmadan yüksek, diğer bildirilen çalışmalardan düşük bulunmuştur. Anne ve babanın ergene karşı olan tutumu, ergenin kendi davranışlarını ve diğer insanlara karşı olan tutumunu etkileyebilir. Sipahioğlu çalışmasında, anne ve babaların demokrat davrandıkça, ergenlerdeki

davranış sorunlarının azalmakta olduğunu, koruyucu, istekçi ve otoriter davrandıkça davranış sorunlarının artmakta olduğunu ve suç davranışının, anne ve babaların ergenleri doğrudan kontrol etmelerinin azalmasıyla birlikte artış göstermekte olduğunu bildirmiştir (44). Aile yeterli sevgi ve sevecenlik göstermez, ergenlerle yeteri kadar ilgilenmezse bu ergenin toplumsal gelişimine olumsuz etki yapabilir ve bunun sonucunda ergenlerin suça yönelebileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin, şimdiye kadar en uzun süre ile yaşadıkları iller incelendiğinde, %66.5 ile İstanbul ilk sırada yer alırken, %11.7 ile Diyarbakır ikinci, %2.0 ile Adıyaman üçüncü sırada yer almaktadır. Germeç yaptığı çalışmada ergenlerin %26.0'ının köyde, %4.0'ının kasabada, %38.0'ının kentte, %32.0'ının büyük şehirde yaşadığını bildirmiştir (4). Günay'ın belirttiğine göre ise İstanbul'da 1987-1990 yılları arasında çocuk mahkemelerinde yargılanan ergenlerin sadece %15.5'i İstanbul nüfusuna kayıtlıdır (47).

Çalışmamızda, büyük şehir olan İstanbul'da yaşadığını bildiren ergenlerin oranı yapılan çalışmalardan yüksek bulunmuştur. İstanbul il oranının yüksek bulunması, ergenlerin kırsal kesimlerde doğup küçük yaşlarda aileleriyle birlikte büyük şehirlere göç etmeleri ya da ailelerini terk edip para kazanmak için İstanbul'a kaçmaları ile açıklanabilir.

Ergenlerin uzun süreli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirme durumları incelendiğinde, ergenlerin %78.4'ü rahatsızlık geçirmediğini, %21.6'sı rahatsızlık geçirdiğini belirtirken, %61.0'ı ruhsal sıkıntı, %13.5'i astım ya da bronşit, %9.8'i madde bağımlılığı rahatsızlığını geçirdiklerini kendi ifadeleri ile belirtmişlerdir. Ayrıca rahatsızlık geçirdiğini ifade eden ergenlerin %30.5'i iyileştiğini, %69.5'i iyileşmediğini ifade etmiştir.

Alagöz'ün yaptığı çalışmada, ergenlerin %73.2'sinin herhangi bedensel ya da ruhsal hastalık geçirmediği, %26.8'inin rahatsızlık geçirdiği, Özen ve

arkadaşlarının yaptıkları çalışmada ise, %1.8'inin beden sorunları, %66.0'ının ruhsal sorunları olduğu bildirilmiştir (2,43).

Yaptığımız çalışma sonucunda, fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçiren ergenlerin oranı, Alagöz'ün bildirdiği oran ile uyumlu bulunurken, Özen ve arkadaşlarının bildirdiği orandan düşük bulunmuştur. Özen ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada, ruhsal sorunların bizim yaptığımız çalışmadan yüksek bulunmasının nedeni, ergenlerin sigara, bağımlılık yapıcı madde kullanmalarının ve evden kaçmalarının ruhsal sorunlar içinde yer alması ile açıklamak olasıdır. Ergen suçluluğu üzerine yapılmış olan çalışmalarda, ergenlerin rahatsızlık geçirmeleri sonucu iyileşip-iyileşmediklerini gösteren bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin suç işleyip cezaevine giren yakın akrabalarının olup olmadığı incelendiğinde, ergenlerin %65.5'i cezaevine giren yakın akrabası olmadığını, %34.5'i cezaevine giren yakın akrabası olduğunu ifade ederken, %30.5'i amcasının, %29.8'i kuzeninin, %22.9'u dayısının, %22.1'i kardeşinin, %20.6'sı babasının, %7.6'sı eniştesinin, %3.8'i ise annesinin cezaevine girdiğini ifade etmiştir.

Küçüker çalışmasında, ergenlerin %41.5'inin cezaevine giren yakın akrabası olmadığını, %58.5'inin cezaevine giren yakın akrabası olduğunu, Yavuzer çalışmasında, %46.0'ının ailesinde hüküm giymiş suçluya rastlanmadığını, %54.0'ının ailesinde hüküm giymiş suçluya rastlandığını, Yakışıklı çalışmasında, %50.4'ünün yakın akrabalarında karakol ile ilişkisi olan ya da hüküm giymiş bulunan başka bireylerin olmadığını, %49.6'sının yakın akrabalarında karakol ile ilişkisi olan ya da hüküm giymiş bireylerin bulunduğunu, %2.8'inin babasının herhangi bir nedenle karakola gittiğini, %1.6'sının annesinin ya da babasının hüküm giydiğini, %45.2'sinin ağabey, amca, dayı gibi akrabalarının karakolluk olaylar yaşadığını ve hüküm giydiğini belirtmiştir (1,3,52).

Yaptığımız çalışmada, cezaevinde kalan ergenlerin suç işleyip cezaevine giren yakın akrabalarının oranı, yapılmış olan çalışmalarla karşılaştırıldığında bu oranın bildirilen oranlardan düşük olduğu tespit edilmiştir. Suç işleyen ergenlerin yakın akrabalarında da suç işleyen bireylerin bulunması, ergenlerin yasa dışı davranışları daha kolay kabullenmelerini sağlıyor olabilir. Çünkü çocuk ve ergen yakın çevresinden kendine özdeşim kurabileceği birey arar. Özdeşleştirdiği bireyin bozuk kişilik yapısına sahip olması durumunda, ergenin de suç işleme riskinin arttığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin bağımlılık yapıcı madde kullanma durumları incelendiğinde, ergenlerin %53.9'unun ailesinde bağımlılık yapıcı maddeler kullanılmadığı, %46.1'inin ailesinde bağımlılık yapıcı maddeler kullanıldığı, %76.6'sının babasının, %28.0'inin kardeşinin, %22.3'ünün annesinin bağımlılık yapıcı maddeler kullandığı, kullanılan maddelerin %88.6'sının sigara, %14.3'ünün esrar, %12.0'inin alkol olduğu belirlenmiştir.

Yavuzer çalışmasında, ergenlerin %59.0'ının ailesinde alkol kullananların olmadığını, %41.0'ında alkol kullananların olduğunu, Küçüker çalışmasında %87.8'inin ailesinde alkol kullananların olduğunu, %12.2'sinin ailesinde alkol kullananların olmadığını bildirmiştir (1,3). Çalışmamızda, ergenlerin ailelerinin alkol kullanma oranı bildirilen çalışmalardan düşük bulunmuştur. Buna karşın yaptığımız çalışmada ergenlerin ailelerinin esrar kullanımının, alkol kullanımından yüksek bulunması dikkat çekicidir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmadıkları incelendiğinde, ergenlerin %15.3'ü madde kullanmadığını, %84.7 gibi büyük bir oranı ise bağımlılık yapıcı madde kullandığını ifade ederken, %97.5'i sigara, %42.2'si esrar, %39.4'ü alkol, %12.7'si tiner, %8.1'i kokain, %6.5'i bali, %2.5'i hap kullandığını ifade etmiştir.

Aydın ve arkadaşlarının çalışmasında, ergenlerin %54.9'unun madde kullanmadığı, %45.1'inin madde kullandığı, Küçüker'in çalışmasında, %68.0'inin

madde kullanmadığı, %32.0'nin madde kullandığı, madde kullanan ergenlerin %64.0'nin alkol, %12.0'nin alkol ve tiner, %21.0'nin alkol, tiner ve hap, %3.0'nin esrar kullandığı, Özen ve arkadaşlarının çalışmasında ise, %36.4'ünün sigara, %3.6'sının uçucu madde kullandığı belirtilmiştir (1,43,67).

Yaptığımız çalışmada, ergenlerin bağımlılık yapıcı madde kullanım oranı bildirilen çalışmalardan yüksek bulunmuştur. Özellikle esrar, kokain gibi bağımlılık yapıcı maddelerin diğer çalışmalarda bildirilen oranlara göre çok daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, çalışma grubumuzu oluşturan ergenlerin büyük çoğunluğunun İstanbul'da yaşaması ve bu maddelerin diğer illere oranla burada daha kolay elde edilebilir olması ile açıklanabilir.

Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin ilk kullanım yaşları incelendiğinde, bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan ergenlerin %56.7'sinin sigarayı, %26.8'inin alkolü, %41.5'inin tineri, %15.4'ünün kokaini, %27.8'inin esrarı, %28.6'sının baliyi, %100.0'nin hapi ilk kullanım yaşı 6-11 yaş iken, %43.3'ünün sigarayı, %73.2'sinin alkolü, %58.5'inin tineri, %84.6'sının kokaini, %72.2'sinin esrarı, %71.4'ünün baliyi ilk kullanım yaşının 12 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır.

Aydın ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, bağımlılık yapıcı madde kullanan ergenlerin yaş gruplarına göre kullandıkları maddeler incelendiğinde, ergenlerin %1.1'inin 11 yaş ve altında sigara, %40.2'sinin 12-15 yaşında sigara, %13.8'inin 12-15 yaşında sigara ve alkol, %1.1'inin 12-15 yaşında sigara ve uçucu madde, %3.4'ünün 12-15 yaşında sigara, alkol ve uçucu madde, %28.7'sinin 16-18 yaşında sigara, %1.1'inin 16-18 yaşında alkol, %5.7'sinin 16-18 yaşında sigara ve alkol, %4.6'sının 16-18 yaşında sigara, alkol ve uçucu madde kullandığı belirtilmiştir (67).

Yaptığımız çalışmada, ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin ilk kullanım yaşları yapılmış olan diğer çalışmayla karşılaştırıldığında, çalışmamızda 6-11 yaş arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının diğer çalışmaya göre çok

yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aydın ve arkadaşlarının araştırmasında 11 yaş ve altında %1.1 gibi küçük bir oranın sadece sigara kullandığı, bu yaş grubunda başka bağımlılık yapıcı maddelerin kullanılmadığı gözlenmiştir. Bizim çalışmamızda ise, sigara kullandığını ifade edenlerin yarıdan fazlasının, tiner kullandığını ifade edenlerin yarıya yakın oranının, hap kullandığını ifade edenlerin tamamının bu maddeleri ilk kullanım yaşlarının 6-11 yaş grubu olduğu görülmektedir.

Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin tüketim sıklığı incelendiğinde, sigara kullandığını ifade edenlerin %92.4'ü, alkol kullandığını ifade edenlerin %40.9'u, tiner kullandığını ifade edenlerin %70.7'si, kokain kullandığını ifade edenlerin %34.6'sı, esrar kullandığını ifade edenlerin %61.8'i, bali kullandığını ifade edenlerin %76.2'si, hap kullandığını ifade edenlerin %37.5'i bu maddeleri her gün kullandığını ifade etmiştir.

Çalışmamız sonucu, ergenlerin kullandığı sigara, tiner, esrar ve bali gibi bağımlılık yapıcı maddelerin büyük oranlarda ergenler tarafından her gün kullanıldığı tespit edilmiştir. Bağımlılık yapıcı maddelerin ergenler tarafından her gün tüketilmesi hem ergen sağlığını olumsuz etkileyebilir hem de ergenler bu maddeleri satın almak amacıyla para bulmak için hırsızlık, gasp gibi yasadışı işlere yönelebilirler. Ayrıca tiner, esrar ve bali gibi bağımlılık yapıcı maddelerin kullanılması, fiziksel kontrolü değerlendirme yeteneğini azaltarak da ergenlerin suça yönelmesine neden olabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma durumları incelendiğinde, ergenlerin %54.5'i olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşmadığını, %45.5'i olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığını ifade ederken, %79.2'si dayak, şiddet, %49.1'i küfür, %29.5'i alay etme, küçük görülme, %3.5'i cinsel taciz, %3.5'i tehdit gibi olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığını ifade etmiştir. Ayrıca ergenlere olumsuz/kötü davranış uygulayanların kimler olduğu sorulduğunda, ergenlerin %41.6'sı polisin, %34.1'i arkadaşının, %12.7'si babasının, %8.7'si annesinin, %8.1'i tanımadığı kişilerin,

%7.5'i akrabasının, %5.8'i sokak çocuklarının, %1.7'si kardeşinin olumsuz/kötü davranışlar uyguladığını belirtmiştir.

Alagöz yaptığı çalışmada, anne ve babanın %81.7'sinin ergene şiddet uygulamadığını, %18.3'ünün şiddet uyguladığını bildirmiştir (2). Bizim çalışmamızın sonucunda ise, anne-babanın ergene olumsuz/kötü davranışlar uygulaması %21.4 gibi oranla Alagöz'ün bildirdiği orandan yüksek bulunmuştur. Ergen suçluluğu ile ilgili yapılmış diğer çalışmalarda, ergenlerin hangi olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığı ve bu davranışları uygulayanların kimler olduğu konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Oysa ki yaptığımız çalışmanın sonucunda ergenlerin yarıya yakın oranının olumsuz/kötü davranışlarla karşılaştığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin suç davranışını kimlerle işlediği incelendiğinde, ergenlerin %35.8'inin suçu tek başına, %60.5'inin birden çok kişiyle suçu işlediği saptanmıştır. Aydın ve arkadaşlarının çalışmasında, ergenlerin %40.9'unun tek başına, %59.1'inin birden çok kişiyle, Özen ve arkadaşlarının çalışmasında, %35.2'sinin tek başına, %64.8'inin birden çok kişiyle, Yakışıklı'nın çalışmasında, %36.0'ının tek başına, %64.0'ının birden çok kişiyle, Alagöz'ün çalışmasında, %56.9'unun tek başına, %43.1'inin birden çok kişiyle, Yavuzer'in çalışmasında, %76.2'sinin tek başına, %23.8'inin birden çok kişiyle suçu işlediği bildirilmiştir (2,3,43,52,67).

Yaptığımız çalışma sonucunda grup halinde suç işleme oranı, Alagöz ve Yavuzer'in bildirdikleri oranlardan yüksek, diğer bildirilen çalışmalarla uyumlu bulunmuştur. Günay, Batılı ülkelere göre bizde daha az olduğu ileri sürülen grup halinde suç işleme olgusunun, yapılan araştırmalar sonucu ülkemizde de hiç de az olmadığını ayrıca 1988 yılından 1990 yılına kadar geçen sürede grup halinde suç işleme oranının arttığını bildirmiştir (47). Ergenlik döneminde grup halinde suç işleme oranındaki fazlalığın nedeni, evden koparak çevreye yönelen ve belli bir arkadaş grubuna katılan ergenlerin bu grupta kabul görmek ve statü sahibi olmak

istememesi ile açıklanabilir. Ayrıca suçların birden fazla kişi ile birlikte işlenmiş olması küçük çaplı suç organizasyonlarını düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin suç işlemelerindeki etkenin ne olduğu incelendiğinde, ergenlerin %54.2'si arkadaş, %24.7'si ekonomik, %8.2'si namus, %5.3'ü aile, %3.4'ü kan davası nedeni ile suçu işlediğini belirtmiştir. Germeç çalışmasında, ergenlerin %34.0'ının ekonomik, %24.0'ının arkadaş, %18.0'ının kendi isteği, %12.0'ının ailevi, %12.0'ının boş zaman, Alagöz çalışmasında, %96.0'ının kişisel, %2.0'ının kan davası, %2.0'ının diğer nedenlerden dolayı suçu işlediğini bildirmiştir (2,4). Ergenlerin suç işlemelerinde arkadaş etkeni, çalışmamızda ilk sırada yer alırken, diğer bildirilen çalışmalarda ekonomik ya da kişisel etkenler ilk sırada yer almaktadır. Arkadaş etkenin yarıdan fazla oranla ilk sırada yer alması, ergenlik döneminde ergenlerin yaşantısında arkadaş gruplarının ne denli önemli olduğunu ve davranışlarını olumlu ya da olumsuz etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin yakalanma şekilleri ve işlemiş oldukları suç davranışı için ne düşündükleri incelendiğinde, ergenlerin %42.9'u ihbar üzerine, %16.0'ı kaçarken, %10.8'i suçüstü yakalandığını, %24.5'i kendi isteğiyle, %5.8'i ailesinin ısrarı üzerine teslim olduğunu ifade ederken, %64.2'si işlemiş olduğu suç davranışından dolayı pişman olduğunu, %18.7'si pişman olmadığını ifade etmiştir.

Germeç yaptığı çalışmada, ergenlerin %28.0'ının ihbar üzerine, %28.0'ının suçüstü, %20.0'ının saklandıktan sonra, %14.0'ının kaçarken yakalandığını, %10.0'ının teslim olduğunu, %66.0'ının işlemiş olduğu suç davranışından dolayı pişman olduğunu, %34.0'ının pişman olmadığını belirtmiştir (4). Ergenlerin yakalanma şekilleri ve işlemiş oldukları suç davranışı için ne düşündükleri Germeç'in yaptığı çalışmayla karşılaştırıldığında, iki çalışmada da ihbar üzerine yakalanmanın ilk sıralarda yer aldığı ve ergenlerin yarıdan fazla oranının işlemiş oldukları suç davranışından dolayı pişman olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girdikleri yıllar ve girme sayıları incelendiğinde, ergenlerin %87.1'inin 2004, %12.9'unun daha önceki yıllarda cezaevine girdiği, %82.9'unun ilk kez, %17.1'inin birden fazla kez cezaevine girdiği saptanmıştır.

Özen ve arkadaşlarının 2001 yılında yaptığı çalışmada, ergenlerin %80.0'nin 2001, %20.0'nin daha önceki yıllarda suç işlediği, %79.0'nin ilk suçu olduğu, %21.0'nin daha önce benzer ya da farklı bir suç işlediği, Dereli'nin çalışmasında, %41.0'nin ilk kez mahkemeye çıkmakta olduğu, %59.0'nin birden fazla kez yargılandığı, Yakışıklı'nın çalışmasında, %52.2'sinin ilk kez suç işlediği, %42.8'inin birden fazla kez suç işlediği, Germeç'in çalışmasında, %50.0'nin daha önce bir olaya karışmadığı, %50.0'nin daha önce bir olaya karıştığı, Alagöz'ün çalışmasında, %73.9'unun daha önce herhangi bir suça yönelmediği, %26.1'inin daha önce herhangi bir suça yöneldiği, Aydın ve arkadaşlarının çalışmasında, %51.3'ünün suç nedeni ile ilk kez, %48.7'sinin birden fazla kez güvenlik birimlerine getirilmiş olduğu bildirilmiştir (2,4,43,46,52,67).

Çalışmamızda ergenlerin %87.1 gibi büyük oranının, Özen ve arkadaşlarının çalışmasında da %80.0 gibi büyük oranının çalışmanın yapıldığı yıllarda suç işlemiş olduğu saptanmış olup bu iki çalışma birbiri ile uyumlu bulunmuştur. Çalışmamızda tekrarlayıcı nitelikte suç işleme oranı, bildirilen diğer çalışmalardan düşük bulunmuştur. Bu oranın bizim çalışmamızda düşük bulunmasının farklı nedenleri olabilir. Çalışma grubumuzu oluşturan ergenlerin cezaevine girmeden önce benzer ya da farklı suçlar işleyip ancak yeterli kanıt bulunamaması, şikayetçinin şikayetini geri alması ya da yaşlarının küçük olması (11 yaşını bitirmemiş) nedeni ile yasal işlemlerin yapılamamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü yapılan çalışmalarda, bizim çalışmamızdan farklı olarak ergenlerin cezaevine girme sayıları değil, mahkemeye çıkmaları ya da herhangi bir güvenlik birimine getirilmeleri gibi değişkenler incelenmiştir. Tekrarlayıcı nitelikte suç işleme, bu ergenlerde suç davranışlarının alışkanlık haline gelmekte olduğunu ve ergenlerin ileride daha büyük suçlar işleyebileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde yaptıkları etkinlikler incelendiğinde, ergenlerin %63.4'ü TV izlediğini, %43.7'si kitap okuduğunu, %27.6'sı boncuk işleri ile uğraştığını, %18.9'u ibadet ettiğini, %6.3'ü volta attığını belirtirken, yine %6.3'ü küçük bir oranı cezaevinde verilen kurslara katıldığını ifade etmiştir.

Küçüker ıslahevinde yaptığı çalışmada, ergenlerin %79.2'sinin demircilik, fırıncılık, terzilik gibi işlerle meşgul olduğunu, %1.9'unun ıslahevinde okula devam ettiğini, %18.9'unun hiçbir işle meşgul olmadığını, Germeç ıslahevinde yaptığı çalışmada, %90.0'ının ıslahevinde bir iş kolunda çalıştığını, %10.0'ının herhangi bir iş kolunda çalışmadığını, %38.0'ının spor faaliyetlerde, %14.0'ının müzik, folklor, %20.0'ının tiyatro ve sahne, %6.0'ının bunların dışında faaliyetlere katıldığını, %22.0'ının hiçbir faaliyete katılmadığını, Keklikkırın ıslahevinde yaptığı çalışmada, %72.0'ının ıslahevinde bir meslek üzerinde çalıştığını, %28.0'ının çalışmadığını, %10.0'ının bir meslek kursuna gittiğini, %90.0'ının gitmediğini, meslek kursuna giden ergenlerin %3.0'ının demircilik, %1.0'ının marangozluk, %4.0'ının terzilik, %1.0'ının berberlik, %1.0'ının elektrik kursuna gittiğini belirtmiştir (1,4,6).

Çalışmamız sonucu ergenlerin cezaevinde yaptıkları etkinlikler, ıslahevinde yapılmış olan çalışmalarla karşılaştırıldığında ıslahevinde kalan ergenlerin büyük çoğunluğunun kendilerine ve topluma faydalı olacak bir işle meşgul olduğu görülmektedir. Bizim çalışmamızda ise ergenlerin sadece %6.3 gibi küçük bir oranının cezaevinde verilen kurslara katıldığı tespit edilmiştir. Bu oranın düşük bulunmasının nedeni olarak, ergenlerin kurslara kendi iradeleri ile katılmak istememelerinin yanında cezaevi olanaklarının yetersiz olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan ergenlere cezaevinde çalışan personelin davranışları sorulduğunda, ergenlerin %64.5'i suçlu oldukları hissettirilmeyerek davranıldığını ifade ederken, %35.5'i ise suçlu oldukları hissettirilerek davranıldığını ifade etmiştir. Germeç çalışmasında ise, ergenlerin %20.0'ına oldukça yakın, %40.0'ına resmi biçimde, %40.0'ına suçlu oldukları hissettirilerek davranıldığını bildirmiştir

(4). Çalışmamızda personelin ergenlere suçlu olduklarını hissettirerek davranma oranı bildirilen diğer çalışmadan düşük bulunmuştur.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyip söylemedikleri incelendiğinde, ergenlerin %50.8'i sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyebildiklerini, %31.3'ü rahatlıkla söyleyemediklerini, %17.9'u kısmen söyleyebildiklerini ifade etmiştir. Germeç'in çalışmasında ise, ergenlerin %44.0'ının sorunlarını ve isteklerini söyleyebildikleri, %36.0'ının söyleyemedikleri, %20.0'ının bazen söyleyebildikleri belirtilmiştir (4). Çalışmamız sonucu elde edilen verilerin, bildirilen çalışmayla karşılaştırıldığında uyumlu olduğu görülmektedir. Yaptığımız çalışmada sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyen ergenlerin bulunması, bu ergenlerin benlik saygılarının yüksek olduğunu ve pasif-çekingeng kişiliğe sahip olmadıklarını düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ziyaret edilme durumları incelendiğinde, ergenlerin %74.2'sinin ziyaretçisinin geldiği, %25.8'inin ziyaretçisinin gelmediği saptanmıştır. Germeç çalışmasında, ergenlerin %88.0'ının ziyaretçisinin geldiğini, %12.0'ının ziyaretçisinin gelmediğini bildirmiştir (4). Çalışmamızda, ziyaretçisi gelen ergenlerin oranı bildirilen diğer çalışmadan düşük bulunmuştur. Bu durum, çalışma grubumuzu oluşturan ergenlerin ailelerinin bir bölümünün İstanbul ili dışında başka il merkezlerinde yaşamaları nedeni ile çocuklarını ziyaret edememeleri ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevindeki arkadaş ilişkileri incelendiğinde, ergenlerin %63.7'si arkadaşlarıyla her zaman iyi anlaştığını, %17.9'u çoğu zaman iyi anlaştığını, %14.2'si bazen anlaştığını, %4.2'si hiçbir zaman anlaşılamadığını ifade etmiştir. Germeç Ankara İslahevinde yaptığı çalışmasında, ergenlerin %36.0'ının ıslahevindeki arkadaşları ile anlaşmazlık yaşadığını, %28.0'ının uyum içinde olduğunu, %22.0'ının bazen uyum içinde olduğunu, %14.0'ının tam bir uyumsuzluk yaşadığını belirtmiştir (4). Çalışmamızda, cezaevindeki ergenlerin büyük çoğunluğunun arkadaşları ile her zaman iyi anlaştığı tespit edilirken bu oranın diğer bildirilen çalışmadan yüksek olduğu görülmektedir. Yaptığımız

çalışmada, bu oranın ıslahevinde yapılan çalışmadan yüksek bulunması, ıslahevinde kalan ergenlerin yapacakları bir çok etkinliklerin olması bu nedenle arkadaşları ile her zaman iyi anlaşmaya gereksinim duymamalarına karşın cezaevinde ergenlerin yapacakları etkinliklerin bulunmaması ve zamanlarını arkadaşları ile sohbet ederek geçirmeleri ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin kendileri ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, ergenlerin %52.4'ünün kendini değerli hissetmediği, %47.6'sının kendini değerli hissettiği, %32.9'unun kendini çabuk sinirlenip parlayan bir birey olarak tanımladığı, %51.3'ünün toplumun kendilerine kötü gözle bakacağını ve dışlayacağını düşündüğü, %48.7'sinin toplumun kendilerine kötü gözle bakmayacağını ve dışlamayacağını düşündüğü, %74.7'sinin cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmakta olduğu, %25.3'ünün topluma nitelikli biri olarak katılmayacaklarına inanmakta olduğu, %64.7'sinin cezaevinden ayrıldıktan sonra bir iş bulup çalışmayı, %24.5'inin okula devam etmeyi, %6.8'inin hiçbir iş yapmamayı düşündüğü saptanmıştır.

Germeç'in çalışmasında, ergenlerin %26.0'ının kendini sinirli bir birey olarak tanımladığı, %42.0'ının gelecekteki yaşantısına umutla baktığı, %24.0'ının toplumun kendilerini kabul etmeyeceğini düşündüğü, %20.0'ının şimdiden bir şey düşünmediği, %14.0'ının toplum kendilerini kabul ederse geleceklerinin iyi olacağını düşündüğü, %78.0'ının ıslahevinden çıktıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmakta olduğu, %22.0'ının topluma nitelikli biri olarak katılmayacaklarına inanmakta olduğu, %48.0'ının ıslahevinden çıktıktan sonra burada öğrendiği mesleği ve işi yapmayı düşündüğü, %24.0'ının dışarıda kendine uygun yeni bir iş kurmayı düşündüğü, %8.0'ının ailesinin iş gücüne katılmayı düşündüğü, %20.0'ının ne yapacağını bilmediği belirtilmiştir (4).

Yaptığımız çalışmada cezaevinde kalan ergenlerin kendileri ile ilgili düşünceleri yapılmış olan diğer çalışmayla karşılaştırıldığında benzer ya da farklı değerler elde edildiği gözlenmiştir. Çalışmamız sonucunda, sinirli olduğunu ifade eden ve toplumun kendilerine kötü gözle bakacağını, dışlayacağını düşünen ergenlerin

oranı diğer bildirilen çalışmadan yüksek bulunmuştur. Ergenlerin büyük çoğunluğunun cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmakta olduğu tespit edilmiş ve bu sonuç diğer bildirilen çalışma ile uyumlu bulunmuştur. Cezaevinden ayrıldıktan sonra bir iş bulup çalışmayı düşünen ergenlerin oranı diğer bildirilen çalışmadan düşük bulunmuştur. Bunu çalışmamıza katılan ergenlerin %24.5 gibi bir oranının da okula devam etmeyi düşünmesi ile açıklayabiliriz.

Cezaevinde kalan ergenlerin bu kurumda bulundukları sürece sağlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik eğitim alma durumları incelendiğinde, ergenlerin %77.6 gibi büyük bir oranının eğitim almadığı, sadece %22.4'ünün eğitim aldığı, eğitim alan ergenlerin %90.6'sının özel bir vakıftan, %9.4'ünün kurum öğretmenlerinden eğitim aldığı, eğitim konularının %78.8'inin ilk yardım, %11.8'inin ağız ve diş sağlığı, %9.4'ünün temizlik gibi konular olduğu saptanmıştır. Germeç çalışmasında, ergenlerin %58.0'nın ıslahevinde eğitim aldığını, %42.0'nın eğitim almadığını bildirmiştir (4). Yaptığımız çalışmada eğitim alan ergenlerin oranı, bildirilen diğer çalışmadaki orana göre düşük bulunmuştur. Çalışmamızda eğitim alan ergenlerin oranının düşük bulunmasının nedeni, ergenlerin bu kurumda aldıkları her türlü eğitimin değil sadece sağlık ile ilgili konularda aldıkları eğitimin değerlendirilmesidir.

Çalışmamız sonucunda, ergenlerin büyük çoğunluğunun sağlıkla ilgili bir konuda eğitim almamış olması, bizlere sağlık eğitiminin de içinde yer aldığı koruyucu sağlık hizmetlerinin cezaevlerinde iyi uygulanmadığını göstermektedir. Oysaki bireylerin sağlığını korumak, hastalık oluşmadan engellemek tedavi etmekten daha kolay, daha ucuz ve etkindir. Sağlık eğitimi veren kişilerin büyük çoğunluğunun kurum dışında özel bir vakıf olması, eğitim veren kişiler arasında sağlık personelinin bulunmaması cezaevinde yetersiz sayıda çalışan sağlık personelinin düşündürmektedir. Ayrıca verilen eğitim konularının önemli konular olduğu fakat özellikle önemli bir yaşam dönemi olan ergenlik döneminde, ergenlere fiziksel büyüme, psikososyal ve psikoseksüel gelişme, kendi sağlığının önemini bilme, bulaşıcı hastalıklardan korunma, sigara, alkol gibi bağımlılık

yapıcı maddelerin kullanılması gibi konularda da eğitimin verilmesi ergen sağlığı için gereklidir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşama durumları ve sağlık sorunu olduğunda başvurdıkları bireyler incelendiğinde, ergenlerin %57.9'unun sağlık sorunu yaşamadığı, %42.1'inin sağlık sorunu yaşadığı belirlenmiştir. Yaşanan sağlık sorunlarında %42.5'lik oran ile soğuk algınlığı ilk sırada, %13.8'lik oran ile ruhsal sıkıntı ikinci sırada, %9.3'lük oran ile diş ağrısı üçüncü sırada yer almaktadır. Sağlık sorunu yaşadığını ifade eden ergenlerin %80.6'sı revir doktoruna başvurduğunu belirtmiştir. Yaptığımız çalışma sonucunda ergenlerin yarıya yakın bir oranının sağlık sorunu yaşadığı ve sağlık sorunu yaşayan ergenlerin büyük bir oranının revir doktoruna başvurması, ergenlerin sağlıklarını önemsediklerinin göstergesi olarak açıklanabilir.

Cezaevinde sağlık sorunu yaşayan ergenlerin ilaç kullanımı ile ilgili yaşadıkları sıkıntılar incelendiğinde, sağlık sorunu yaşadığını ifade edenlerin %61.9 gibi yarıdan fazlasının ilaç kullanımı ile ilgili sıkıntı yaşadığı saptanmıştır. Ergenlerin ilaç kullanımı ile ilgili yaşadıkları sıkıntılarda %24.4'lük oran ile iyileştiğini düşündüğü zaman ilacı bırakma ilk sırada yer alırken, %23.1'lik oran ile iyi gelmediğini düşünerek ilacı bırakma ikinci, %14.4'lük oran ile ilacı zamanında almayı unutmama üçüncü sırada yer almaktadır. İlaç kullanımı ile ilgili yaşanan sıkıntıların yüksek oranda bulunması, hemşirenin görevi olan ilaç dağıtımının yetersiz sağlık personeli nedeniyle uygulanamaması ile açıklanabilir.

Cezaevinde kalan ergenlerin SP (Suçluluk Puanları) ortalamalarını incelediğimizde, babalarının eğitimlerine ($p=0.041$), maddi durumlarına ($p=0.036$), ailelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanıp/kullanmamalarına ($p=0.002$), cezaevine girme sayılarına ($p=0.001$), cezaevinde personelin davranışlarına ($p=0.014$), kendilerini değerli hissedip/hissetmemelerine ($p=0.015$), topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına

($p=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p=0.008$) göre SP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Suçluluk Puanları ortalamaları babası ortaokul ya da üstü eğitim düzeyine sahip olanlarda (46.4 ± 1.2) ilkokul ya da altı eğitim düzeyine sahip olanlara (43.6 ± 0.7) göre daha yüksek bulunmuştur. Suçluluk duygusunun yaşanmasına neden olan katı üst benlik gelişimi, anne, baba ve toplumun değer yargılarından etkilenmektedir (5). Bireyin değer yargılarının bireyin eğitimi ile değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir.

Suçluluk Puanları ortalamaları gelirleri giderlerini karşılıyor ya da daha fazla olanlarda (45.2 ± 0.7) gelirleri giderlerinden az olanlara (42.7 ± 1.0) göre daha yüksek bulunmuştur. Cezaevi müdürlüğünden alınan bilgiye göre ergenlerin büyük çoğunluğunun hırsızlık ve gasp suçu işlediği saptanmıştır. Bunun sonucunda, maddi durumları iyi olan ergenlerin çok fazla gereksinim duymaksızın hırsızlık, gasp gibi suçlar işlemesinin ergenlerde daha çok suçluluk duygusuna neden olduğu düşünülmektedir.

Suçluluk Puanları ortalamaları ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanımı olanlarda (46.1 ± 0.8) ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanımı olmayanlara (42.4 ± 0.8) göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum ergenlerin ailelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanmasında çeşitli nedenlerle kendilerini sorumlu tutmaları ve bunun sonucunda suçluluk duymaları ile açıklanabilir.

Suçluluk Puanları ortalamaları cezaevine ilk kez girenlerde (45.0 ± 0.6) birden fazla kez girenlere (39.9 ± 1.3) göre daha yüksek bulunmuştur. Tekrarlayıcı nitelikte suç işleme, işlenen suç davranışlarının artık ergenler tarafından normal davranış olarak algılandığını düşündürmektedir. Ayrıca ergenlerin cezaevine girmesi ve bu ortamda bulunan bireylerin büyük çoğunluğunun benzer davranışları işlemiş olması ergenleri bu konuda olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda işlenen suç davranışlarının ergenler tarafından alışkanlık haline

gelmesi, ergenlerin bu davranışlarından dolayı daha az suçluluk duygusu hissetmelerine neden olabileceği düşünülmektedir.

Suçluluk Puanları ortalamaları cezaevindeki personel için, suçlu oldukları hissettirilmeyerek davranıldığını ifade eden ergenlerde (45.2 ± 0.7) suçlu oldukları hissettirilerek davranıldığını ifade eden ergenlere (42.2 ± 1.0) göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın planlama aşamasında cezaevi personelinin ergenlere suçlu olduklarını hissettirerek davranmasının ergenlerin suçluluk duygusu yaşamasını etkileyebileceği düşünüldü ancak çalışma sonucunda cezaevindeki personel için, suçlu oldukları hissettirilmeyerek davranıldığını ifade edenlerin Suçluluk Puanları ortalaması daha yüksek bulunmuş ve bu sonuç ile ilgili bir yorum getirilememiştir.

Suçluluk Puanları ortalamaları kendini değerli hissedenlerde (45.6 ± 0.8) değerli hissetmeyenlere (42.8 ± 0.9) göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum kendini değerli biri olarak hissedip, cezaevi ortamını ve buradaki yaşantıyı hak etmediklerini düşünen ergenlerin, cezaevine girmelerine neden olan suç davranışından suçluluk duymaları ile açıklanabilir.

Suçluluk Puanları ortalamaları topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inananlarda (45.6 ± 0.7) inanmayanlara (39.7 ± 1.2), okula devam etmeyi ya da bir iş bulup çalışmayı düşünenlerde (44.6 ± 0.6) hiçbir iş yapmamayı ya da suç işlemeyi düşünenlere (39.7 ± 1.8) göre daha yüksek bulunmuştur. Cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanan ergenler, toplumun kültür ve ahlak değerlerini az ya da çok benimsemiş bireylerdir. İşlemiş oldukları suç davranışı ile toplumun kültür ve ahlak değerlerinin kabul etmediği bir davranış uyguladıklarını bilirler. Bunun sonucunda ergenler toplum tarafından kabul edilememenin verdiği sıkıntıyla suçluluk duygusu yaşayabilirler.

Balkaya Ankara İlinde yaptığı çalışma sonucunda, katılımcılarda öfkeye yönelik düşünceler arttıkça, suçluluk duygusunda azalma olduğunu belirtmiştir (57). Yaptığımız çalışmada ise, ergenlerin çabuk sinirlenip, parlayan bir kişiliğe sahip

olup/olmamalarına ($p1=0.808$) göre Suçluluk Puanları ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Turan Erzurum İlindeki çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında kalan 13-17 yaş grubu ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, ailesinin yanında kalmayan korunmaya muhtaç ergenlerin suçluluk duygu düzeylerinin, ailesinin yanında kalan ergenlerin suçluluk duygu düzeylerinden yüksek bulunduğunu, ayrıca aileden ayrı yaşamak, ihmal ve ebeveyn kayıplarının çoğu zaman ayrılma anksiyetesi ve suçluluk duygularının yoğun yaşanmasına neden olduğunu bildirmiştir (12). Yaptığımız çalışmada ise, ergenlerin cezaevine girmeden önce yaşadığı yer ya da bireylere ($p1=0.843$), anne ve babanın sosyal durumuna ($p1=0.383$) göre Suçluluk Puanları ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Sipahioğlu'nun Öztürk'ün yapmış olduğu çalışmadan bildirdiğine göre, anne ve babalarının tutumlarını demokrat olarak algılayan öğrencilerin kendilerini suçlama düzeyleri, otoriter olarak algılayan öğrencilerin kendilerini suçlama düzeylerinden daha düşük olduğu bildirilmiştir (44). Yaptığımız çalışmada ise ergenlerin anne ($p1=0.621$) ve babalarının ($p1=0.915$) tutumlarına göre Suçluluk Puanları ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Cezaevinde kalan ergenlerin UP (Utanç Puanları) ortalamalarını incelediğimizde, işlemiş oldukları suç davranışı için şimdi ne düşündüklerine ($p2=0.012$), cezaevine girme sayılarına ($p2=0.001$), topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına ($p2=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p2=0.020$) göre UP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

Utanç Puanları ortalamaları işlemiş oldukları suç davranışı için pişmanım diyenlerde (41.5 ± 0.6) pişman değilim diyenlere (38.0 ± 1.2) göre daha yüksek bulunmuştur. Pişman olan ergenler hatalı davranış yaptıklarının farkına vararak işlemiş oldukları suç davranışı nedeniyle utanç duygusu yaşıyor olabilirler.

Utanç Puanları ortalamaları cezaevine ilk kez girenlerde (41.6 ± 0.6) birden fazla kez girenlere (37.2 ± 1.2) göre daha yüksek bulunmuştur. Ergenlerin ilk kez suç davranışında bulunması ya da ilk kez cezaevi gibi bir ortama girmesi, kendisinden utanç duymasına neden olabilir. Çünkü bu ergenlerde suç davranışı henüz alışkanlık haline gelmemiştir.

Utanç Puanları ortalamaları topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inananlarda (42.0 ± 0.6) inanmayanlara (37.6 ± 1.1), okula devam etmeyi ya da bir iş bulup çalışmayı düşünenlerde (41.3 ± 0.5) hiçbir iş yapmamayı ya da suç işlemeyi düşünenlere (37.4 ± 1.7) göre daha yüksek bulunmuştur. Topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmayan ve cezaevinden ayrıldıktan sonra tekrar suç işlemeyi düşünen ergenler için suç davranışı kabul edilebilir bir davranış haline gelmiştir ve bu nedenle daha az utanç duygusu yaşamakta olabilirler.

Balkaya'nın Tangney ve Fischer'in yaptıkları çalışmadan bildirdiğine göre, insanların utanç duygusu yaşadıkları zaman kendilerini değersiz biri olarak hissettikleri bildirilmiştir (57). Yaptığımız çalışmada ise ergenlerin kendilerini değerli hissedip/hissetmemelerine ($p=0.328$) göre Utanç Puanları ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Balkaya'nın yaptığı çalışmada, katılımcılarda öfkeye yönelik düşünceler arttıkça utanç duygusunun da artmakta olduğu, ayrıca Balkaya'nın Tangney ve arkadaşlarının, Retzinger'in yaptıkları çalışmalardan bildirdiğine göre, öfke duygusunun utanç duygusuyla arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu bildirilmiştir (57). Yaptığımız çalışmada ise ergenlerin çabuk sinirlenip, parlayan bir kişiliğe sahip olup/olmamalarına ($p=0.668$) göre Utanç Puanları ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

BÖLÜM 7

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

7.1. SONUÇLAR

İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan ergenlerin suçluluk-utanç duygusunu değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edildi.

1. Cezaevinde kalan ergenlere ait tanımlayıcı özellikler incelendiğinde, %90.0'nın 15-17 yaş grubunda olduğu, %78.7'sinin ailesiyle yaşadığı, %78.2'sinin anne-babasının sağ ve birlikte yaşadığı, %47.7'sinin annesinin, %17.9'unun babasının okuma-yazma bilmediği, %42.6'sının gelirlerinin giderlerinden az olduğu, %73.4'ünün cezaevine girmeden önce ücretli bir işte ya da babasının yanında çalıştığı, %11.8'inin okuma-yazma bilmediği, %64.0'nın annelerinin, %61.0'nın babalarının olumsuz tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

2. Araştırmaya katılan ergenlerin şimdiye kadar en uzun süre ile yaşadıkları iller incelendiğinde, %66.5 ile İstanbul ilk sırada yer alırken, %11.7 ile Diyarbakır ikinci, %2.0 ile Adıyaman üçüncü sırada yer almaktadır.

3. Ergenlerin uzun süreli fiziksel ya da psikolojik rahatsızlık geçirme durumları incelendiğinde, ergenlerin %78.4'ü rahatsızlık geçirmediğini, %21.6'sı rahatsızlık geçirdiğini belirtirken, rahatsızlık geçirdiğini ifade edenlerin %69.5'i iyileşmediğini, %30.5'i iyileştiğini ifade etmiştir.

4. Araştırmaya katılan ergenlerin suç işleyip cezaevine giren yakın akrabalarının olup olmadığı incelendiğinde, ergenlerin %65.5'i cezaevine giren yakın akrabası olmadığını, %34.5'i cezaevine giren yakın akrabası olduğunu ifade etmiştir.

5. Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin bağımlılık yapıcı madde kullanma durumları incelendiğinde, ergenlerin %53.9'unun ailesinde bağımlılık yapıcı maddeler kullanılmadığı, %46.1'inin ailesinde bağımlılık yapıcı maddeler kullanıldığı, %76.6'sının babasının, %28.0'mının kardeşinin, %22.3'ünün annesinin bağımlılık yapıcı maddeler kullandığı, kullanılan maddelerin %88.6'sının sigara, %14.3'ünün esrar, %12.0'mının alkol olduğu belirlenmiştir.

6. Araştırmaya katılan ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddeler incelendiğinde, ergenlerin %15.3'ü madde kullanmadığını, %84.7'si madde kullandığını, %97.5'i sigara, %42.2'si esrar, %39.4'ü alkol, %12.7'si tiner, %8.1'i kokain, %6.5'i bali, %2.5'i hap kullandığını ifade etmiştir.

7. Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin ilk kullanım yaşları incelendiğinde, bağımlılık yapıcı maddeler kullandıklarını ifade eden ergenlerin %56.7'sinin sigarayı, %26.8'inin alkolü, %41.5'inin tineri, %15.4'ünün kokaini, %27.8'inin esrarı, %28.6'sının baliyi, %100.0'mının hapi ilk kullanım yaşı 6-11 yaş olduğu tespit edilmiştir.

8. Ergenlerin kullandıkları bağımlılık yapıcı maddelerin tüketim sıklığı incelendiğinde, bu maddeleri kullanan ergenlerin %92.4'ü sigarayı, %40.9'u alkolü, %70.7'si tineri, %34.6'sı kokaini, %61.8'i esrarı, %76.2'si baliyi, %37.5'i hapi her gün kullandığını ifade etmiştir.

9. Araştırmaya katılan ergenlerin cezaevine girmeden önce olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşma durumları incelendiğinde, ergenlerin %54.5'i olumsuz/kötü davranışlarla karşılaşmadığını, %45.5'i karşılaştığını ifade etmiştir.

10. Cezaevinde kalan ergenlerin işledikleri suçlar ile ilgili tanıtıcı özellikleri incelendiğinde, ergenlerin %60.5'inin suçu birden çok kişiyle işlediği, %54.2'sinin suçu işlemede arkadaş etkeninin etkili olduğu, %42.9'unun ihbar üzerine yakalandığı, %64.2'sinin işlemiş olduğu suç davranışından dolayı pişman olduğu tespit edilmiştir.

11. Cezaevinde kalan ergenlerin bulundukları cezaevi ile ilgili tanıtıcı özellikleri incelendiğinde, ergenlerin %87.1'inin 2004 yılında, %82.9'unun ilk kez cezaevine girdiği, %63.4'ünün cezaevinde TV izlediği, %64.5'inin cezaevindeki personelin davranışları için, suçlu oldukları hissettirilmeyerek davranıldığını ifade ettiği, %50.8'inin cezaevinde bulunduğu sürece sorunlarını ve isteklerini rahatlıkla söyleyebildiği, %74.2'sinin ziyaretçisinin geldiği, %63.7'sinin cezaevindeki arkadaşları ile her zaman iyi anlaştığı belirlenmiştir.

12. Araştırmaya katılan ergenlerin kendileri ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, ergenlerin %52.4'ünün kendini değerli hissetmediği, %32.9'unun kendini çabuk sinirlenip, parlayan bir birey olarak tanımladığı, %51.3'ünün toplumun kendilerine kötü gözle bakacağını ve dışlayacağını düşündüğü, %74.7'sinin cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanmakta olduğu, %64.7'sinin cezaevinden ayrıldıktan sonra bir iş bulup çalışmayı düşündüğü saptanmıştır.

13. Cezaevinde kalan ergenlerin bu kurumda bulundukları sürece sağlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik eğitim alma durumları incelendiğinde, ergenlerin %77.6'sının eğitim almadığı, %22.4'ünün eğitim aldığı saptanmıştır.

14. Cezaevinde kalan ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece sağlık sorunu yaşama durumları incelendiğinde, ergenlerin %57.9'u sağlık sorunu yaşamadığını, %42.1'i sağlık sorunu yaşadığını ifade etmiştir.

15. Sağlık sorunu yaşadığını ifade eden ergenlerin %80.6'sı revir doktoruna başvurduğunu belirtmiştir.

16. Sağlık sorunu yaşayan ergenlerin ilaç kullanımı ile ilgili sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları incelendiğinde, sağlık sorunu yaşadığını ifade eden ergenlerin %61.9'u ilaç kullanımı ile ilgili sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

17. Cezaevinde kalan ergenlerin SP (Suçluluk Puanları) ortalamaları incelendiğinde, baba eğitimlerine ($p1=0.041$), maddi durumlarına ($p1=0.036$), ailelerinin bağımlılık yapıcı maddeler kullanıp/kullanmamalarına ($p1=0.002$), cezaevine girme sayılarına ($p1=0.001$), cezaevinde personelin davranışlarına ($p1=0.014$), kendilerini değerli hissedip/hissetmemelerine ($p1=0.015$), topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına ($p1=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p1=0.008$) göre SP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

18. Cezaevinde kalan ergenlerin UP (Utanç Puanları) ortalamaları incelendiğinde, işlemiş oldukları suç davranışı için ne düşündüklerine ($p2=0.012$), cezaevine girme sayılarına ($p2=0.001$), topluma nitelikli biri olarak katılacaklarına inanıp/inanmamalarına ($p2=0.001$), cezaevinden ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündüklerine ($p2=0.020$) göre UP ortalamaları yönünden gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

7.2. ÖNERİLER

İstanbul H Tipi Cezaevinde kalan ergenlerde suçluluk-utanç duygusunu değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

A. Ergen suçluluğunu önlemeye yönelik yapılması gerekenler:

1. Ergenlerin eğitimi ve gelişmesinde aile çok etkilidir. Bu nedenle aile üzerinde durulmalı, düzenlenecek kurslarla, konferanslarla ergen suçluluğunun nedenleri ve sonuçları hakkında ailelere gerekli bilgilerin verilmesi önerilir.
2. Çoğu ailelerin yaşadığı gecekondu bölgelerinde ergenlere yönelik kültür ve gençlik merkezlerinin kurulması önerilir. Böylece ergenlerin boş zamanları olumlu yönde değerlendirilerek, bir çok yararlı etkinlikleri gerçekleştirmeleri sağlanır.
3. Ergenlerin eğitim ve öğretimlerini tamamlamaları, kendilerine ve topluma faydalı olabilmeleri için okula devam etmelerinin desteklenmesi önerilir. Çünkü ergenin okula devam etmeyip gün boyu bir işte çalışmaya zorlanması, ergenin eğitimini, sağlığını ve beden gelişimini bozmakla kalmaz kişilik gelişimini de etkiler. Ergenlerin becerileri artsa bile zihinsel yetenekleri belli bir düzeyde kalır. Fakat okulda çok başarısız olan bir ergeni okula göndermek yerine kendisine ve ülke ekonomisine yararlı olacak bir iş alanında çalıştırmak daha iyi sonuçlar verebilir.
4. Okullarda bulunan rehberlik hizmetleri önem kazandırılmalı, rehberlik hizmetleri tarafından bağımlılık yapıcı madde kullanımı ve merak ettikleri cinsel eğitim konusunda, ergenlere gerekli bilgilerin verilmesi önerilir.
5. Ergen suçluluğu ve suçluluğun önlenmesine yönelik programlar yapılarak, basın-yayın organları aracılığıyla toplum bilinçlendirilmelidir. Ayrıca yoğun

şiddet içeren programların basın-yayın organlarında yer almaması gerektiği önerilir.

6. Ergenlerde görülen uyumsuzluk davranışlarının ruhsal bozukluklara dönüşmeden düzeltilmesi yoluna gidilmeli, bunun içinde çocuk ve ergen psikiyatri merkezleri kurulması önerilir.

B. Cezaevinde kalan ergenlerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik yapılması gerekenler:

1. Bu araştırmada, ergenlerin büyük çoğunluğunun cezaevinde bulundukları sürece sağlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik eğitim almadığı saptanmıştır. Ergenlerin bu konuda alacakları eğitimler onların fiziksel, psikososyal gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Bu sonuca dayanarak; cezaevinde çalışan sağlık personelinin ya da çalışması gereken hemşirelerin, fiziksel büyüme, psikososyal ve psikoseksüel gelişme, kendi sağlığının önemini bilme, bulaşıcı hastalıklardan korunma, sigara, alkol ve bağımlılık yapıcı diğer maddelerden uzak durma, sağlıklı beslenme, düzenli egzersiz yapma, kazalardan korunma ve ilkyardım konularında ergenlere eğitim vermeleri önerilir.

2. Cezaevlerinde sağlık hizmetleri uygulamalarında önemli yeri olan hemşire, sağlık memuru ve hastabakıcılar ya yoktur ya da sayı olarak yetersizdir. Bu nedenle bazı sağlık hizmetlerinin uygulanmasında eğitimsiz cezaevi personeli kullanılmaktadır. Yaptığımız çalışmada, kurum yetkililerinden aldığımız bilgiye göre, cezaevinde hemşire ya da sağlık memurunun çalışmadığı, kurumda bulunan infaz koruma memurlarından üçünün sağlık memuru olarak görev yaptığı öğrenilmiştir. Bu sonuca dayanarak , cezaevlerinde çalışması gereken hemşire ya da sayı olarak yetersiz olan sağlık personeli için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önerilir.

3. Cezaevlerinde koruyucu sağlık hizmetleri en az tedavi edici hizmetler kadar önem taşımaktadır. Cezaevlerinde çalışan sağlık ekibi tarafından, yiyeceklerin

kalitesi, hazırlanışı, miktarı, dağıtılışı, suların temizliği, banyo yapma şartları, koğuşların temizliği, ısısı, havalandırma, aydınlatma, yatakların temizliği gibi konularda gereken denetimin düzenli olarak yapılması önerilir.

4. Cezaevinde çalışan sağlık ekibi tarafından, özellikle tüberküloz, sıtma, tifo, kolera, hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli önlemlerin alınması ve düzenli taramaların yapılması önerilir.

5. Cezaevinde kalan ergenlerin kişilik ve psikososyal gelişimi açısından kritik bir dönemde oldukları göz önünde bulundurularak danışmanlık hizmetlerinin verilmesi önerilir.

6. Ergenlerin kesintiye uğrayan eğitimlerini kurumda devam ettirmeleri desteklenmeli, kültürel ve sportif etkinlikler uygulayacakları ortam sağlanmalıdır. Ayrıca ergenlerin cezaevinde bulundukları sürece yeteneklerine uygun bir mesleki eğitim programına dahil olmaları da sağlanmalıdır.

7. Cezaevlerinde psikoterapiyi üstlenecek uzman psikolog ya da uzman psikiyatrisin sayısı kurumdaki suçlu bireylerin sayısına ve kurumun hizmet özelliğine göre belirlenmelidir.

C. Cezaevinde kalan ergenlerin suçluluk-utanç duygusu yaşamasının engellenmesinde yapılması gerekenler:

1. Ergenlerin kendilerini önemsiz, değersiz, suçluluk-utanca boğulmuş bireyler olarak görmemeleri için özgüvenlerini arttıracak, sorumluluk alacakları kurum içinde etkinliklere katılmalarının sağlanması önerilir.

2. Suçluluk duygusu, ergenin tüm kişiliğini etkilemekte ve ergenin suçluluk damgasını benimseyerek ya da silme umudunu yitirerek yeniden suça yönelmesine uygun psikolojik ortam hazırlamaktadır. Bunun için gerek karakol, gerek mahkeme, gerekse ıslahevi ya da cezaevinde çalışan personel, ergenlere

nasıl davranılması gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir. Ayrıca bununla ilgili olarak belirli aralıklarla personel için hizmetiçi eğitim programları yapılması önerilir.

3. Cezaevinde kalan ergenlerin, cezaevinden ayrıldıktan sonra topluma faydalı bir birey olarak katılmalarını sağlamak için cezaevlerinde meslek sahibi edindirme programlarının düzenlenmesi önerilir.

4. Cezası biten ergenlerin cezaevinden ayrılmasından itibaren belli bir süre izlenerek topluma uyum sağlaması için yardım edilmelidir. Böylelikle topluma uyum sağlayan ergenin suçluluk-utanç duygusu yaşaması engellenebilir.

D. Cezaevinde kalan ergenlerin yaşadığı suçluluk-utanç duygusunun engellenmesinde hemşire tarafından yapılması gerekenler:

1. Cezaevinde çalışan hemşirenin ilk olarak, ergenlerin davranışlarını gözlemleyerek suçluluk-utanç duygusuna neden olacak “ben kötüyüm” şeklindeki olumsuz benlik kavramının oluşmasına neden olan gerçekçi olmayan düşünceleri ergenlerde belirlemesi önerilir.

2. Hemşirenin suçluluk-utanç duygusu yaşamakta olan her bir ergen için farklı bir hemşirelik tanılması yapması gerekir. Çünkü suçluluk-utanç duygusunun yaşanmasını etkileyen etkenler ergenlere göre özel olarak farklılık gösterebilir. Hemşire tanılamayı yaptıktan sonra, hemşirelik girişimlerini uygulamaya geçebilir.

3. Ergen suçluluk-utanç duygusu yaşadığının farkında değilse farkında olması sağlanır. Hemşire, ergenin suçluluk-utanç duygularını anlatması için ortam sağlamalı ve fırsat vermelidir. Hemşire tarafından hangi duyguların suçluluk-utanç duygusuna yol açtığına inandığı doğrudan sorulmalıdır.

4. Hemşirenin, suçluluk-utanç duygusu ile ergenin baş etmesini sağlaması için olumsuz düşünceyi durdurma ve olumlularıyla yer değiştirme teknikleri, kendini ifade etme becerisi, karar verme ve kendi sorumluluğunu alma, ilişkiyi başlatma ve sürdürme için ergenlere atılganlık eğitimi vermesi önerilir.

5. Bütün hemşirelik girişimlerine rağmen bu aşamalara olumlu olarak ulaşılmamışsa, ergende artan düşük benlik saygısı, kayıtsızlık, sorumsuzluk ve suçluluk-utanç duygusu belirlenmişse cezaevinde bulunan psikolog ya da psikiyatrist ile ergenin görüştürülmesi önerilir.

KAYNAKLAR

1. **Küçük H.** Suç Davranışında Bulunan Çocukların Sosyodemografik Özellikleri ve Olası Suça İtilme Nedenleri, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Elazığ 2001.
2. **Alagöz N.** Kasten Adam Öldürme Suçuna Yönelmiş Ergenler İle Suça Yönelmemiş Ergenlerin Benlik Saygılarının Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998.
3. **Yavuzer H.** Çocuk ve Suç. 9.Basım, Remzi Kitabevi. 1998
4. **Germeç E.** Suçlu Çocukların Yeniden Topluma Kazandırılması, (Ankara Çocuk İslahevi Örneği) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2002.
5. **Öz F.** Sağlık Alanında Temel Kavramlar. Ankara. 2004, s.132-155
6. **Keklikkiran M.** Türkiye’de Çocuk Suçluluğu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.
7. **Candar S, Ergen H.** <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi:28.07.2004.
8. **Yelken N, Tunalı G, Gültekin G.** Adli Hemşireliğin Türkiye’deki Durumu. Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) 2004;13(5):171-172.
9. **Eşiyok B, Hancı Hİ, Özdemir Ç, Yelken N, Zeyfeoglu Y.** Adli Hemşirelik. Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) 2004;13(5):169-170.
10. **Onur B.** Ergenlik Psikolojisi. Hacettepe Üniversitesi T.A.Ş Kitapçılık Ltd. Sti , Ankara.1985, s.127.
11. **T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.** Türk Ailesinde Adolesanların Sorunları, Ankara. 1997, s.7-9, 233.

KAYNAKLAR (devam ediyor)

12. **Turan L.** Korunmaya Muhtaç Çocukların Umutsuzluk, Suçluluk Duyguları, Benlik Kavramları ve Geçmişe İlişkin Tutumlarının İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2003.
13. **Çuhadaroğlu F.** Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. Katkı Pediatri Dergisi 2000;21(6):863-868.
14. **Kırık E.** Adolesan Hastaya Yaklaşım. Katkı Pediatri Dergisi 2000;21(6):713-717.
15. **Bülbül HS.** Ergen Etiği. Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) 2000;13(6):206-210.
16. **White KM, Speisman JC.** Adolescence. California: Wordsworth Publishing Company Inc. 1977, p.43.
17. **McAnarney RE, Greydanus ED.** 9. chapter in:Adolescence. Current Pediatric Diagnosis-Treatment. 1987, p.217.
18. **Özcebe H.** Birinci Basamakta Adolesan Sorunlarına Yaklaşım. Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) 2002;11(10):374-377.
19. **Varış F.** Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.1968, s.32.
20. **Yavuzer H.** Çocuk Psikolojisi. 8.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul. 1992, s.277-278.
21. **Binbaşioğlu C.** Eğitim Psikolojisi. Kadioğlu Matbaası, Ankara. 1992, s.41.
22. **Ekşi A.** Adolesanın Ruhsal Gelişim Dönemleri ve Döneme Özgü Sorunlar. Ben Hasta Değilim, Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü. Nobel Tıp Kitabevleri. 1999, s.149-150.
23. **Darendeliler F.** Adolesanın Fiziksel Özellikleri. 22. Pediatri Günleri ve 2. Pediatri Hemşireliği Günleri (2000'li Yıllarda Çocuk Sağlığı) Program ve Özet Kitabı 2000, s.94-95.
24. **Charles E, Irwin Jr.** 3chapter:in The Adolescent Patient. Editon Rudolp's Pediatrics, The McGraw-Hill. Companies, Inc. 2002, p.223-226.

KAYNAKLAR (devam ediyor)

25. **Davis FS, Palladino JJ.** 11. chapter in:Physical Changes. Psychology 2 Prentice Hall, upper saddle River, New Jersey 07458.1997, p.431.
26. **T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.** 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Kitapçığı. 2000, s.140.
27. **Pekcan H.** 8. Bölüm, Adolesan ve Okul Sağlığı. Halk Sağlığı (Temel Bilgiler) 2.Baskı, Güneş Kitabevi, Ankara. 1997, s.192-198.
28. **Eksi A.** Psikososyal Sorunlar. Pediatri Cilt 2, 3. Baskı Nobel Tıp Kitabevleri. 2002, s.1417-1427.
29. **Ünal F.** Ergenlerde Yeme Bozuklukları: Anoreksiya Nevroza ve Bulimiya Nevroza. Katkı Pediatri Dergisi 2000;21(6):884-893.
30. **Şenol S.** Çocuk Psikiyatrisinde Acil Durumlar. 48. Milli Pediatri Kongresi Program ve Özet Kitabı. 2004, s.60-64.
31. **Haznedaroğlu D.** Adolesanlarla İlgili Çalışmalar. 22. Pediatri Günleri ve 2. Pediatri Hemşireliği Günleri (2000'li Yıllarda Çocuk Sağlığı) Program ve Özet Kitabı. 2000, s.97-98.
32. **Kreipe ER, McAnarney RE.** Bölüm 7, Adolesan Dönemi. Nelson Essentials of Pediatrics. Çeviri Editörü: Tuzcu M. Nobel Kitabevleri, Tavaslı Matbacılık. 2001, s.254.
33. **Kessler RC, Avenevoli S.** Mood disorders in children and adolescent: an epidemiologic perspective. Biol Psychiatry. 2001;49(12):1002.
34. **Toros F.** Çocukluk Çağı ve Ergenlik Dönemi Depresyonlarında Risk Etmenleri. Psikiyatri Dergisi 2002;3(2):75.
35. **Sayar K, Bozkır F.** İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde İntihar Niyeti ve Ölümcüllüğün Belirleyicileri. Symposium Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi 2004; 42(1):28-29.
36. **Ocakcı A.** Suicides Attempts And Adolesce Period. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2003;10(1):70-73.
37. **Özsever A.** Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. Adalet Dergisi 1979, s.243.
38. **Yalçın A.** Ansiklopedik Hukuk Rehberi (Benim Avukatım). 6. Baskı Geçit Kitabevi, İstanbul. 1996, s.419.

KAYNAKLAR (devam ediyor)

39. **Hancı Hİ.** Adli Psikiyatri ve Ceza Sorumluluğu. 3P (Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji) Dergisi 2002;10(2):20.
40. **Görgün ŞL.** Hukukun Temel Kavramları. Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara. 1996, s.143-150.
41. **Studer HL, Reddon JR, Siminoski GK.** Serum Testosterone in Adult Sex Offenders: A Comparison Between Caucasians and North American Indians. Journal of Clinical Psychology. 1997;53:375-385.
42. **Özkök P.** Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Alınması Gerekli Tedbirler. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlık Tezi, Ankara 1996.
43. **Özen Ş, Oto R, Tıraşçı Y, Ayna EY.** Çocuklarda Suç Davranışları, Farik-Mümeyyizlik ve Sosyodemografik Özellikler. 3P (Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji) Dergisi 2002;10(2):156-163.
44. **Sipahioğlu Ş.** Anababa Tutumları ile Gençlerdeki Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.
45. **Sandra J, Labruna V, Pelcovits D.** Physically Abused Adolescent: Behavior Problems, Functional Impairment and Comparison of Informant Reports Pediatrics 1999;104(1):43-49.
46. **Dereli YE.** Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Çocukların, Ahlak ve Adalet Anlayışlarının Gelişimi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000.
47. **Günay Y.** Çocuk Suçluluğu: Demografik Veriler. Çalışma Ortamı 1998; (37):4-5.
48. **Ayanoğlu H.** Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri İle Uluslararası ve Ulusal Hukukta Çocuğun Hakları. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2002.
49. **Düvenci Ş.** Suç İşlemiş Ergenler İle Suç İşlememiş Ergenlerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1995.

KAYNAKLAR (devam ediyor)

50. **Koç N.** Sokağa Düşme Yaşı 5. Sabah Gazetesi. 19.02.2005, s.14.
51. **Polat O.** Güç Koşullarda Şehirde Yaşayan Çocuklar. Çocuk Forumu 1999;2(3):1-6.
52. **Yakışıklı N.** 11-15 Yaş Grubundaki Suç İşlemiş Çocukların Sosyo-Kültürel Özelliklerinin Araştırılması. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1997.
53. **Tosun Ö.** Suç Hukuku El Kitabı 2. Baskı Ar Basım Yayım, İstanbul. 1982, s.275.
54. **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.** Ulusal İlk Rapor Türkiye, Ankara. 1999, s.58.
55. **Budak S.** Psikoloji Sözlüğü. Ankara 2000 Bilim ve Sanat Yayınları. 2000, s.706
56. **Arkonaç O.** Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul. 1999, s.232.
57. **Balkaya F.** Çok Boyutlu Öfke Envanterinin Geliştirilmesi ve Bazı Semptom Gruplarındaki Etkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.
58. **İşlegen Y.** Cezaevlerinde İnsan Hakları ve Sağlık. Toplum ve Hekim 1996;11(75-76):70-74.
59. **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun,** Kanun Numarası 5275 Kabul Tarihi: 13/12/2004. Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 29/12/2004, Sayı 25685.
60. **Çobanoğlu M, Çobanoğlu N.** Cezaevlerinde Psikososyal Sağlık Üzerine Olumsuz Risk Faktörleri ve Cezaevi Hekimliğinde Etik Sorunlar. Toplum ve Hekim 1996;11(75-76):76.
61. **Öztek Z.** Sağlık Kavramı ve Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri. Hacettepe Tıp Dergisi 2000;31(1):73-75.
62. **Eşiyok B, Yelken N, Hancı Hİ.** Adli Hemşirelik ve Türkiyede'deki Durumu. Adli Psikiyatri Dergisi 2004;1(3):6-10.

KAYNAKLAR (devam ediyor)

63. **Yelken N.** Adli Tıp Anabilim Dalı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İletî Hemşire Bülteni 2003;(3):29-30.
64. **Gökdoğan RM, Kayı Z, Altuncul H, Yavuz FM.** Türkiye’de Adli Hemşireliğin Gelişimi: Pilot Çalışma. Hemşirelik Forumu Dergisi 2003;6(1):6-18.
65. **Savaşır I, Şahin HN.** Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ). Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler, Ankara. 1997, s.104-109.
66. **Cantürk G.** Çocuk Suçluluğunda Adli Psikiyatrik Değerlendirme. Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) 2005;14(2):33.
67. **Aydın B, Turla A, Kocakaya M, Karaarslan B.** Samsun’da Suç İşlediği İddiası İle Emniyet Müdürlüğü’ne Gelen/Getirilen Çocuklar. Adli Psikiyatri Dergisi 2004;1(3):48.
68. **<http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/501.htm>.** 2002 Yılı Başında Milli Eğitim. Erişim Tarihi: 01.06.2005.
69. **Aksakoğlu, G.** Sağlıkta Araştırma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri. İzmir, 2001.

(EKLER)

EKLER DİZİNİ

EK		Sayfa
I.	CEZAEVİNDE KALAN ERGENLERDE SUÇLULUK-UTANÇ DUYGUSUNU DEĞERLENDİRME ANKET FORMU	113
II.	SUÇLULUK-UTANÇ (SUTÖ) ÖLÇEĞİ	118
III.	İZİN YAZISI	121

**EK I. CEZAEVİNDE KALAN ERGENLERDE SUÇLULUK-UTANÇ
DUYGUSUNU DEĞERLENDİRME ANKET FORMU**

ANKET NO:

**ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ ANKET FORMU**

Açıklama:Bu anket formundan elde edilecek bilgiler sadece araştırma için kullanılacaktır. Uygulamanın yapıldığı kurum ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Anketleri doldururken ad soyad yazılmayacaktır. Anketi doldururken samimi cevap vermeniz araştırmanın bilimselliği açısından çok önemlidir. Cevapların doğru yada yanlış seçeneği yoktur. Anketteki soru seçeneklerinden size en uygun olanı işaretleyin.

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

1. Doğum tarihi (yıl) :
2. Kuruma(Cezaevine) girdiğiniz tarih (yıl)
3. Şimdiye kadar en uzun süre ile yaşadığınız ilin adını yazınız.
4. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önce yaşadığınız yer/kişiler?
(1) Ailemle(Anne,baba,kardeş) (5)Yetiştirme yurdunda
(2) Arkadaşlarımla (6) Sokakta
(3) Kendim ayrı bir evde (7)Diğer(Açıklayınız)
(4) Akrabalarımla
5. Anne ve babanızın sosyal durumuna uyan seçeneği/seçenekleri işaretleyiniz
(1) Anne,baba sağ ve birlikte yaşıyor (6) Anne üvey
(2) Anne ölmüş (7) Baba üvey
(3) Baba ölmüş (8) Anne, baba üvey
(4) Anne, baba ölmüş (9) Diğer (Açıklayınız)
(5) Anne, baba boşanmış
6. Anne-babanızın eğitim durumu nedir?(Bu soruya göre aşağıdaki tabloda işaretleme yapınız.)

	Okur-yazar değil	Sadece okur- yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite ve üstü
Anne						
Baba						

7. Ailenizin şu anki aylık geliri(maddi durumu) nedir?

- (1) Gelir giderden az
- (2) Gelir gideri karşılıyor
- (3) Gelir giderden fazla
- (4) Bilmiyorum

8. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önce ne yapıyordunuz?(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- (1) Okula devam ediyordum
- (2) Ücretli bir işte çalışıyordum
- (3) Babamın yanında çalışıyordum
- (4) Suç işliyorum
- (5) Boşta geziyordum
- (6) Diğer

9. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önceki eğitim düzeyiniz nedir?

- (1) Okur-yazar değil
- (2) Sadece okur-yazar
- (3) İlkokul mezunu
- (4) Ortaokul mezunu
- (5) Lise mezunu
- (6) Üniversite okuyordum

10. Bebekliğinizden bu yana hiç önemli,uzun süreli fiziksel ya da psikolojik bir rahatsızlık geçirdiniz mi?

- (1) Evet
- (2) Hayır

Cevabınız evet ise geçirdiğiniz rahatsızlığın ne olduğunu yazınız.

(.....)

11. 10.soruya verdiğiniz cevap evet ise şimdi tamamen iyileştiniz mi?

- (1) Evet
- (2) Hayır

12. Suç işleyip cezaevine giren bir yakın akrabanız var mı?

- (1) Evet/Var
- (2) Hayır/Yok

Cevabınız evet ise kim/kimler yazınız

(.....)

13. Ailenizde sigara,alkol,tiner,esrar,kokain gibi bağımlılık yapıcı maddeler kullanan var mı?

- (1) Evet/Var
- (2) Hayır/Yok

Cevabınız evet ise kim/kimlerin hangi maddeyi kullandıklarını yazınız.

(.....)

14. Sigara,alkol,tiner,esrar,kokain gibi bağımlılık yapıcı maddeler kullanıyor musunuz?

- (1) Evet/Kullanıyorum
- (2) Hayır/Kullanmıyorum

Cevabınız evet ise tabloyu doldurunuz.

Kullanım Sıklığı

	Evet	Hayır	İlk kullanım yaşı	Her gün	Haftada birkaç kere	Ayda birkaç kere	Yılda birkaç kere
Sigara							
Alkol							
Tiner							
Kokain							
Esrar							
Diğer (.....)							

15. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önce anneniz ya da anneniz yerine geçen kişi size nasıl davranırdı?

- (1) İlgisizdi,hiçbir şeye karışmazdı.
- (2) Benim fikirlerime saygı duyardı,beni önemserdi.
- (3) Dayak,korkutma gibi baskıyla davranışlarımı kontrol etmeye çalışırdı.
- (4) Her dediğimi yapar,beni şımartırdı.
- (5) Bana hiçbir iş yaptırmaz,beni bütün kötülüklerden korurdu.
- (6) Annem yoktu

16. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önce babanız ya da babanız yerine geçen kişi size nasıl davranırdı?

- (1) İlgisizdi,hiçbir şeye karışmazdı.
- (2) Benim fikirlerime saygı duyardı,beni önemserdi.
- (3) Dayak,korkutma gibi baskıyla davranışlarımı kontrol etmeye çalışırdı.
- (4) Her dediğimi yapar,beni şımartırdı.
- (5) Bana hiçbir iş yaptırmaz,beni bütün kötülüklerden korurdu.
- (6) Babam yoktu

17. Bulunduğunuz kuruma(Cezaevine) girmeden önce dayak,şiddet,küfür gibi olumsuz/ kötü davranışlarla karşı karşıya kaldınız mı?

- (1) Evet
- (2) Hayır

Cevabınız evet ise size olumsuz kötü/ davranışlarda bulunanlar kim/kimlerdi ve hangi olumsuz davranışlarda bulundular yazınız.

(.....)

18. Kaç kez cezaevine girdiniz? (Açıklayınız)

19. Cezaevine girme sebebiniz olan suç davranışını kim ya da kimlerle işlediniz?

- (1) Tek başıma
- (2) Bir arkadaşım
- (3) Birden çok arkadaşım
- (4) Aile üyelerinden biriyle
- (5) Suçu ben işlemedim
- (6) Diğer (Açıklayınız)

20. Cezaevine girmenize sebep olan suçu işlemenizde aşağıdaki hangi faktörün etkisi daha fazladır?

- (1) Ailem
- (2) Arkadaşlarım
- (3) Ekonomik
- (4) Kan davası
- (5) Namus
- (6) Suçu ben işlemedim
- (7) Diğer (Açıklayınız)

21. Cezaevine girmenize sebep olan suçu işlerken nasıl yakalandınız?

- (1) Suçüstü
- (2) Kaçarken
- (3) İhbar üzerine
- (4) Ailemin ısrarı üzerine teslim oldum
- (5) Kendi isteğimle teslim oldum
- (6) Diğer (Açıklayınız)

22. İşlemiş olduğunuz suç davranışı için şimdi ne düşünüyorsunuz? (Açıklayınız)

23. Bulunduğunuz kurumda (Cezaevinde) kaldığınız bu sürece zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz, neler yapıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- (1) Kitap okuyorum
- (2) Boncuk işleri ile uğraşıyorum
- (3) TV izliyorum
- (4) İbadet ediyorum
- (5) Kurslara katılıyorum
- (6) Volta atıyorum
- (7) Diğer

24. Bulunduğunuz kurumda (Cezaevinde) çalışan personel size karşı davranışlarında suçlu olduğunuzu hissettirerek mi davranıyor?

(1) Evet

(2) Hayır

25. Bu kurumda (Cezaevinde) bulunduğunuz sürece buradaki sorunlarınızı ve isteklerinizi rahatlıkla söyleyebiliyor musunuz?

- (1) Evet/Söyleyebiliyorum
- (2) Hayır/Söyleyemiyorum
- (3) Kısmen/Söyleyebiliyorum

26. Ziyaretçileriniz geliyor mu?

(1) Evet/Geliyor

(2) Hayır/Gelmiyor

Cevabınız evet ise kim/kimler (yazınız)

(.....)

27. Bulunduğunuz kurumda bulunan arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıldır?

- (1) Onlarla her zaman iyi anlaşıyorum
- (2) Onlarla çoğu zaman iyi anlaşıyorum
- (3) Onlarla bazen anlaşıyorum
- (4) Onlarla hiçbir zaman anlaşamıyorum

28. Kendinizi değerli biri olarak hissediyor musunuz?

(1) Evet/Hissediyorum

(2) Hayır/Hissetmiyorum

29. Siz kendinizi nasıl tanımlarsınız?(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

(1) Sakin

(5) Açık sözlü

(2) Çabuk sinirlenip,parlayan

(6) Sorunları konuşarak çözmeye çalışan

(3) İçine kapanık

(7) Sorunları önemsemeyen

(4) Sık sık tartışmaya giren

(8) Diğer (Açıklayınız)

30. Bu kurumdan ayrıldıktan sonra toplumun size kötü gözle bakacağını ve sizi dışlayacağını düşünüyor musunuz?

(1) Evet

(2) Hayır

31. Bu kurumdan ayrıldıktan sonra topluma nitelikli biri olarak katılacağınıza inanıyor musunuz?

(1) Evet/İnanıyorum

(2) Hayır/İnanmıyorum

32. Bu kurumdan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?

(1) Okula devam etmek

(2) Bir iş bulup çalışmak

(3) Hiçbir iş yapmamak

(4) Suç işlemek

(5) Diğer

33. Bu kurumda kaldığınız sürece sağlığınıza korumaya ve geliştirmeye yönelik eğitim aldınız mı?

(1) Evet

(2) Hayır

Cevabınız evet ise kim/kimlerden hangi konularda eğitim aldığınızı yazınız.

34. Bu kurumda kaldığınız sürece herhangi bir sağlık sorununuz oldu mu?

(1) Evet

(2) Hayır

Cevabınız Evet ise sağlık probleminizin ne olduğunu yazınız

(.....)

35. Bu kurumda kaldığınız sürece herhangi bir sağlık probleminiz olduğunda ilk kime/nereye başvurdunuz?(Açıklayınız)

(.....)

36. Herhangi bir sağlık problemi sonucu tedavi amacıyla ilaç kullandığınız zaman ne gibi sıkıntılar yaşadınız?

(1) Bu kurumda kaldığım sürece ilaç kullanmadım

(2) Bu kurumda kaldığım sürece ilaç kullandım fakat ilaç kullanımı ile ilgili herhangi bir sıkıntı yaşamadım

(3) İyileştigimi düşündüğüm zaman ilacı bıraktım

(4) İlaçlarımı zamanında almayı unuttum

(5) İlacın iyi gelmediğini düşünerek ilacı bıraktım

(6)Diğer(Açıklayınız)

EK II. SUÇLULUK-UTANÇ (SUTÖ) ÖLÇEĞİ

Açıklama:Aşağıda bazı olaylar verilmiştir.Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı ne kadar rahatsızlık duyardınız.Lütfen her durumu dikkatle okuyup öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak maddelerin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirleyiniz.

- 1.Hiç rahatsızlık duymazdım
- 2.Biraz rahatsızlık duyardım
- 3.Oldukça rahatsızlık duyardım
- 4.Epey rahatsızlık duyardım
- 5.Çok rahatsızlık duyardım

Sizi ne kadar rahatsız ederdi?

	Hiç	Çok			
1.Bir tartışma sırasında büyük bir hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek.	①	②	③	④	⑤
2.Evinizin çok dağınık olduğu bir sırada beklenmeyen bazı misafirlerin gelmesi	①	②	③	④	⑤
3.Birinin size verdiği bir sırrı istemeyerek başkalarına açıklamak	①	②	③	④	⑤
4. Karşı cinsten birinin kalabalık bir yerde herkesin dikkatini çekecek şekilde size açıkça ilgi göstermesi	①	②	③	④	⑤
5.Giysinizin, vücudunuzda kapalı tuttuğunuz bir yeri açığa çıkaracak şekilde buruşması yada kıvrılması	①	②	③	④	⑤
6.Bir aşk ilişkisi içinde sadece kendi isteklerinizi elde etmeye çalıştığınızı ve karşı tarafı sömürdüğünüzü fark etmeniz	①	②	③	④	⑤
7.Sorumlusu siz olduğunuz halde bir kusur yada bir yanlış için bir başkasının suçlanmasına seyirci kalmak.	①	②	③	④	⑤
8.Uzman olmanız gereken bir konuda, bir konuşma yaptıktan sonra Dinleyicilerin sizin söyledığınız yanlış olduğunu göstermesi.	①	②	③	④	⑤

9. Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin
Size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak

① ② ③ ④ ⑤

10. Lüks bir restoranda başkaları size bakarken çatal bıçak kullanmanız
gereken yerde elle yemek yediğinizi fark etmek

① ② ③ ④ ⑤

11. Başkalarını aldatarak ve onların sömürerek büyük kazanç
sağlamak

① ② ③ ④ ⑤

12. İşçilerinizin sağlığına zarar vereceğini bildiğiniz halde, bir yönetici
olarak çalışma koşullarında bir değişiklik yapmamak.

① ② ③ ④ ⑤

13. Sözlü bir sınav sırasında kekeleydiğiniz ve heyecandan
şaşırdığınızda, hocanın sizin bu halinizi kötü bir sınav
örneği olarak bütün sınıfa göstermesi

① ② ③ ④ ⑤

14. Tanıdığınız birinin sıkıntıda olduğunu bildiğiniz ve yardım
edebileceğiniz halde yardım etmemek

① ② ③ ④ ⑤

15. Bir partide yeni tanıştığınız insanlara açık saçık bir fıkra
Anlattığınızda birçoğunun bundan rahatsız olması

① ② ③ ④ ⑤

16. Akılsızca, bencilce yada gereksizce büyük bir harcama
yaptıktan sonra ebeveyninizin mali bir sıkıntı içinde
olduklarını öğrenmek

① ② ③ ④ ⑤

17. Arkadaşıınızdan bir şeyler çaldığınız halde arkadaşınızın
hırsızlık yapanın siz olduğunuzu hiçbir zaman anlamaması

① ② ③ ④ ⑤

18. Bir davete ya da toplantıya rahat, gündelik giysilerle gidip
herkesin resmi giyindiğini görmek

① ② ③ ④ ⑤

19. Bir yemek davetinde bir tabak dolusu yiyeceği yere
düşürmek

① ② ③ ④ ⑤

20. Herkesten sakladığınız ve hoş olmayan bir davranış açığa
çıkartılması

① ② ③ ④ ⑤

21.Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek

① ② ③ ④ ⑤

22.Alış-veriş sırasında paranızın üstünü fazla verdikleri halde sesinizi çıkarmamak

① ② ③ ④ ⑤

23.Ailenizin sizden beklediklerini yerine getirememek.

① ② ③ ④ ⑤

24.Çeşitli bahaneler bularak yapmanız gereken işlerden kaçmak.

① ② ③ ④ ⑤

EK III. İZİN YAZISI

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifatleri Genel Müdürlüğü

F.A.L.S
0372 257 67 50
12/11/2004

SAYI : B.03.CTE.0.00.09.10-CGEİİŞ-10/
KONU : Araştırma izni

03500-07.12.04

ZONGULDAK KARALMAS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK İLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI İNŞİREKLİĞİ
ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

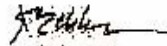
İl. Of. 03. 11. 2004 tarih ve 09-49 sayılı yazınız.

Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Özlem ÖZTÖRK'ün İstanbul H. Tipi Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk -Utah Duygusunun Değerlendirilmesi' konulu araştırmasının birinci aşamasını Zonguldak Beycuma B Tipi Cezaevinde, ikinci aşamasını İstanbul H Tipi Kapalı Cezaevinde gerçekleştirebilmesi amacıyla izin talep eden yazı incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın;

7. Çocukların onayının alınması.
 8. Çocukların kimliği, geçmişi, ailesi ile ilgili bilgileri ve işlevi.
 9. Çocukların sosyalleşme ile ilgili özellikleri araştırılması.
 10. Çalışmaların psiko-sosyal hizmet (veya eğitim birimi) uzmanları tarafından gerçekleştirilmesi.
 11. Anket uygulamasının Özlem ÖZTÖRK, Ayşel KÖSE ve Nihal KALINCI tarafından;
 - a. Birinci aşamasının 09-15 Aralık 2004 tarihleri arasında Zonguldak Beycuma B Tipi Cezaevinde
 - b. İkinci aşamasının 16 Aralık 2004 -3 Ocak 2005 tarihlerinde İstanbul H. Tipi Cezaevinde.yapılması.
 12. Çalışma sonunda hazırlanacak tezden iki nüshanın Genel Müdürlüğünüze gönderilmesi.
- Kayıllarıyla gerçekleştirilmesi uygun bulunmuştur.

Bilgi edinilmesini ve çalışmalar sırasında yukarıda belirtilen koşullara uyulması hususunda gereğini rica ederim.

Abdullah ÇELİK
Hâkim
Bakanlık
Genel Müdür Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

Özlem Öztürk 1981’de Zonguldak’ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı şehirde tamamladı. 1994 yılında Safranbolu Sağlık Meslek Lisesine girdi. 1998’de mezun oldu. 1999 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi’nde çalışmaya başladı. Aynı yıl Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü’ne girdi. 2003’de mezun oldu. 2003’de Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitime başladı. Halen, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi Ameliyathane Bölümünde çalışmakta ve Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını sürdürmektedir.